

የኮርሱ አጠቃላይ ዓላማዎች

1. በብሉይና በአዲስ ኪዳናት ዘመናት መሃከል የነበረውን የአይሁዶች አስተሳሰብ እንዲሁም በአስተሳሰባቸው ላይ ተጽዕኖ ያሰከትሉ የነበሩትን ሁኔታዎች ለመረዳትና በአጭሩ ማብራራት ለመቻል።
2. በዚሁ ዘመን እሥራኤልን ይገዙ የነበሩትን ሶስት ኃይላኛ መንግሥት ታሪክ በሥልጣን ላይ የነበሩበትንም ዘመን ጭምር የሚያሳይ ሥዕል ወይም ንድፈ ሐሳብ ለማዘጋጀት።
3. እነዚህ መንግሥታት የነበሯቸው ባሕሎች፤ ዓለምን ለክርስቶስ ምጽአት ለማዘጋጀት ያበረከቱዋቸውን አስተዋጽኦዎች ለመመልከት።
4. ከዚህ በታች የተዘረዘሩትን ነገሮች አጀማመርና አመጣጥ ለመናገር፡
 - ሀ/ የአይሁድ ሕግ፡
 - ለ/ ሳንሄድሪን /የአይሁድ ሽግግሌዎች ሸንጎ/፡
 - ሐ/ ቤተ መቅደስ፡
 - መ/ ካህናት፡
 - ሠ/ ምክራብ፡
 - ረ/ በዓላት፡
 - ሰ/ መሥዋዕቶች
 - ሸ/ ሃይማኖታዊና ፖለቲካዊ ቡድኖች፡
5. አይሁዳውያን በሮም ላይ ስለመነሣታቸው፤ ይህም ስለአስከተለው የአይሁድ ጦርነትና አይሁዳውያን ሀገራቸውን እሥራኤልን ጥለው እንዲሄዱና እንዲባረሩ ስለአደረገው የኢየሩሳሌም ከተማ መወረር አጭር ማጠቃለያ ለመስጠት።
6. ይህ የጥናት መጽሐፍ ስለ አዲስ ኪዳን ዘመን የሚሰጠንን ማናቸውንም አዲስ ጥበብ መዘርዘርና ማብራራት ለመቻል።

የአዲስ ኪዳን ታሪካዊና ባሕላዊ መሠረቶች

ትምህርት 1 - መግቢያ

አይሁድ በተስፋ ሲጠብቁት የነበረው ነገር

ትምህርት 2 - አይሁድ አንዳንድ ትንቢቶችን እንዴት ይተረጉሙአቸው እንደነበር

ትምህርት 3 - በብሉይና በአዲስ ኪዳናት ዘመናት መሃከል የነበረው የትንቢታዊ መገለጽ ሥነ ጽሑፍ።

በብሉይና በአዲስ ኪዳናት ዘመናት መሃከል የነበረው የአይሁዳውያን ታሪክ፡-

ትምህርት 4 - መግቢያ

የፋርስ መንግሥት

1. ቲሮስ

3. ዳርዮስ

2. ካምቢሰስ

ትምህርት 5 - 4 - ዘርከሲስ /አሕቫዊሮስ/

ትምህርት 6 - የግሪክ መንግሥት

1. ታላቁ እስክንድር

2. የቶሎሜ ነጋሢ ዘር /አይሁድ በግብጻውያን የተገዙበት ወቅት/

ትምህርት 7 - 3. የሶርያ /የሴሉሴድ/ ነጋሢ ዘር

ትምህርት 8 - የመቃብያን ዓመፅ

ትምህርት 9 - አይሁዳውያን ነጻነት ያገኙበት ዘመን።

ትምህርት 10 - በፓለስቲን ምድር የነበረው የሮም መንግሥት

1. ሂርካክስና አንቲፔተር /በሮም ፖምፔ የነበረበት ወቅት/

2. ታላቁ ሄሮድስ /አንቶኒና እክታቪያን እውግስመስ በሮም የነበሩበት ወቅት/

ትምህርት 11 - 3. የተከፋፈለው የአይሁዳውያን መንግሥት

ሀ/ ፊሊጶስ

ለ/ ዳግማዊ ሄሮድስ

ሐ/ አርኬላዎስ

4. ይሁዳ ከርም በተሾሙ ባለሥልጣናት ሥር የነበረችበት ወትት።

ሀ/ ዲላጦስ

ለ/ ቀላውደዎስ

ሐ/ አግሪኦ

መ/ ረሊክስ

ሠ/ ረስጦስ

ትምህርት 12 - አይሁዳውያን በርም መንግሥት ላይ ያስነሡዋቸው ሁለት ዓመዳዎች፡ -

የመጀመሪያው ዓመፅ፡ - በኔሮ፤ በቬስፒያንና በቲቶ ዘመን።

ሁለተኛው ዓመፅ፡ - በሄሮሪያን ዘመን፡ - በርኮቼባ በረኪ አኪባ እየተረዳ ያካሄደው ዓመፅ።

ትምህርት 13 - በክርስቶስ ዘመን የነበረው የአይሁድ ሃይማኖት ህብረተሰብ፤

መግቢያ

የአይሁድ ሕዝብ በምርኮ መወሰድ

ትምህርት 14 - የአይሁድ ሕግ

ትምህርት 15 - መሢሐ

ትምህርት 16 - በክርስቶስ ዘመን የነበሩት ዋና ዋና ቋንቋዎች፡

1. ዕብራይስጥ

3. ግሪክ

2. አረማይክ

4. ላቲን

ትምህርት 17 - ሳንሄድሪን - የአይሁድ ሕዝብ ሽግግሎች ሸንጎ።

ትምህርት 18 - ምኩራብ

ትምህርት 19 - ቤተ መቅደሱና ካህናት።

ትምህርት 20 - አይሁዳውያን የተለያዩባቸው ቡድኖች ወይም ክፍሎች፡

1. ቀናተኞች

2. የሄሮድስ ወገኖች

ትምህርት 21 - 3. ሰዱቃውያን

4. ጸሐፍት

ትምህርት 22 - 5. ረሪሳውያን

በረሪሳውያንና በሰዱቃውያን መካከል ያለው ልዩነት

6. ኢሰናውያን

ትምህርት 23 - በአይሁድ ሃይማኖት ውስጥ ሲከበሩ የነበሩ በዓላት፤

1. ሰንበት

2. ፋሲካ

ትምህርት 24 - 3. በዓለ ሃምሳ ዲንጠቆሴጤ

4. የእርቅ ቀን

5. የዳስ በዓል

6. የግደስ በዓል

7. ፋሪያ

ክርስቶስ በመጣበት ጊዜ በግሪክ ሀገር አካባቢ የነበረው ሁኔታ

ትምህርት 25 - መግቢያ

የግሪክ ጽንጽ

ትምህርት 26 - የግሪክ ሥነ ጽሑፍ

ትምህርት 27 - የግሪክ ሃይማኖት

ትምህርት 28 - የግሪክ ጥበብ

1. ሶቅራጥስ

ትምህርት 29 - 2. ፕላቶ

3. አርስቶቶል

ትምህርት 30 - 4. የስቶይክስ ትምህርት ተከታዮች

5. የኤፒኩረስ ትምህርት ተከታዮች

6. ሲኒኮች

7. የአካዳሚክ ተከታዮች

ትምህርት 31 - የግሪክ አትሌቲክስ

ክርስቶስ በመጣበት ጊዜ የነበረው የሮሜ ሁኔታ

ትምህርት 32 - የቀድሞው የሮማውያን ታሪክ

ትምህርት 33 - በአዲስ ኪዳን ጊዜ የነበረው የሮሜ መንግሥት ሁኔታ ነገሥታት

1. አውጉስጦስ

2. ጢባርዮስ

ትምህርት 34 - 3. ጋዮስ ቃሊጉላ

4. ገላውዴዎስ

5. ኔሮ

ትምህርት 35 -6. ቪስፓሲያን

7. ቲቶ

8. ዶሚታን

ትምህርት 36 - የሮሜ የጦር ሠራዊት

በከፍላተ ሀገር የተከፋፈለው የሮም መንግሥት

ትምህርት 37 - የሮማውያን አስተሳሰብና ፍልስፍና

ትምህርት 38 - የሮማውያን ሃይማኖት

ትምህርት 39 - ሮማውያን ለክርስትና የነበራቸው አመለካከት አይሁድ ሮማውያንን ለመጥጋት መነሣታቸው።

ትምህርት 40 - የኢየሩሳሌም ውድቀት

ትምህርት 41 - ከዚህ የታሪክ ወቅት የምናገኛቸው አንዳንድ ትምህርቶች።

ትምህርት አንድ

መግቢያ

በብሉይ ኪዳን ውስጥ የሚገኘው ታሪክ የሚያበቃው ትንቢተ ሚልክያስ ላይ ነው። ብዙዎቹ አይሁድ ከምርኮ ከተመለሱ በኋላ በዓለም ላይ ገንና የነበረው የፋርስ መንግሥት ነበረ። የይሁዳ ፍድር የፋርስ መንግሥት ክፍለ ሀገር ነበር፤ ዕዝራ 1:1-3፤ 4:3-7። ከዚያ በኋላ በነበሩት 400 ዓመታት ግለትም ከነቢዩ ሚልክያስ እስከ መጥምቁ ዮሐንስ ዘመን ድረስ አንዳችም ትንቢታዊ መገለጽ ከእግዚአብሔር አልተሰጠም። እነዚህ 400 ዓመታት «የዘምታ ዓመታት» ተብለው ሊጠሩ ይችላሉ። ቢሆንም በእነዚህ ዓመታት ውስጥ እግዚአብሔር ዓለምን ለልጁ ለኢየሱስ ክርስቶስ ምጽአት ያዘጋጅ ነበር።

አይሁዶች ተግርክው በተወሰዱበት ጊዜ በኢየሩሳሌም የነበረው የቤተ መቅደስ አምልኮ አከተመ። አይሁዳውያን በምርኮ ምክንያት በአሕዛብ መሃከል ተበትነው። በነበሩበት ጊዜ አንድና እውነተኛ የሆነውን ያሕዌሕ ብለው የሚጠሩትን እግዚአብሔርን ፈጽመው ካላመለኩ በቀር በሃይማኖትም ሆነ በፖለቲካ ረገድ በነዚህ አሕዛብ መሃከል ተወጠው እንደሚቀሩ ተገነዘቡ። በግልጽ በቤተ መቅደስ ሲካሄድ የነበረው አምልኮ ቀርቷል፤ የሕጉ መጽሐፍ ግን ከእነርሱ ጋር ነው። የእንስሳት መሥዋዕት ጥቅረብ ሕጉን በማጥናት ተተካ። የሥነ ምግባር ሕጎችን መጠበቅም ተስብስቦ የግምለክን ሥፍራ ወሰደ። ግልጽ የሆነ አምልኮ ከነዚህ ነገሮች ጋር ተያይዞ ቢገኝም ለአይሁዶች በግል የእግዚአብሔርን ቃል የማጥናትን ያህል አስፈላጊ አልነበረም። ዛሬም ቢሆን የእግዚአብሔርን ቃል በግል የማጥናት አስፈላጊነት እውነተኛ አይደለምን?

አይሁዶች በሰላም በሀገራቸው በነበሩበት ወቅት ኢየሱስ ሕጉን በግልጽ አነበበላቸው፤ በምርኮው ወቅት ግን ብዙዎች ሕጉን በግላቸው ለራሳቸው ግንብብ ጀመሩ፤ 2ዜና 34:29-30። ቤተ መቅደሱ ከመፍረሱ በፊት በነበረው ዘመን ካህን አስፈላጊ እንደነበረ ያህል ጸሐፊው ዕዝራ አስፈላጊ ሆኖ ተገኘ፤ ዕዝራ 7:1-6። ብዙ ጸሐፍት ሕጉን ግንብብና ግጥናት ለሚፈልጉ ሁሉ የሕጉን መጽሐፍ ቅጂዎች መጻፍ ጀመሩ። እነዚህ ጸሐፍት የሕጉንና የነቢያትን መጽሐፍ ያጠኑ እንዲሁም ይተረጉሙ ነበር። ሕዝቡ የሕጉን መጽሐፍ በሚያጠኑበት ጊዜ እንዲሰበሰቡባቸው ምክራቦች አዲስ የአምልኮ ግዕዝ ሆነው ተመሠረቱ። ከአይሁድ ውጪ የሆኑት አሕዛብ በያሉባቸው አካባቢዎች ሁሉ ጣኦትን ያመልኩ ነበር። አይሁዶች ቅዱስ ጻድቅ በነበረው በአንዱ በእግዚአብሔር ላይ የነበራቸው አምልኮ የብዙዎችን ልብ ለእግዚአብሔር ልጅ መምጣት አዘጋጀ።

ለውይይት:-

እግዚአብሔር እንዴት አድርጎ ነው የአይሁድ ሕዝብ ወደ ብዙ ሀገራት መበታተናቸውን ለክርስቶስ መምጣት ዝግጅት አድርጎ የተጠቀመበት?

እግዚአብሔር የአይሁድን መበታተን በአሕዛብ ሕይወት ውስጥ የተጠቀመበት እንዴት ነው?

የአይሁድ ሕዝብ ተግባር መበታተናቸው በአምላካቸው ላይ ምን ዓይነት ለውጦችን አስከተለ?

አይሁዶች በተስፋ ሲጠብቁት የነበረው ነገር

አይሁዶች ከሀገራቸው ከእሥራኤልና ከቅድስት ከተማቸው ከኢየሩሳሌም በብርቱ ሰጧትና በጽኑ እምነት የተሳሰሩ ናቸው። በብዙ አሕዛብ መሃከል ቢበታተኑም፤ ልቅሶአቸው «ኢየሩሳሌም ሆይ ብረሃሽ ቀኝ ትርሳኝ» ባላሰበሽ ምላሴ በጉርርዬ ይጣበቅ» የግላ ነበር፤ መዝ. 136/137/፡ 5-6።

ይህ ጉጉት የተመሠረተው በአርበኝነት ወይም በታሪክ ላይ ብቻ አልነበረም፤ ራሱን የቻለ ሃይማኖታዊና መንፈሳዊ ተስፋ ነበር። ሃብታምም ሆኑ ድኃ ችሎታ የነበራቸው ሁሉ ከተበታተኑባቸው ሀገራት የአይሁድን በዓላት ለማክበር ወደ ኢየሩሳሌም ይመጡ ነበር።

ከሁሉ የግበላጠው ደግሞ በፖለቲካ ረገድ መልሶ የዳዊትን መንግሥት የሚያጅቁም እሥራኤላውያን በሙሉ ወድ ሀገራቸው እንዲመለሱ የሚያደርግ መሢሕ ይመጣል የግለው ተስፋቸው ነው። አይሁድ ሰማይና ምድር ሊጠፋ እንደሚችሉ ሀገራቸው እሥራኤል ግን ቀድሞ ከነበራት ይልቅ እየሰፋች እንደምትሄድ እንጂ በፍጹም ልትጠፋ እንደማትችል ያምኑ ነበር። መሢሐ ከመጣ በኋላ ሀገራቸው ከእነርሱ እንደማትነጠቅ እርግጠኞች ነበሩ።

በሃይማኖቱ ተመስጦ የነበረው አይሁዳዊ ሁሉ የተበታተኑት ሕዝብ ከአራቱ የምድር ዳርቻዎች እንዲሰባሰቡ በየዕለቱ ይጻልይ ነበር። ይህም በሆሴ. 11፡11 ላይ የተመሠረተ ነበር። የደረሰባቸው መከራ ሁሉ እነርሱን ለማጥፋት ሳይሆን ለማንጸት የመጣ ፍርድ መሆኑን ያምኑ ነበር።

ኢየሱስ ስለ መሢሐ የሰጠው አተረጓጎም ግን ብዙዎቹ አይሁድ ስለ መሢሕ ከሚሰጡት የተለየ ነበር። አይሁድ እንደ ዳዊት ያለ ንጉሥ ይመጣል የግላ ተስፋ ነበራቸው። አንድ የነበረው የእሥራኤል መንግሥት ከተከፋፈለበት ሰላምን ከሞተበት ጊዜ አንሥቶ ወደ ፊት በመጨረሻው ዘመን አንድ ንጉሥ ይመጣል ብለው ማሰብ ጀመሩ።

ኤርምያስ በትንቢት መጽሐፍ በ23፡5ና በ33፡14-15 የዳዊት መንግሥት እንደገና እንደሚመሠረት ተስፋ ሰጥቶ ነበር። ኢሳይያስ 9 እና 11 በሚመጣው ንጉሥ ዘመን ስላሟኖረው ብልጽግና ይናገራሉ። ሚክያስ 5፡2ም በቤተ ልሔም ከተማ ከዳዊት ወገን የሆነ ንጉሥ እንደሚወለድ ያመለክታል። ዘካ. 9ና 12 ደግሞ የዚህን መሢሐዊ ንጉሥ ዘመን መንግሥት ሁኔታ ይገልጻሉ፤ እነዚህን ምዕራፎች በሙሉ አንብቡዋቸው።

አይሁዳውያን እነዚህን ምዕራፎች መተርጎም አዳጋች ሆኖ ስለአገኙት ሁለት ዓይነት መሢሐች ይመጣሉ ብለው ተስፋ አደረጉ።

1. ሰው ሆኖ የሚገለጽና ይሁዳን በገፍ ይገዙዋት ከነበሩት ሰዎች ለግዳን በይሁዳ ላይ የሚነግሥ ከነርሱ ወገን የሆነ መሢሕ፤
2. በምድር ላይ የእግዚአብሔርን መንግሥት የሚመሠርት በከፊል ሰብዓዊ በከፊል ደግሞ አምላካዊ የሆነና ከሰማይ የሚመጣ መሢሕ። ዳንኤል «የሰው ልጅ» ኢሳይያስ

ደገም «የሚሠቃየው አገልጋይ» እና «ሙረሕ» ብለው የጠሩትን ወደፊት የሚመጣውን ንጉሥ አይሁድ የተመለከቱት እንደ አንድ ሰው አድርጎ ሳይሆን እንደ ሶስት የተለያዩ ሰዎች አድርገው ነበር።

ቢሆንም ኢየሱስ ሶስቱን መልኮች በመያዝ ግለትም «የሙረሕን» «የሚሠቃየውን አገልጋይ» ና «የሰውን ልጅ» መልኮች በመያዝ አንድ ሰው ሆኖ ተገለጠ። ክርስቶስ የሚለው የግሪክ ቃል ሙረሕ ከሚለው የዕብራይስጥ ቃል ጋር ተመሳሳይ ትርጉም አለው።

ለውይይት፡-

1. አይሁድ ወደ ራሳቸው ሀገር ለመመለስ ስለ ነበራቸው ያላደረገው ብርቱ ስሜት ምን ዓይነት መግለጫ ተሰጥቷል?
2. በብሉይ ኪዳን ውስጥ ስለ ሙረሕ የተሰጡትን ሃሳቦች አይሁድ እንዴት አድርገው እንደተመለከቱባቸው ግለጹ።
3. አይሁድ ስለ ሙረሕ የነበራቸው አላብ ኢየሱስ ስለ ሙረሕ ከሰጠው አተረጓጎም የሚለየው እንዴት ነው?
4. ኢየሱስ ሶስቱንም የሙረሕ ባሕርያት የያዘ ነው ግለት የሚቻለው እንዴት ነው?
/ሙረሕ - ዮሐ. 4:25-26፤ የሚሠቃየው አገልጋይ፡- ሉቃስ 9:22፤ የሰው ልጅ፡- ማር. 1:11 ና ሉቃስ 19:10/

ትምህርት ሁለት

አይሁድ አንዳንድ ትንቢቶችን እንዴት ይተረጉሙአቸው እንደነበር።

እግዚአብሔር አንዳችም ትንቢታዊ መገለጽ ባለመስጠቱ ምክንያት በተፈጠረው የዝምታ ጊዜ፤ በወቅቱ በነበረው ክፋትና ብዙዎቹ ታማኝ አይሁዶች ሥቃይ በመቀበላቸው ምክንያት በብሉይና ሐዲስ ኪዳናት መሃከል በነበሩት ዘመናት ውስጥ በአያሌ መሠረታዊ ትምህርት እምነቶች ላይ የሚሰጡት አስተያየቶች እያደጉ መሄድ ጀመሩ።

ስለ እግዚአብሔር የነበራቸው መሠረታዊ ትምህርተ እምነት

የእግዚአብሔር ወሰን እልባና ከፍተኛ ኃይል በአይሁድ አስተሳሰብ ከፍተኛ ሥፍራና ግምት ይሰጠው ነበር። የእግዚአብሔርን ስም በጣም ቅዱስ አድርገው ይቆጥሩት ስለነበር አብዛኛውን ጊዜ ስሙን እይጠሩም ነበር። በእግዚአብሔር ስም ፋንታ «ቅዱስ» «ሰማይ» በሚሉት ቃላት ይጠቀሙ ነበር። ብሉይ ኪዳንን በሚያንቡበት ጊዜ «ያሕዌ» በሚለው የእግዚአብሔር ስም ፋንታ (ጌታ) የሚለውን ቃል እየተኩ ያነበቡ ነበር። በፍጹም የእግዚአብሔርን ስም አይጠሩም።

ሰለ መልእክት ያስተምሩት የነበረው መሠረታዊ ትምህርተ እምነት

ቅዱስ እግዚአብሔር በዓለም ጉዳዮች ውስጥ መግባት እያስረዳገውም በግል ሃሳብ ላይ ሰለ መልእክት የሚሰጠው ትምህርት ተቀባይነት እያገኘ ሄደ! ሰለ አጋንንትም ይሰጥ የነበረው መሠረታዊ ትምህርተ እምነት ከፍተኛ ገምት ተሰጠው። መልእክት መብረቅን! ዝናብን! ደመናዎችን! ጨለማን! ሙቀትን! ብርድንና ሌሎችን ነገሮች እንዲጠብቁ ተሾመዋል የግል ትምህርት ያስተምሩ ነበር።

ሰለ ኃጢአት ያስተምሩት የነበረው መሠረታዊ ትምህርተ እምነት

ፈሎ የተባለው ሰው ይኖር የነበረው በእስክንድርያ ሲሆን ሀብታምና ተቀባይነት ከነበራቸው ከአይሁድ ቤተሰቦች የአንዱ አባል የነበረና የብሉይ ኪዳንና የፍልስፍና ተግሪ ነበር። እርሱና ረቢ በመባል ይጠሩ የነበሩት የአይሁድ መምህራን አዳምና ሔዋን በመጀመሪያ ስለሠሩት ኃጢአት ይሰጥ ለነበረው መሠረታዊ ትምህርተ እምነት ከዚህ የሚከተለውን ትርጉም ይሰጡ ነበር። የሥጋ ሞት የገንሠው በአዳምና በሔዋን ላይ ነበር። እግዚአብሔር ሰውን የፈጠረው ሁለት ዓይነት ዝንባሌዎች/ ግለትም አንደኛ ክፉ ለማድረግ ሁለተኛ መልካም ለማድረግ/ እንዲኖሩት አድርጎ ነው። የሰው ልጅ ክፉ የማድረግ ዝንባሌ ሥራውን የሚጀምረው ከልደቱ ፅላት ነው! ቢሆንም ይህ ዝንባሌ የሰው ልጅ ኃጢአትን ለመቆጣጠርና ፍጹም የሆነ ቅድስና ለማግኘት ካለው ኃይል በታች ነው።

አዋልድ ወይም አፕክሪፋ /የተሰጠ/ በመባል የሚጠሩት ጽሑፎች በብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ዝርዝር ላይ ሰማቸው ያልተጠቀሰ ጽሑፎች ናቸው። የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍል ባይሆኑም እነዚህ ጽሑፎች በብሉይና ሐዲስ ኪዳናት መሃከል በነበሩበት ዘመናት የነበረውን አስተሳሰብ መረዳት የሚያስችል መገለጫ ይሰጡናል። በእነዚህ አዋልድ ጽሑፎች ውስጥ ሰለ ኃጢአት አመጣጥ ግብራሪያ ተሰጥቷል። አብዛኞቹ ጽሑፎች ኃጢአት የጀመረው አዳምና ሔዋን በወደቁበት ጊዜ በመሆኑ ሃሳብ ላይ ይሰማግሉ። እንዳንድ ጊዜ ደግሞ ሔዋን እንደ ጥፋተኛ ስትቆጠር ሌላ ጊዜ ደግሞ እንደ ጥፋተኛ የሚቆጠረው አዳም ነበር። አንዳንድ ጊዜም እንደ ዲያቢሉስ ስሕተት ወይም እንደ ወደቁት መልእክት ጥፋት ተደርጎ ይቆጠር ነበር። ኃጢአት ለማድረግም ሆነ ላለማድረግ እናንዳንዳችን የራሳችንን ውሳኔ ስለምንመርጥ በመጀመሪያ ኃጢአት የፈጸመው አዳም ቢሆንም እንኳ የኃጢአት ምክንያት የሆነው እርሱ አይደለም።

እንደ ብሉይ ኪዳን ሁሉ በአዋልድ ጽሑፎች ውስጥም ኃጢአት የሠራ ሰው ከእግዚአብሔር መታረቅ የሚችለው መሥዋዕት በመስየት ነው የግል ትምህርት ይገኝ ነበር! በተጨማሪም እኒህ ጽሑፎች ከእግዚአብሔር ለመታረቅ ሥራ የመሥራትን አስፈላጊነት ይጠቀሙ ነበር። በእነዚህ ጽሑፎች ውስጥ «አባቴን የሚያከብር ለሠራው ኃጢአት እክብሮቱ ከእግዚአብሔር እርትን ያስገኛለታል»፤ «ለድሆች መመዝገብ ከሞት ያድናል! ከማናቸውም ኃጢአት ያንዳል» የሚሉና የመሳሰሉ ጥቅሶች ይገኙ ነበር። ከአዋልድ ጽሑፎች የተገኙት እነዚህ ጥቅሶች በሮሜ 10፡31 4፡9 10፡10 ሒቶ 3፡5 ና ኤፌ. 2፡8-9 የሚገኙትን የአዲስ ኪዳን ትምህርቶች ይታረኩ ነበር።

ሰለመዉረሻው ዘመንና በዚያ ዘመን ሰለሚፈጸሙት ነገሮች ያስተምሩት የነበረው መሠረታዊ ትምህርተ እምነት

አይሁድ የሚረክንና የአዲሱን የእግዚአብሔር ዘመን መንግሥት በተስፋ ይጠብቁ እንደነበረ ሁሉ በዘመናት መዉረሻ ምን ይመጣ ይሆን የሚለው አስተሳሰባቸውም እየሰፋ ሄደ። ስለዚህም ብዙዎቹ ከሞት በኋላ ሕይወት አለ ብለው ያምኑ ነበር።

መሢሕ

በወትቱ ከነበሩት ትንቢታዊ የመገለጽ ጽሑፎች ብዙዎቹ መሢሕ ከዳዊት ዘር ይመጣል የሚል ትምህርት ይገኝባቸው ነበር። በአንዳንዶቹ ጽሑፎች ውስጥ ደግሞ አዳኙ የሚመጣው ከይሁዳ ነገድ ብቻ ሳይሆን ከሌዊና ከይሁዳ ነገድ መሆኑ ተጠቁሟል። ይህ የሚያመለክተው በካህንነት የመንግሥት መሪ ሊሆን የሚመጣ እንድ መሢሕ፤ ከእርሱ በታች ደግሞ ነቢይ ሆኖ ሊያገለግል የሚመጣ ሌላ መሢሕ በአጠቃላይ ሁለት መሢሐች ይመጣሉ የሚል እምነት እንደነበራቸው ነው። የኩምራን ኅብረተሰብ ሰዎች እንዲህ ያለ መሠረታዊ ትምህርተ እምነት የሚቀበሉ ሰዎች ሳይሆኑ አልቀሩም።

በመጽሐፈ ሄናክ ውስጥ /ከታች የተሰጠውን ግስታወሻ ተመልከቱ/ መሢሕ ሰብዓዊ ፍጥረት ብቻ አለመሆኑና ቀደም ያለ ሕልውና እንዲሁም ከፍጥረታት ሁሉ በላይ የሆነ ክብር ያለው መሆኑ ተገልጿል። በእግዚአብሔር ቦታ ሆኖ እንደሚገኝና የእግዚአብሔርንም መንግሥት እንደሚመራት ተጠቅሷል። በሁሉ ዘንድ ታዋቂነት ያለው ጽድቅ ያለውና እግዚአብሔርን በግያመልኩት ሰዎች ላይ የሚፈርድ መሆኑም ተጠቁሟል።

እግዚአብሔር ልጁ ከሰማይ የሚመጣበትን መንገድ ለግዘጋጅት ብዙ ዘዴዎችን ተጠቅሟል። እኒህ አዋልድ መጻሕፍት የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍል ባይሆኑም በሁለቱ ኪዳናት መሃከል በነበሩት ዘመናት የነበሩት ሕዝብ ምን ዓይነት አስተሳሰብ እንደነበራቸው ስለሚያሳዩ በጣም አስፈላጊ ጠቃሚ ናቸው። በተለይ በዘመናት መዉረሻ ሰለሚፈጸሙት ነገሮች የሚሰጡት መግለጫ በጣም ጠቃሚና አስፈላጊ ነው። ለአዲስ ኪዳን መነሻ ስለሆኑት ከአይሁድ ሕዝብ ጋር ግንኙነት ስለአላቸው ነገሮች መግለጫ ይሰጣሉ። በመጽሐፈ ሄናክ መሃከል ግለትም ከ37-71 ባሉት ምዕራፎች ውስጥ ባሉት «የተመሳሳዮቹ ምሳሌዎች ውስጥ መሢሔ» የተመረጠው የሰው ልጅ ተብሎ ተጠርቷል፤ ይህም ደግሞ ከአዲስ ኪዳን ጽሑፎች ጋር በሚገባ ይስማማል።

ግስታወሻ የመጽሐፈ ሄናክ የመጀመሪያ ቅጂዎች ግጥነት አልተቻለም። በኢትዮጵያ ውስጥ በግዕዝ ጽንጽ የተጻፈ የመጽሐፈ ሄናክ ጽሑፍ ተገኝቷል፤ በጣም ጥንታዊ ሆኖ የተገኘው ይህ ቅጂ ነው።

ጥበብ

በመጽሐፈ ምላሌ 8:22-31 ውስጥ ስለ ጥበብ ባሕርያት የተሰጡት መግለጫዎች በግሪኮችም ሆነ በአይሁዶች አስተሳሰብ ውስጥ ከፍተኛ ሥፍራ የተሰጣቸው ነበሩ።

ቶራ በመባል የሚጠራው የሕግ ታላና ጥበብ እንደ አንድ ይቆጠሩ ነበር።

ሐዋርያው ዮሐንስ ሕያውን ክርስቶስ በቃል ተመስሎታል፤ ዮሐ. 1፤ 1-5ና 1ዮሐ. 1፡ 1-2።

ሥነ ምግባር

በወቅቱ ብሉይ ኪዳን እንደተግኒላ የእግዚአብሔር መገለጽ ይቆጠርበት የነበረ ጊዜ ነው። ስለዚህ ሰው ሊደርስበት የሚችለው የመጨረሻ ደረጃ ሕገን መረዳትና መታዘዝ ነው ብለው ብዙዎች ያስተምሩና ያምኑ ነበር። ይህም አይሁድ ስለ ኃጢአት ያስተምሩት በነበረው መሠረታዊ ትምህርተ እምነት ውስጥ ያየው መልካም ሥራ በመሥራት የመዳን ትምህርት እንዲሰጥ ጥሩ አጋጣሚ ሰጠ።

ተፈጥሮ

አይሁዳዊው ፈላስፋ ፊሉና ግሪካዊው ፈላስፋ ፕላቶ ተፈጥሮ ዘለዓለማዊና ያልተፈጠረ ነው ብለው አስተማሩ፤ ይህም ደግሞ እግዚአብሔርን የሚቃወም ነው። በዚሁ ትምህርታቸው ውስጥም በዓለም ውስጥ ከሁሉ በመጀመሪያ የተፈጠረው በመጀመሪያ ወደ በረዶነት ከዚያም ወደ ውኃነት የተለወጠው ውኃ ነው እያሉ ያስተምሩ ነበር። እንዳንዶች ደግሞ እግዚአብሔር የፈጠረው ውኃን፤ አየርን፤ ወይም መንፈስንና እሳትን ነው ይሉ ነበር። ሌሎቹ ነገሮች የተገኙት ከነዚህ ከሰላሳ ነው እያሉም ያስተምሩ ነበር።

ፊሉም እንደ ፕላቶና ስቶይክስ /የቃላት ዝርዝር ተመልክቱ/ ተፈጥሮ እራስዋ ሕይወት የሌለባትና ከዚያም በላይ ደግሞ በከፋት የተሞላች ነበረች፤ እግዚአብሔር እርሷን ግለትም ቀድሞ የነበረችን ሠራት እንጂ አልፈጠራትም ይል ነበር።

ለውይይት፡ -

1. እግዚአብሔር ሊደረስበት የማይቻል መሆኑ ምን ውጤት አለው?
2. በዝምታ ጊዜ ውስጥ አይሁድ ለመላእክት የሰጧቸው ምን ዓይነት ደረጃ ነበር?
3. ሰው በራሱ ጻድቅ ሊሆን እንደማይችል የሚያስረዱት የትኞቹ የአዲስ ኪዳን ጥቅሶች ናቸው?
4. ሰዎች በአሁኑ ዘመን አንዳንድ ሥራዎችና አምልኮዎች ወይም መሥዋዕቶች የኃጢአትን ዋጋ ይከፍላሉ የሚል አላብ አላቸው? የሚተግመኑትስ በምን ዓይነት ሥራዎች ነው?
5. በብሉይና በአዲስ ኪዳናት ዘመናት መሃከል የተጻፉትና በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ የማይገኙት ጽሑፎች ምን ያህል ዋጋ አላቸው?
6. ስለ ተፈጥሮ ዘለዓለማዊነት የሚያስተምሩት ትምህርቶች በቅርብ ጊዜ የመጡ ናቸውን? እንደ ፕላቶ ያሉት ፈላስፋዎች ተፈጥሮ ከየት እንደመጣ ትናግረዋል?

ትምህርት ሶስት

በብሉይና በአዲስ ኪዳናት ዘመናት መሃከል የነበረው የትንቢታዊ መገለጽ ሥነ ጽሑፍ

ከምርኮ በኋላ ከነበሩት ነቢያት በኋላ እግዚአብሔር ምንም ነገር ለሕዝቡ አልተናገረም። ለ400 ዓመታት ያህል በተከታታይ የእግዚአብሔር ሕዝብ ጣሉታትን ያመልኩ በነበሩ ነገሥታት ተገዙ። እኒህ 400 ዓመታት ክፉት አይሉ የነበረባቸው ጊዜያት ነበሩ፤ በእምነታቸው ጸንተው የነበሩ እይሁድም አስቃዊ የሆኑ መከራዎችን ተቀብለውባቸዋል።

ከክርስቶስ ልደት ከ200-100 ዓመታት በፊት በነበሩት ጊዜያት ከእግዚአብሔር በመገለጽ እንደተገኙ የሚናገሩት ብዙ ጽሑፎች ተጻፉ። እነዚህም ጽሑፎች ክፉ ነገሮች በአይሁድ ሕዝብ ላይ ሊመጡ የቻሉበትን ምክንያት የሚተነትኑ ከመሆናቸውም በላይ የእግዚአብሔር መንግሥት በቅርቡ እንደሚመለስ ይናገሩ ነበር። ከእነዚህ ጽሑፎች ብዙዎቹ የተሰየሙት እንደ ሄናክ ባሉ ጀግናዎች ስም ነበር። እነዚህ ጽሑፎች አዋልድ ወይም ኢፓክሪፋል ተብለው ተጠርተዋል፤ ኢፓክሪፋል ግለት የተሰጠረ ግለት ነው። መጻሕፍቱ እውነተኛ ካለመሆናቸውም በላይ ከመጽሐፍ ቅዱስ ጋር አልተቀጠሩም።

በዚያን ጊዜ አያሌ የትንቢታዊ መገለጽ ሥነ ጽሑፎች ነበሩ። ትንቢታዊ የመገለጽ ሥነ ጽሑፎች ስለ መጨረሻዎቹ ነገሮች ልዩ ዓይነት ትምህርት የሚሰጡ ጽሑፎች ናቸው።

በብሉይ ኪዳን ውስጥ የሚገኘው የትንቢተ ጻንኤል መጽሐፍ ለትንቢታዊ የመገለጽ ሥነ ጽሑፍ ጥሩ ምሳሌ ነው። ትምህርታዊ የመገለጥ ጽሑፎች ከዚህ በታች የተዘረዘሩት ልዩ ጸባያት አሉዋቸው።

1. በዚህች ዓለም ውስጥ የመጨረሻ መቤዝት እንደሚኖር ይገልጻሉ። በዓለም ታሪክ ውስጥ ተገልጾ በማይታወቅ ኃይል እግዚአብሔር ሕዝቡን የሚጎበኝበት አዲስ ዘመን እንደሚመጣ ያመለክታሉ፤ ኢሳ 21:27:33 ተመልከቱ። ስለ ሁለቱ ዘመናት የተሰጠው ሃሳብና አዲሱ ዘመን በመከራ በጸብና በከፋት እንደሚፈጸም የተሰጠው ሃሳብ ከኢሳ 11:6-9 ጋር ይስማማል። ጸሐፊዎቹ ግን የሚመጣው ዘመን ምድራዊ መንግሥት ብቻ የሚመሠረትበት እንጂ አሁን እኛ በሰዎች ልብ ውስጥ በመሥራት ላይ እንዳለ የምናምነው መንፈሳዊ መንግሥት የሚመሠረት መሆኑን አያምኑም ነበር።
2. የአዲሱ ዘመን ምጽአት ሙሉ በሙሉ በእግዚአብሔር እጅ ውስጥ የነበረና ማንም ሊያፋጥነው ወይም ሊያዘገየው የማይችል ጉዳይ ነበር። ክፉት የተሞላበት ዘመን ትፋጥና ማብቃት አለበትና ያን ጊዜም የእግዚአብሔር መንግሥት የሚመጣ መሆኑን ትንቢታዊ የመገለጽ ጽሑፎች ያመለክታሉ።
3. የትንቢታዊ መገለጽ መጻሕፍት ጸሐፊዎች በዘመን መጨረሻ እግዚአብሔር የሚያሸንፍ መሆኑን እነርሱን ባሉበት ዘመን ግን እግዚአብሔር ጻድቃንን ከመርዳት ራሱን የገታ መሆኑን ያመለክቱ ነበር።

4. የትንቢታዊ መገለጽ ጸሐፊዎች የብሉይ ኪዳን ነቢያት እንደ አደረጉት እግዚአብሔር በሕዝቡ ላይ የሚፈርድ መሆኑን አልገለጹም። እነዚህ ሰዎች እሥራኤል ጻድቅ እንደሆነችና ሥቃዩ የማይገባት ሆና ሳለ ገን መከራ እንደምትቀበል ያስተምሩ ነበር። በብሉይና በአዲስ ኪዳናት ዘመናት መሃከል የተጻፉት የትንቢታዊ መገለጽ ጽሑፎች ሕዝቡ ንስሐ እንዲገቡ አንዳችም ጥሪ የሚያቀርቡ አልነበረም።

እንደ ማቴ. 24ና 1ኛ ተሰ. 4፡13-18 ያሉት በአዲስ ኪዳን ውስጥ የሚገኙ ትንቢታዊ መገለጾች ስለ ሁለቱ ዘመናት የተሰጠውን ሃሳብ ቢሰማሙበትም ስለ ሌሎች ሶስት ሃሳቦች ምንም ዓይነት ትምህርት አይሰጡም።

ዮሐንስ እንደ ነቢይ በመሆን በአዲስ ኪዳን ውስጥ ትንቢታዊ መገለጽ ጽፏል። ዮሐንስ ታሪኩን እንደ ሞጋ ቢስ ነገር አድርጎ አልቆጠረም፤ ቢሆንም እግዚአብሔር በአሁኑ ጊዜ ሕዝቡን እንደሚቤሻሽ ሁሉ በዘመናት መጨረሻም እንደሚያደርግ ያምን ነበር፤ ዮሐ. 5፡17፤ ራእይ 5፡5-6። ዮሐንስ እምነት የለሽ የነበረችውን ቤተ ክርስቲያን እየገመጸ የእግዚአብሔር ፍርድ ከእርሱ የእንዲርቅላት ወደ ንስሐ ይጋብዛት ነበር፤ ራእይ 2፡5፤ 16፤ 21፤ 22፤ 3፡3፤ 19።

በኪዳናት ዘመናት መሃከል ከተጻፉት የአይሁድ የትንቢታዊ መገለጽ ጽሑፎች ሁሉ በጣም ጎልቶ የሚታወቀው መጽሐፈ ሄናክ ነው፤ አስቀድሞ እንደገለጸው ገን በብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ዝርዝር ውስጥ አልተገኘም።

ሁሉም ባይሆኑም እንኳ ከአጥል መጻሕፍት ብዙዎቹ በመጀመሪያ የተጻፉት በዕብራይስጥ ሳይሆን በግሪክ ቋንቋ ነው።

ለውይይት፡-

1. በሁለቱ ኪዳናት ዘመናት መሃከል የተጻፉት የትንቢታዊ መገለጽ ጽሑፎች ከአዲስ ኪዳን የትንቢታዊ መገለጽ ጽሑፎች የሚለዩት እንዴት ነው?
2. በኪዳናት መሃከል በነበረው ዘመን በተጻፉት የትንቢታዊ መገለጽ ጽሑፎች መሠረት ወደ ፊት በሚፈጸሙት ድርጊቶች ውስጥ ሰው ምን ዓይነት ድርሻ ይኖረዋል?
3. በኪዳናት መሃከል በነበረው ዘመን የተጻፉት ትንቢታዊ መገለጾች ስለ ንሥሐ ምን ያስተምራሉ?

**በብሉይና በአዲስ ኪዳናት መሃከል የነበረው
የአይሁዳውያን ታሪክ**

ትምህርት አራት

መግቢያ

በአንድ ምሽት የባቢሎን ንጉሥ የነበረው ብልጣሶር በአዳራሹ ውስጥ ግብር ያበላ በነበረበት ጊዜ አይሁዳውያን ወደ ባቢሎን ተማርከው በመጡበት ጊዜ ባቢሎናውያን በኢየሩሳሌም ከነበረው ቤተ መቅደስ ያመጧቸው የወርት ዕቃዎች እንዲመጡ አዘዘ።

በብሉይና በአዲስ ኪዳን ዘመን መሀከል የነበሩት መንግሥታት

የፋርስ መንግሥት

ከክርስቶስ ልደት ከ፳፻፴፮ — ፫፻፴፩
ዓመታት በፊት

ታላቁ ቂርድ

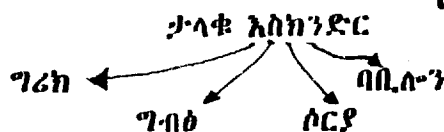
ከምቢስስ

ዳርዮስ

ዘርባሲስ (አስሻዊርስ)

የግሪክ መንግሥት

ከክርስቶስ ልደት ከ፫፻፴፩ — ፻፳፱
ዓመታት በፊት

ከክ. ልደት ከ፻፳፱ — ፻፴፱
ዓመታት በፊት
ቶሎማ

ከክ. ልደት ከ፻፳፱ —
፻፴፱ ዓመታት በፊት
አንቲዮክስ ኤሊፋንስ

(ቤተ መቅደሱን አረከበ)

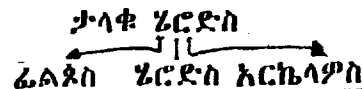
የመታብያን ዓመድ

ከክርስቶስ ልደት
፻፳፱ ዓመታት በፊት
ተጀመረ

የኢይሁዳውያን ነፃ
መውጣት ከክ. ልደት
ከ፻፳፱ — ፵ ዓመታት
በፊት

የሮማ መንግሥት

ከ፳፫ ከክ. ል. በፊት እስከ ፬፻፸፯
ዓ. ም. በእስራኤል ምድር ዝቅ

በይሁዳ የነበሩ

አስተዳዳሪዎች

ዲላጦስ

አግሪጶስ

ፊሊጥስ

ፊስጦስ

የመጀመሪያው የኢይሁዳውያን ዓመቱ

በ፳፮ ዓመተ ምስረት

ሁለተኛው የኢይሁዳውያን ዓመቱ

በ፻፴፱ ዓመተ ምስረት

ከቴሮሮች፤ ከጊዜያዊና ከቆሳቆፍ ጋር ሆኖ በወርቁ ጽዋ በሚጠጣበት ጊዜ ከመቅረቡ በላይ በነበረው ግድግዳ ላይ በድንገት እጅ ታየው። ይህም እጅ ብልጣሳር ሊረዳው ያልቻለውን ነገር ይጽፍ ነበር። የባቢሉን መንግሥት እንደሚያከትም የሚገልጹትን እኒህን ታላት እንዲተረጉም ዳንኤል ተጠራ። በዚያም ምሽት የባቢሉን መንግሥት በሚደገፍ በፋርስ መንግሥት እጅ ወደቀ፤ ዳንኤል 5። ይህ የሆነው ከክርስቶስ ልደት 538 ዓመታት በፊት ነው።

ዳንኤል በትንቢት እርምጃስ 9፡1-2 ውስጥ የነበረውን ትንቢት በሚያነብበት ጊዜ ከ70 ዓመታት በኋላ አይሁዳውያን ወደ ኢየሩሳሌም እንደሚመለሱ የተሰጠውን ተስፋ ተመለከተ። ከክርስቶስ ልደት 538 ዓመታት በፊት የባቢሉን ከተማ ስትወድቅ እኒህ 70 ዓመታት ከሞላ ኅደል ተገባድደው ነበር። ስለዚህ ዳንኤል እግዚአብሔር ወደ ሀገራቸው እንዲመልሳቸው መጸለይና መጽዋ ጀመረ፤ ዳን. 9፡3-19።

የፋርስ መንግሥት፣ /ከክርስቶስ ልደት ከ536-331 ዓመታት በፊት/፤ ፋርስ አሁን ሊራን ተብላ የምትጠራው ናት። ባቢሉን በፋርስና በሚደገፍ እጅ ከወደቀች ከአንድ ዓመት በኋላ የፋርስ ንጉሥ የነበረው ቂርስ አይሁዳውያን የሚፈልጉ ከሆነ ወደ ሀገራቸው ወደ እሥራኤል እንዲመለሱ የሚፈቅድ ዓዋጅ አወጣ፤ ዕዝራ 1፡1-4። በዘሩባቤል መሪነት ቁጥራቸው 42፣000 የሚደርስ አይሁዳውያን ወደ ሀገራቸው ተመለሱ፤ ዕዝራ 2፡1-2 ና 64። ተግርክው ተወስደው ከነበሩት ብዙዎች ከይሁዳ ነገድ ስለነበረ፤ እሥራኤላውያን ከመባል ይልቅ አይሁዳውያን ተብለው ተጠሩ። ንጉሡ ቂርስ ናቡከደነጾር በኢየሩሳሌም ከነበረው ቤተ መቅደስ ያሰመጣቸው የወርቅ ፅቃዎች እንኳ ተመልሰው እንዲሰጧቸው ግምጃ ቤቱን አዝዞ ነበር። እግዚአብሔር በእርምጃስ በኩል የሰጠው ተስፋ ተፈጸመ። እግዚአብሔር ሕዝቡ ወደ ሀገራቸው እንዲመለሱ ያነሳሷቸው ዘንድ ከክርስቶስ ልደት 520 ዓመታት በፊት ላይ ሐጊንና ዞርያስን ላከ። ከክርስቶስ ልደት 457 ዓመታት በፊት በፅዝራ፤ ከክርስቶስ ልደት 444 ዓመታት በፊት ደግሞ በኒህምያ መሪነት ቤተ መቅደሱንና የኢየሩሳሌምን ትጥር መልሶ የመሥራቱና የመገንባቱ ሥራ ተካሄደ።

ብዙዎች አይሁዳውያን ሀብታም ነጋዴዎች መሆን ስለቻሉ ባቢሉንን ትቶ መሄድ አልፈለጉም። ከብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ውስጥ ወደ ሀገራቸው ያልተመለሱት አይሁዳውያን ምን እንደሆኑ የሚናገር መጽሐፈ አስቴር ብቻ ነው።

ንጉሥ ቂርስ ከሞተ በኋላ እርሱን ተክቶ የነገሠው ልጁ ካምቢሰስ ከዚያ በኋላ አይሁዶች ወደ እሥራኤል እንዳይመለሱ ከለከለ። ካምቢሰስ ግብጽን ለመያዝ ዘመተ፤ ጥንታዊቷን ኢትዮጵያን ለመያዝ በመጣበት ጊዜ ግን ተሸነፈ።

ከካምቢሰስ ቀጥሎ የነገሠው ዳርዮስ አይሁዶች ወደ ሀገራቸው እንዲመለሱ እንደገና ፈቃድ ሰጠ። ዳርዮስና ከእርሱ ቀጥሎ የነገሠው ሰው ሁለቱም ግሪክን በቁጥጥራቸው ሥር ለግድረግ ሞክረው ነበር፤ ቢሆንም ሊሳካላቸው አልቻለም።

ትምህርት አምስት

ዘርክሲስ ተብሎ የሚጠራው ንጉሥ አሕሻዊርስ ተብሎ የሚታወቀውና በዳንኤል 9፡1 የተጠቀሰ ሲሆን አስቴርን ንግሥት እንድትሆን መርጧት ነበር። በአግርኛው መጽሐፍ

ትዱስ የግሪኩን ትርጉም በመከተል ዘርክሲስ አርጪክስስ ተብሎ ተጠርቷል፤ የአስቴር ታሪክ ስለዚህ ወቅት ልናገኝ ስለምንችለው ታሪክ ምንጭ ከመሆኑም በላይ ወደ ኢየሩሳሌም ያልተመለሱ ምርኮኞች ምን እንደገጠማቸው ይነግረናል።

አይሁዶች በባቢሎን በነበሩበት ወቅት ሁሉም ችግር ውስጥ አልነበሩም፤ ቢሆንም በምርኮ ውስጥ ስለገቡበት ምክንያት ሳያወጡና ሳያወርዱ አልተሩም። ከክርስቶስ ልደት ከ627 እስከ 586 ዓመታት በፊት በነበሩት 40 ዓመታት ውስጥ ኤርምያስ ኢየሩሳሌም የምትፈራርስ መሆኑን ሲያስጠነቅቃቸው ናሯል፤ ኤር. 19:8። አይሁዳውያን ግን እግዚአብሔር እንዲህ ያደርጋል የግሏ እምነት አልነበራቸውም። የትድስት ከተማቸው የኢየሩሳሌምና የቤተ መቅደሱ መፈራረስ ለእነርሱ ታላቅ እናረት ነበረ፤ ኤር. 52።

የፋርስ መንግሥት ዋና ከተማ በነበረችው በሱሳ ውስጥ አስቴር የተባለችውን አይሁዳዊት ልጃገረድ አሕሻዊርስ የተባለውን ጉጉሥ ንግሥት እንድትሆን መረጣት። ጉጉሡ አስቴር አይሁዳዊት መሆኗን አላወቀም ነበር፤ እሷ ግን ንግሥት እንደመሆኗ ሕዝቧን ከሞት ፍርድ ለማዳን ለንጉሡ ጥያቄ ለማቅረብ ችለች። የፋሪም በዓል ይከበር የነበረው በዚያን ጊዜ የመዳናቸው መታሰቢያ እንዲሆን ነበር፤ አስቴር 9:20-21 ተመልክቱ።

ከንጉሡ ቀጥሎ ከፍተኛ ሥልጣን የነበረውን ሐግን አይሁዳዊ ከነበረው ከመርዶክዮስ ቀጥሎ ሰው ሁሉ ያከብረው ነበር። ሐግ መርዶክዮስ የንግሥቲቱ አጎት መሆኑን አላወቀም ነበር። መርዶክዮስ አይሁዳዊ እንደመሆኑ መጠን መሰገድ የነበረበት ለእግዚአብሔር ብቻ እንጂ ሌላ ለማንም አልነበረም። ይህም ሐግን በጣም ስለአናደደው አይሁዳውያንን በሙሉ በግጥፋት መርዶክዮስን ለመበቀል ግራ እንዲያሰር አደረገው።

መርዶክዮስ ሐግ በአይሁዶች ላይ ስለአነሣው የተንኮል ግራ ስለተረዳ አስቴር የሕዝቧን ጉዳይ ለንጉሥ እንድታቀርብ ጠየቃት። ጉጉሡ እንድትመጣ ሳይጠይቃት ወደ እርሱ መሄድ ለአስቴር አደገኛ ችግር ይፈጥርባት ነበር። መርዶክዮስ እርስዋ ንግሥት ልትሆን የቻለችው ለዚህ መሆኑን አሳስባት። አስቴር አይሁዳውያን በሙሉ ለሶስት ቀናት እንዲጸሙላትና እርስዋም ገብታ ለንጉሡ እንድትናገር ጥያቄ አቀረበች።

በዚሁ ጊዜ መርዶክዮስ ስለግደሰገድለት ሐግ በጣም ይናደድ ነበር። መርዶክዮስንም ለመስቀል መስቀያ አዘጋጅቶ ነበር። ቢሆንም የጠነሰሰው ተንኮል ወደ ራሱ ዞረና ለመርዶክዮስ ባዘጋጀው መስቀያ እራሱ ተስቀለ።

ከሓግ ሞት በኋላ ግን መርዶክዮስ በዘርክሲስ ሸንጎ ተሰጧት ያለው አባል ሆነ። እነርሱን ለማጥቃት የግግረግረውን ሁሉ ራሳቸው መበቀል የግደሰችላቸው ሄጻት ለአይሁዶች የግድግዳና ጽፍ አዲስ ትእዛዝ ወጣ።

በመጽሐፈ አስቴር ውስጥ የእግዚአብሔር ስም ባይጠቀስም በመጽሐፉ ውስጥ የግሪክው እግዚአብሔር ለሕዝቡ ያደረገው ጥንቃቄና ጥበቃ ነው።

የፋርስ መንግሥት በሥልጣን ላይ የቆየው ከክርስቶስ ልደት ከ 538-333 ዓመታት በፊት ለነበሩት 200 ዓመታት ነው። በዚያም ወቅት በአይሁዳውያን ሕይወት ውስጥ አያሌ አዳዲስ ነገሮች ይፈጸሙ ነበር። እነዚህም ወደ ተለያዩ ሥፍራዎች መበታተናቸው፤

ፖሊሲዎችን መተግበሩ በላንደን ወይም በሕዝብ ሽግግሮች ሕገ መንግሥቱ በሰጠው አድራሻ ላይ ጥላቻ መፍጠሩን ስለ ማሳሰብ ስለ ርኩሳን መኖሩን ያሳውቃል።

ለክርስቶስ ልደት ከ538-535 ዓ.ም. በፊት ባሉት ጊዜያት ኮንስታንቲኖፖልስ በቻይና ተሳለፈ። በታሪክ ተሳለፈ። በሰጠው አድራሻ ላይ ጥላቻ መፍጠሩን ስለ ማሳሰብ ስለ ርኩሳን መኖሩን ያሳውቃል።

ለውይይት፡-

1. በቂርስ የተረጋገጠው በኢርያን ከተሃሳት ትንቢቶች የትኞቹ ናቸው? ኢሊ 45ን እንጠቅም። በተጨማሪም ኢር 9፡1-2ን ከላንደን 9፡3-19 ጋር እንጠቅም።
2. በላንደን ራሻይ ውስጥ ባሉት ፋርስ የተረጋገጠው በፖን ዓይነት መንገድ ነው?
3. በቂርስ ዘመነ መንግሥት በኢሥራኤልና በፋርስ የነበሩት አይሁዳውያን ምን ገጠማቸው?

ትምህርት ስድስት

የገሪክ መንግሥት ለክርስቶስ ልደት ከ331-129 ዓ.ም. በፊት/

የፋርስ መንግሥት ለ200 ዓ.ም. በሥልጣን ላይ ከቆየ በኋላ በትንቢት ላንደን ውስጥ በተነገረው መሠረት በገሪክ መንግሥት ቁጥጥር ሥር ጥለው የገሪክ መንግሥት በላንደን ራሻይ ውስጥ የታዩ ሰባተኛው የላታ መንግሥት ነው። ኣን.21፤ 11፡1-4።

ታላቁ እስክንድር ሶርያን፤ ኢሥራኤልንና ግብጽን በቁጥጥር ሥር በየላባትና የጢርስን ከተማ ባሕብሰት ጊዜ ገና የፖለቲካ ሥልጣን ያለው ነበር። ከዚያም ፋርስንና እስክንድርን ድንበር ድረስ ያሉትን ሀገራት በቁጥጥር ሥር ለግድረግ ወደ ምሥራቅ ዘመተ። ከእርሱ በፊት ከነበሩት ጋያላን የበለጠ ብዙ ሀገራትን በቁጥጥር ሥር አደረገ። በፖሊስ ከግላ የሕይወት ታሪኩ መረዳት እንደምንችለው የምንገባ ፍላጎትንና ፍትሕን መቆጣጠር ያልቻለ ሰው ነበር።

እስክንድር ለአይሁድ ታላቅ ምዕራባዊ አደረገላቸው። ለየሩሳሌምን ከተፋት ከግላው በላይ ወደ እስክንድርያ ሄደው የግሪኩ ምንግሥት አይሁድ ይረዳ ነበር። ይህም ወኔታ የገሪክ ባሕልና ቋንቋ እንዲሰጡ ጥሩ አጋጣሚ ሆነ። በመንግሥቱ ገዢ ውስጥ የነበሩት ሰዎች የገሪኩን ቋንቋ የተግሩ ከመሆናቸውም በላይ የገሪኩ ሕዝብ አስተሳሰብ ተጽዕኖ የነበረባቸው ናቸው። እንደ ሌሎች ሕዝቦች ዑሉ የአይሁድም ሕዝብ ለግሪኩ አስተሳሰብ የተጋለጡ ነበሩ። አንዳንዶቹ የእስርስን የአኗኗር ዘይቤ ሲወስኑ ሌሎች ደግሞ ለመተባበል ፈቃደኛ ሳይሆኑ ተሩ። ይህም በአይሁድ ሕዝብ መካከል ለላያትን አመጣ።

እስክንድር ዜሎስ የግሪኩ ለምሳሌ ለጅ ሃኝ እያለ ይናገር ነበር። በምሥራቅ የነበሩትን ሀገሮች በቁጥጥር ሥር አድርጎ ከተሞቹ ከተረት ጊዜ በኋላ ወደ ምዕራብ

ለመዝሙት ዝገጅት ሲያደርግ ሳለ በ33 ዓመቱ ሞተ። በሞተበትም ጊዜ ማንም በእርሱ ሥፍራ ሊተካ አልቻለም። መንግሥቱም ለአራት ተከፈለ፤ እያንዳንዱም ክፍለ መንግሥት በእስክንድር የጦር ጀኔራል ይመራ ነበር፤ ዳገ. 11:4። እሥራኤል ትሾ የነበረው ግብጽን ይገዛ በነበረው በቶሎሚ ግዛትና ሶርያን ይገዛ በነበረው በሴሉክስ ግዛት መሃከል ነበር። በእነዚህ ሁለት ግዛቶች ውስጥ ያሉት ሕዝብ ዘመትር ከእሥራኤል ጋር ይዋጉ ነበር። ግልሳዊ እንቲዮክስ የተባለው ከሴሉሲድ ወይም ሶርያ ነጋሲ ዘር አንዱ የነበረው ሰው እሥራኤልን በቁጥጥሩ እስክአደረገበት ወቅት የቶሎሚ ተከታዮች ከክርስቶስ ልደት ከ321-181 ዓመታት በፊት ድረስ እሥራኤልን ይገዙ ነበር።

በግሪክ መንግሥት የቶሎሚ ዘመነ መንግሥት

ከክርስቶስ ልደት ከ323-198 ዓመታት በፊት ባለው ጊዜ ቶሎሚ እሥራኤልን በቁጥጥሩ ሥር አድርጎ ነበር። የቶሎሚ ሰዎች አብዛኛውን ጊዜ የአይሁድ ሰዎችን ይወድዷቸው ስለነበር ወደ ግብጽ በተለይም ዝነኛው ቤተ መጻሕፍትና ዩኒቨርሲቲ ወደሚገኙበት ወደ አሌክሳንድሪያ መጥተው እንዲሰፍሩ ያበረታቱዋቸው ነበር። ብዙ አይሁዳውያን ወደ ግብጽ ሄደው በመስራራቸው የግሪክን ቋንቋ መግር ቻሉ፤ ይህም እንዳንዶቹን የራሳቸውን ሕዝብ ቋንቋ እንኳ እስከመርሳት አደረገላቸው።

አይሁዳውያን የግሪክን ቋንቋ በሚማሩበት ጊዜ ያሏቸውን የሃይማኖት መጻሕፍት ወደ ግሪክ ቋንቋ የመተርጎም ከፍተኛ ፍላጎት አደረባቸው። ቁጥራቸው ሰባ የሚሆን ምሁራን ብሉይ ኪዳንን ወደ ግሪክ ቋንቋ እንዲተረጉሙ ተጠየቁ። ይህም ትርጉም በአሁኑ ጊዜ «ሴፕቶጊያን» ተብሎ የሚጠራው ሲሆን በመጀመሪያደቱ ቤተ ክርስቲያን ውስጥ አብዛኛውን ጊዜ ሲሠራበት ኖሯል። ወደ ግሪክ ቋንቋ ተተርጉመው የተጻፉ ሌሎች ብሉይ ኪዳኖች ቢኖሩም በሰፊው ተቀባይነት ያገኘው የእስክንድርያ ነው። ሰባው ምሁራን ለየብቻቸው ሆነው የሠሯቸው ትርጉሞች በመንግሥት ለማካይነት እንዲነጻጸሩ ሲደረጉ ሁሉም ተመሳሳይ ሆነው ተገኙ የሚል ታሪክ አይሁድ ሲናገሩ ይሰማል።

የአዲስ ኪዳን ጸሐፊዎች ይህን ትርጉም ስለተቀበሉት ክርስቲያኖች እያንዳንዱ ሰው በራሱ ቋንቋ የእግዚአብሔርን ቃል ማንበብ እንዲችል ወደ ሌሎች ቋንቋዎች ለመተርጎም ምንም መከራ አላደረጉም።

በዚህ ጊዜ ሁሉ ሴሉሲዱውያን በመባል የሚጠሩት የሶርያ ነገሥታት እሥራኤል የእኛ መሆን ይገባታል የሚል አሳብ ያቀርቡ ነበር። አብዛኛውን ጊዜም ወደ እሥራኤል እየሄዱ ከግብጽ ጋር ይዋጉ ነበር። ዳግማዊ እንቲዮክስ የተባለው ንጉሣቸው ግን በርኒቷ የተባለችውን የግብጽ ልዕልት በማግባት ከግብጻውያን ጋር ለመወዳጀት ሞከረ። የቀድሞ ሚስቱም ሁለቱንም በትናት ገደለቻቸው። ይህንንም ለመበቀል የበርኒቷ ወንድም ከሶርያ ጋር ተዋጋ። እነዚህ ድርጊቶች የሚፈጸሙ መሆናቸው በዳንኤል 11 ውስጥ ተተንብቦአል።

ከዚያ በኋላም አይሁዳውያን ለሰላሣ አንድ ዓመታት በሶርያ ቁጥጥር ሥር ዋሉ።

ለውይይት፡ -

1. በአይሁድ ሕዝብ ታሪክ ውስጥ የግሪክ መንግሥት ምን ዓይነት ድርሻ አለው?

2. በቶሎሚ ዘመን መንግሥት የነበረው የግሪክ መንግሥት ለአይሁዳውያን ምን አደረገላቸው?
3. እግዚአብሔር በምርኮአቸው ውስጥ ለአይሁዳውያን ምን እንደአስተግራቸው ትመለከታላችሁ?
4. አንዳንዶቹ አይሁዳውያን ብሉይ ኪዳን ወደ ግሪክ ቋንቋ እንዲተረጎም የፈለጉት ለምን ነበር?

ትምህርት ሰባት

የሶርያ መንግሥት ዘመን /ክርስቶስ ልደት ከ198-166 ዓመታት በፊት/

በግምት ለ125 ዓመታት ያህል ይሁዳ በቶሎሚ ሰዎች እጅ ከቆየች በኋላ በሶርያው ንጉሥ በሣልሳዊው አንቲዮክስ ተያዘች። እርሱም በሁሉም አቅጣጫ ግዛቱን ሲያስፋፋ ከቆየ በኋላ ክርስቶስ ልደት 189 ዓመታት በፊት ግሪክ ውስጥ በርግውያን ተሸነፈ።

ሣልሳዊ እንቲዮክስ እይሁዳውያንን ይወዳቸው ስለነበር ብዙ ነጻነት ሰጣቸው፤ የእርሱ ልጅ የነበረው አራተኛው ሌሌውክስ ግን ዙፋኑን ለመያዝ ይፈልጉ ከነበሩት ተቀናቃኞች በአንዱ ተገደለ። «የተገለጠው አምላክ» የሚል ትርጉም ባለው «ኤጲፋነስ» በሚለው ስም ራሱን የሰየመው አራተኛው እንቲዮክስ ዙፋኑን ወረሰ። ዳንኤል 11 የሚያመለክተው ይህንን ሰው መሆኑ ጥርጥር የለውም።

አንቲዮክስ ኤጲፋነስ አይሁዶችን በሙሉ የአይሁድን እምነት ትተው የግሪክን ልማዶች እንዲከተሉ በማስገደድ አስቆጣቸው። ይህ ሰው ከተቃዋሚው ክርስቶስ ጋር ተመሳሳይ የሆነ ጸባይ ያለው ሰው ነበር።

በዚህም ወቅት አይሁዳውያን ተከፋፈሉ። እንዳንዶቹ የዚህን ሰው አሳብ ስለወደዱት የግሪኮችን ልማዶች ይከተሉ ጀመር። እንቲዮክስ ኢያሶንን ሊቀ ካህን አድርጎ ሾመው። ይህ ሰው «ሄሌኒስት» ወይም የግሪኮችን አስተሳሰብ የሚደግፍ ሰው ነበር፤ የእርሱ ተቀናቃኝ የነበረው ካህን እናያስ ግን ተገደለ።

አንቲዮክስ ከግብጽ ጋር ለመዋጋት ሄዶ በነበረበት ወቅት «ካሊዲም» ወይም ቅዱሳን በመባል ይጠሩ የነበሩት ሃይማኖታቸውን የሚያከብሩ አይሁዳውያን ዓመጽ አስነሡ። እንቲዮክስም ከሄደበት ተመልሶ የተነሳውን ዓመጽ ካበረደ በኋላ የተፈጸመውን ድርጊት ለመበቀል በቤተ መቅደሱ ውስጥ የነበረውን ዕቃ ሁሉ እንዲበዘበዝ አደረገ። ከዚያም አይሁዳውያን የራሳቸውን ሃይማኖት ትተው የግሪኮችን ልማዶች እንዲከተሉ ዓዋጅ አወጣ። የእግዚአብሔርም ቤተ መቅደስ እንዲረከስ አድርጎ ዜሎስ የተባለችው ጣኦት ምስል በውስጡ እንዲቀመጥና በመሠረያውም ላይ አሣጣ እንዲወዋ አደረገ። ግዝረትና ቅዱሳት መጻሕፍትን ማንበብም ተከለከለ። ብዙዎቹ ዓዋጁን ታዘዙ፤ ለመታዘዝ ያልፈቀዱት ግን ከፍተኛ ሥቃይ ይደርስባቸው ነበር። ይህ የሆነው ክርስቶስ ልደት 167 ዓመታት በፊት ነበር። አንቲዮክስም ዳንኤል የተነበየው የተቃዋሚው ክርስቶስ ምስል እንዲሁም ደግሞ «የጥፋት ርኩስት» ሆኖ ተገኘ። ዳንኤል 9:27 ንፍ 11:31ን ተመልከቱ። እንዲሁም ዳን. 12:11ን ከግርቆስ 13:14 ጋር፤ ማቴ. 24:15ን አንብቡ።

ቤተ መቅደሱ በዚህ መንገድ እንዲረከስ በመደረጉና አይሁዳውያንም ለጣኦታት እንዲሠጡ በመገደዳቸው ምክንያት ግታትያስ የተባለው ሽግግሌ ካህንና አምስቱ ልጆቹ «የመቃብያን ዓመጽ» የተባለውን ሁከት አስነሱ። /ስለ መቃብያን ለመረዳት የሚቀጥለውን ክፍል ተመልከቱ/ አይሁዳውያን የደፈጣ ዘመቻ በሶርያውያን ላይ ጀምረው በነበረበት በዚያን ዘመን አራተኛው አንቲዮክስ ከጳርቴ ሰዎች ጋር ውጊያ ሲያደርግ ላለ ጥተ።

ለውይይት፡ -

1. በታላቁ እስክንድር ዘመን አይሁዳውያን ይታዩ የነበረው እንዴት ነበር?
2. እሥራኤልን በቁጥጥራቸው ሥር ለማድረግ ሲታገሉ የነበሩት ሁለቱ የግሪክ መንግሥት ክፍሎች እነማን ነበሩ?
3. የቤተ መቅደሱ መርከስ ታማኝ በነበሩት አይሁዳውያን ላይ ምን አስከተለባቸው? የቤተ መቅደሱ መርከስ ውጤቱ ምን ሆነ?

ትምህርት ስምንት

የመቃብያን ዓመጽ /ከክርስቶስ ልደት 167 ዓመታት በፊት/

ከሃሽሞን ወገን የነበረና አምስት ወንድ ልጆች የነበሩት ግታትያስ የሚባል ሽግግሌ ካህን ነበረ። ይህ ካህንና ልጆቹ ስለ ቤተ መቅደሱ መርከስ ያለቅሱ ነበር።

ከዕለታት አንድ ቀን አንድ የንጉሥ ባለ ሥልጣን አይሁዳውያንን በሙሉ ለጣኦታት እንዲሰገጹ ለማስገደድ ከኢየሩሳሌም 20 ግድሎች ርቃ ወደምትገኘው ሞዴይን ወደምትባለው ከተማ መጣ። የአምልኮው መሪ ግታትያስ ስለ ነበር የመጀመሪያውን መሥዋዕት ለጣኦት እንዲያቀርብ ታዘዘ። ትእዛዙን ቢፈጽም ከንጉሡ ታላላቅ ሽልግቶችን እንደሚቀበል ተስፋ ተሰጠው፤ ሆኖም እምቢተኛ ሆኖ ተገኘ። ሽግግሌው ካህን ለቀረበለት ትእዛዝ «መላው ዓለም ከጌታ ቢለይ እንኳ፤ እኔና ልጆቼ በጌታ ኪዳን ውስጥ እንኖራለን» የሚል መልስ ሰጠ።

ግታትያስ እምቢተኛ ሆኖ በተገኘበት ጊዜ ሌላ ካህን ሄደና መሥዋዕት አቀረበ። በዚህ ጊዜ ግታትያስ በጣም ተናደደና አስረውት ከነበሩት ሰዎች እጅ አምልጦ ከሃዲውን ካህንና የንጉሡን ባለሥልጣን ገደላቸው። አይሁዳውያን በሙሉ እንዲከተሉት ጥሪ አድርገላቸው እርሱና ልጆቹ በንጉሡ ላይ በማመጽ ሽሽተው ወደ ተራሮች ተበለሉ።

አንቲዮክስ አራተኛው ከጳርቴ ሰዎች ጋር ጦርነት ገጥሞ በነበረበት ወቅት ግታትያስ ጥተ፤ የእርሱ ሶስተኛ ልጅ የነበረው ይሁዳም በሶርያውያን ላይ ሲደረግ የነበረው የደፈጣ ውጊያ መሪ ሆነ። የደፈጣ ተዋጊዎቹ ከእነርሱ ይልቅ ሃይለኛ በነበሩት በሶርያውያን ላይ አንዳንድ አስደናቂ ድሎችን አገኙ። ይሁዳም መቃብያን የሚል የቁልምጫ ስም ተሰጠው፤ ትርጉሙም «መደሻ» ግለት ነው። ቤተ መቅደሱ ከረከሰበት ከክርስቶስ ልደት 167 ዓመታት በፊት ከሶስት ዓመታት በኋላ ይሁዳና ሠራዊቱ ወደ ኢየሩሳሌም ዘመቱ፤ ቤተ መቅደሱን ካነጹ በኋላ ከክርስቶስ ልደት 164 ዓመታት በፊት ላይ እግዚአብሔርን እንደቀድሞው ግምልክ ተጀመረ።

ቢሆንም ውጊያው እየቀጠለ ሄደ። ሶርያውያን የግሪኮችን ልማድ ይከተሉ በነበሩት አይሁዳውያን በመደገፍና በመረዳት የመቃብያን ወገኖች የአምልኮ ነጻነታቸው ሞስትና እንዲኖረው ለማድረግ ስምምነት እንዲፈርሙ አስገደድለቸው። በስምምነቱ መሠረት የመቃብያን ወገኖች በሌሎች ጉዳዮች ላይ ለንጉሡ አስተዳደር መገዛት ነበረባቸው።

አይሁዳውያን ከእነርሱ ጋር ሆኖ በሶርያውያን ላይ የሚነሳ ደጋፊ ለማግኘት ሲሉ ከሮማውያን ጋር ስምምነት አደረጉ። በኋላ የእነርሱ ገዢ ከሆነ ኃይል ጋር ያደረጉት የመጀመሪያ ግንኙነት ነበር። በእውነቱ ከሆነ ሮማውያን እነርሱን ምንም ነገር አልረዱባቸውም።

ለጊዜው ሊቀ ካህን የነበረው አልሲመስ ይባል የነበረው የግሪኮችን ልማድ የሚከተል አይሁዳዊ ነበር። ከእርሱ ቀጥሎ የሊቀ ካህንነቱን ቦታ የያዘው ዮናታን እየተባለ ይጠራ የነበረው የይሁዳ ሐሰሞኒያን ወንድም ነበር። ዮናታን ተያዘና ተገደለ፤ ከዚያም ሌላው ወንድሙ ሲሞን ሊቀ ካህን ሆነ።

የመቃብያን ወገኖች ጀግኖችና ሃይማኖታቸውን የሚያከብሩ ሰዎች ነበሩ፤ ቢሆንም የአሮን ተወላጆች ስለ አልሆኑ ሊቀ ካህን መሆን ለእነርሱ ተገቢ አልነበረም። አርቶዶክስ ወይም ሃይማኖታቸውን በትክክል ሲከተሉ የነበሩ አይሁዳውያን ይህ ሁኔታ አልተስማሙበትም፤ ቢሆንም ሙሢሕ እስኪመጣ ድረስ በዚህ ይቀጥል ብለው ተስማሙ። ከሲሞን ቀጥሎ ዮሐንስ ሂርታንስ የተባለው ልጁ ሊቀ ካህን ሆነ፤ በእርሱ መሪነትም አይሁዳውያን በሙሉ ከሶርያ ቁጥጥር ፍጹም ነጻ በመውጣት እንደገና ከክርስቶስ ልደት 104 ዓመታት በፊት ነጻነታቸውን አገኙ።

አንዳንድ አይሁዳውያን የሐሰሞናውያንን ካህንነት ለመቀበል ፈቃደኛ ሆነው አልተገኙም፤ ስለዚህ ከቤተ መቅደሱ አምልኮ በመለየት ወደ ሙት ባሕር አካባቢ ሄደው ከኤስናውያን ቡድን አንዱ የሆነውን የኩምራንን ኅብረተሰብ መሠረቱ። ትምህርት 22ን ተምልከት።

ለውይይት

1. የመቃብያን ዓመጽ የተጀመረው በምን ምክንያት ነው?
2. በዚያው ዘመን ተነሥቶ የነበረው የአይሁዳውያን መለያየት ምክንያት ምን ነበረ?
3. የሐሰሞኒያንን ወገኖች በሊቀ ካህንነት እንዲያገለግሉ ተቀባይነት ያሳጣቸው ምን ነበረ?

ትምህርት ዘጠኝ

አይሁዳውያን ነጻነት ያገኙበት ዘመን /ከክርስቶስ ልደት ከ129 ዓመታት በፊት እስከ 40 ዓመታት በፊት፤ የሐሰሞናውያን ነጋሢ ዘር/

አይሁዳውያን ለ 200 ዓመታት ያህል በፋርስ፤ ለሌሎች 200 ዓመታት ያህል ደግሞ በግሪክ መንግሥት ቁጥጥር ሥር ነበሩ። ከ400 ዓመታት በኋላ ግን እንደገና ነጻነታቸውን አገኙ። ወዲያውኑ ግን እርስ በርሳቸው መጣላት ጀመሩ። «ካሲዲም» ወይም ቅዱሳን

በመባል ይጠራ የነበረው የመጀመሪያው የሆነውና መቃብያንን የደገፈው ቡድን የሐንሰ ሂርታክሰ ሊቀ ካህን መሆኑን ተቃውሞ ሂርታክሰ በመጀመሪያ ደረጃ ተቃውሞ የመጣበት ከአርገ ወገን ባለመሆኑ ሲሆን በሁለተኛ ደረጃ ደግሞ ለካህን ተገቢ ያልሆነውን ጦርነት የመቀራት ሥራ ስለሚሠራ ነበር።

የሐንሰ ሂርታክሰ ለካሲዲዎ ወገኖች አንዳችም ጥጋ ባለመስጠት ከሰግርያውያን ጋር ውጊያ በመገጠም በገረዛን ተራራ ላይ ይገኝ የነበረውን ቤተ መቅደሳቸውን አፈራረሰው። ከዚያም በስተደቡብ በኩል በረሃ ውስጥ ከነበሩት ኤዶግውያን ጋር ተጥገቶ በአይሁድ እምነት እንዲያምኑ አደረጋቸው። /ታላቁ ሄሮድስ ከነዚህ ከኤዶግውያን ወገን የሆነ ሰው ነበር/

ከክርስቶስ ልደት ከ103 እስከ 76 ዓመታት በፊት በነበረው ጊዜ ውስጥ የነበረው ጃናይ እስክንድር በመባል ይጠራ የነበረው የዮሐንስ ልጅ ከአባቱ ይበልጥ ጦር ወዳድ ሰው ነበር። አይሁዳውያን በእርሱ ይመሩ በነበረበት ዘመን የግዛታቸው ይዞታ በዳዊት ዘመን መንግሥት የነበረውን ያህል ትልቅ ሆነ። ሊቀ ካህን የሚለው ግዕረግ ለእርሱ ተሰጥቶት እንደነበረ ሁሉ «ንጉሥ» የሚለውም ስያሜ ተሰጠው።

በአሁኑ ጊዜ ፈረሳውያን ተብለው የሚጠሩት ካሲዲዎ ወይም ቅዱሳን ይባሉ የነበሩት ሰዎች ጃናይ እስክንድርን በጋይል ተቃውሞት። ጃናይ እስክንድርም እነርሱን ለመበቀል ሲል አስቃቂ ስቃይ አደረሰባቸው። ሲሞቱ ለመመልከት ፈልጎ በአንድ ጊዜ ከእነርሱ መካከል ስምንት መቶ የሚሆኑትን በተርታ እንደሰቀላቸው ይነገራል። ይህ ስቅላት እንዲፈጸም ያደረገው በዓል አድርጎ ከቁባቶቹ ጋር በመሆን ይጠጣ በነበረበት ወቅት ነው። አይሁዳውያን ባዕድ ነገሥታት ካስከተሉባቸው በበለጠ ሥቃይ በገዛ ራሳቸው ገዢዎች እጅ ተሠቃይተዋል።

ጃናይ በሞተበት ጊዜ ሚስቱ ሰሎሚ እስክንድርያ ገዢ ሆነች። ሁለቱ ወንዶች ልጆችም ሥልጣን ለመያዝ እርስ በርሳቸው ይጣሉ ነበር። ታላቅ የነበረው ሂርታክሰ ሊቀ ካህን እንዲሆን ተደረገ፤ ታናሽዋው አርስቶቡለስ ግን በወንድሙ ላይ ተቃውሞ ለማስነሣት ሰዱቃውያንን የእርሱ ደጋፊዎች አድርጎ ግሰባሰብ ጀመረ። /ስለ ሰዱቃውያን ለመረዳት ትምህርት 21ንና 22ን ተመልከቱ/ ሰዱቃውያን የሙሴ ሕግ በቀጥታ እንደተነገረው ሆኖ የገድ በሥራ ላይ መጥል አለበት ይሉ ነበር፤ በሌሎች ጉዳዮች ላይ ግን ከግሪኮች የአኗኗር ልማዶች ጋር መስማማትን ይወድዱ ነበር። እስክንድርያ በሞተችበት ጊዜ አርስቶቡለስ በጉልበት በመጠቀም ዙፋኑን ያዘ፤ ሂርታክሰም አገልጋዩ በነበረው በኤዶዎያሱ በአንቲኢረስ ደጋፊነት በአርስቶቡለስ ላይ ተነሣ።

በዚህ ጊዜ ፖምፔይ የሚባል ዝነኛና ስሙ ጥር የሮሜ የጦር አዋሽ ከሠራዊቱ ጋር ሆኖ በደግሰቆ ተቀምጦ ነበር። ሁለቱ ወንድማማቾች ጥላቸውን እንዲዳኝ ጠየቁት። ፖምፔይም በዳኝነት ስም ለሽምግላና ወደ እሥራኤል ከመጣ በኋላ የእነርሱው ጌታ በመሆን በዚያው ተቀመጠ። አንዳንድ አይሁዳውያን በስደተኝነት ስም ቤተ መቅደሱ ውስጥ ገብተው ነበር፤ በመጨረሻ ግን እነርሱም በርግውያን ቁጥጥር ሥር ሆኑ። ከክርስቶስ ልደት 64 ዓመታት በፊት ፖምፔይ ቤተ መቅደሱ ውስጥ ይገኝ ወደ ነበረው ቅድስተ ቅዱሳን ውስጥ ሲገባ ባዶ ሆኖ ስለአገኘው ተደነተ። ከዚያ ጊዜ ጀምሮ እሥራኤል በርም ቁጥጥር ሥር ሆነች።

እይሁዳውያን ለ100 ዓመታት ያህል በነጻነት በኖሩበት ዘመን ከታዩት ውጤቶች እንዱ የአይሁድ ኅብረተሰብ ፈሪሳውያን፤ ሰዶቃውያን፤ ኢሶናውያን በሚባሉ ቡድኖች መከፋፈሉ ነበር። /ትምህርት 21 እና 22ን ተመልከቱ/

የእግዚአብሔርን ኪዳን በመጠበቅ በግታትያስ ተቆርቋሪነት የተነሣው ዓመጽ የመጨረሻ ውጤቱ ዘመኑ ነጻነትን ግልከተል ነበር። በእሥራኤል ውስጥ የነበሩት እርስ በእርስ አለመስማማት ሥልጣን ለመያዝ መታገልና የሥነ ምግባር መበላሸት ውጤታቸው የራስን ሃይማኖት በሌላው እየበረዙ መኖር፤ ብዙ ደም መፋሰስና የገብረ ገብ መበላሸት ሆነ። በግናቸውም ጊዜ ቢሆን ከውጪ ከሚመጡ ችግሮች ይልቅ ጥፋት የሚያስከትሉት ከውስጥ የሚነሡት ናቸው።

ለውይይት፡ -

1. የሐስሞንያን ነጋሢ ዘር ዝንባሌ ምን እንደነበር ግለጹ። የምንስ ውጤት ነበር?
2. የአይሁድ ኅብረተሰብ በተለያዩ ቡድኖች እንዲከፋፈል ያደረገው ምን ነበር?
3. እርስቶቹለስና ሂርቃነስ ፖምፔይ መጥቶ እንዲጻፍቸው ያቀረቡለት ጥሪ ውጤት ምን ነበረ?

ትምህርት አሥር

በፓለስቲን ምድር የነበረው የሮሜ መንግሥት

የሮም የጦር ጀኔራል የነበረው ፖምፔይ ኢየሩሳሌምን ከያዘ በኋላ ዳግግፒ ሂርቃነስን ሊቀ ካህን አድርጎ ሾመው፤ ቢሆንም ራሱን ንጉሥ ብሎ አልጠራም። ሥልጣኑ በእርግጥ የነበረው ግን የሮም መንግሥት ባለሥልጣኖችን ድጋፍ ግጥሟት ይችል በነበረው በኤዶማጂው በአንቲጳሪስ እጅ ነበር። ይህ ሰው የፖምፔይ እንዲሁም በኋላ ፖምፔይን የሻረው የዩልዩስ ቄሣር ወዳጅ ነበር። በተጨማሪም ደግሞ ከቄሣር ገዳዮች እንዱ የነበረው የካዲዩስ ወዳጅ ነበር።

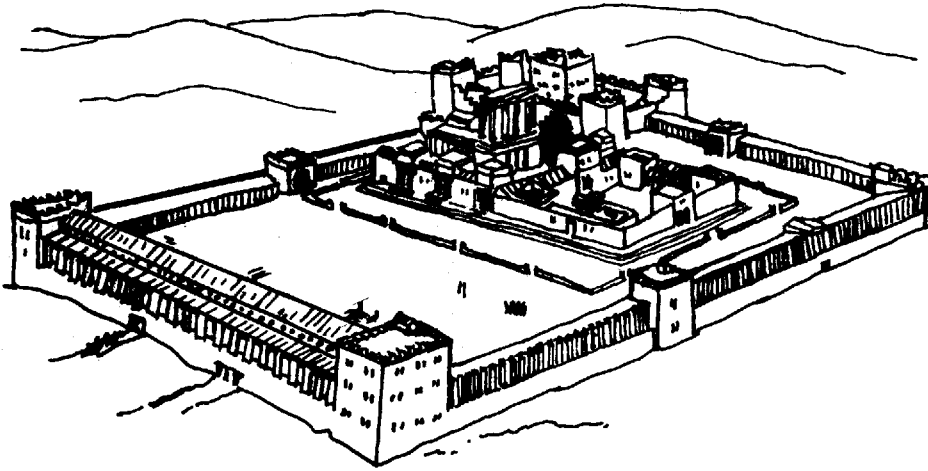
አንቲጳሪስ ከዩልዩስ ቄሣር ለአይሁዳውያን ልዩ ጥቅም አስገኘላቸው። ከነዚህ ልዩ ጥቅሞች ሁለቱ በሮም ግዛት ውስጥ የቤተ መቅደሱን ቀረጥ መሰብሰብና መጠቀም እንዲሁም አይሁዳውያን ከወታደራዊ አገልግሎት ነጻ እንዲሆኑ ግድረገ ነበር። አይሁዳውያን ለብዙ ጊዜ እንዲህ ባሉ መብቶች ተጠቅመዋል።

ከአንቲጳሪስ ወንዶች ልጆች እንዱ ታላቁ ሄሮድስ ነበረ። በአንቲጳሪስ ፋንታ የሂርቃነስ አገልጋይ ሆነ። የጳርቴ ሰዎች የእርስቶቹለስ ተወላጆች ሥልጣን እንዲይዙ ለግድረገ እሥራኤልን በወረሩበት ጊዜ ሄሮድስ አምላጭ ወደ ሮም ሄደ። በዚያም ወቅት የሮም መሪ የነበረው አንቶኒ ነበር፤ ሄሮድስም በአንቶኒ ድጋፍ ከሮም ምክር ቤት «የአይሁድ ንጉሥ» የሚል ስያሜ በግጥሟቱ መንግሥቱን እንደገና ለመያዝ ወደ እሥራኤል ተመለሰ።

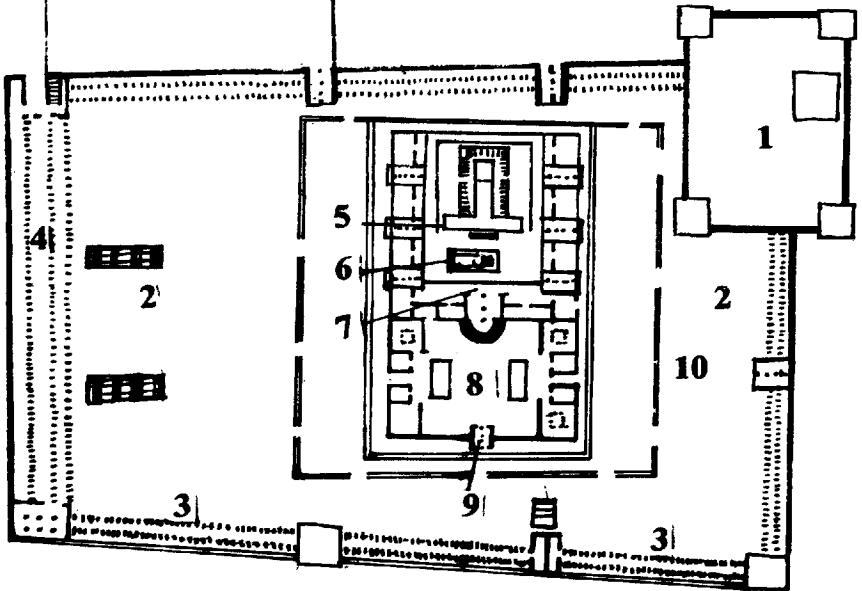
ታላቁ ሄሮድስ በሮም ሠራዊት ድጋፍና ርዳታ እሥራኤልን እንደገና መለሰ መያዝ ቻለ፤ ቢሆንም ሥልጣን የያዘው በብዙ ደም መፋሰስ ነበር። ሄሮድስ አይሁዳዊ የነበረው በአንድ ወላጁ በኩል ብቻ ስለነበረና የኤዶምያስም ሰው ስለነበረ ብዙዎቹ አይሁዳውያን

ትምህርት 10

የሂሮድስ ቤተ መቅደስ

የሂሮድስ ቤተ መቅደስ

1. የአንቶኒያ ግንብ
2. የአሕዛብ አደባባይ
3. የሰለሞን ደጅ
4. የነገሥታት ደጅ
5. የካህናት አደባባይ

6. መሠዊያ
7. የአስራኤል አደባባይ
8. የሴቶች አደባባይ
9. መልካሚቱ ደጅ
10. የገመድ አጥር

የሄሮድስ ቤተሰብ የትውልድ ሐረግ

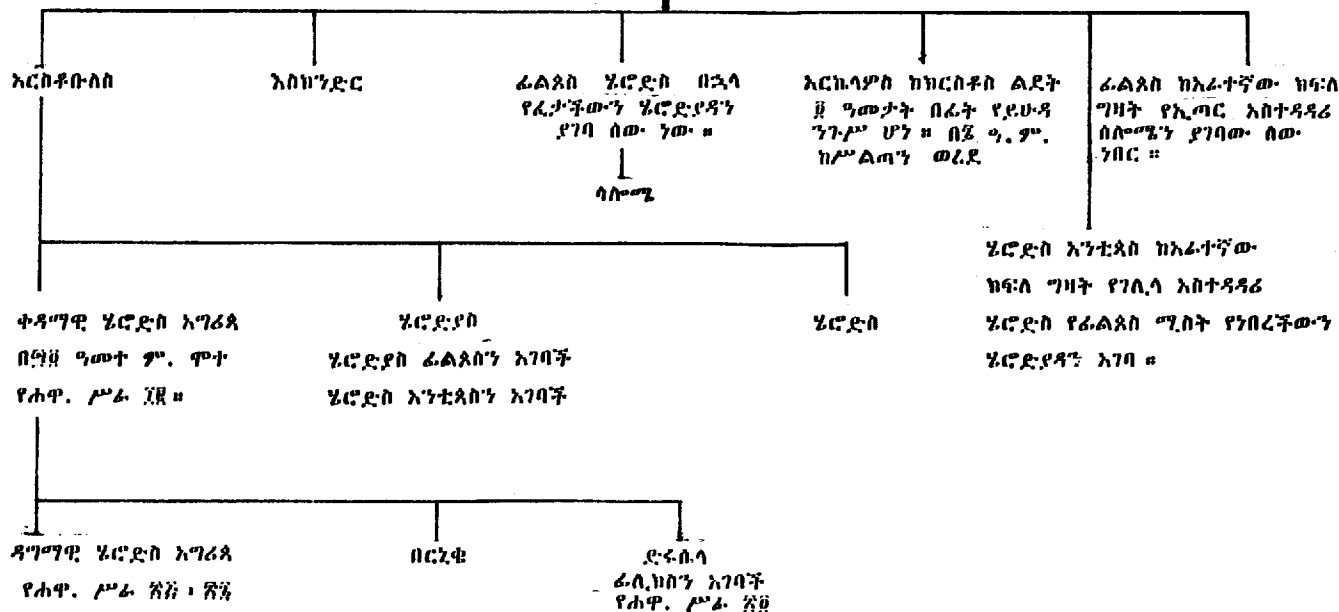
ታላቁ ሄሮድስ

እምስት ጊዜ ያገባሃ

አሥር ልጆችን የወለደ ሰው ነው

የሞተውም ከክርስቶስ ልደት አፋት

ዓመታት በፊት ነው ። ማቴ. ፪ ፡ ፲፮ ።

ጠሉት። ዘመን መንግሥት ሁከት የሰረነበት ከመሆኑ የተነሣ ጭካኔ የሞላበት ነበር፤ ቢሆንም የሕዝቡን ኤኮኖሚ ግሻሻል ችሎ ነበር። ቴሞርያም የምትባል አዲስ የወደብ ከተማ ቀረቀረ፤ በአቴናና በሌሎች ከተማዎች መታሰቢያዎችን በማሠራት ዝናውን ከፍ ለማድረግ ሞከረ። ታማኝ አይሁዳዊ ነኝ እያለ ይናገር ነበር፤ በይበልጥ ያዘነብል የነበረው ግን ወደ ግሪኮች ልማዶች ነበር።

ሄሮድስ በኪብርን ባለው በአብርሃም መቃብር ሐውልት አሠራ፤ ከሠራቸው ሥራዎች ሁሉ ይበልጥ አስደናቂ የነበረው ግን በኢየሩሳሌም የነበረውን ቤተ መቅደስ ለማሳመር መሞከሩ ነበር። በግምት ለመቶ ዓመታት ያህል እንኳ ሥራው አልተጠናቀቀም ነበር። በመጠኑና በውበቱ በወቅቱ ከነበሩት የዓለም ታላላቅ ሕንጻዎች አንዱ ነበር። ይህ ቤተ መቅደስ ኢየሱስ ያስተማረበትና በማቴ. 24: 1-2 ውስጥ ስለመፈራረሱ የተነገረለት ነው።

አክታቪያን ወይም አውጉስጦስ ይባል የነበረው ሰው በሮም ውስጥ ሥልጣን በያዘበት ወቅትም ሄሮድስ የእርሱን ድጋፍ ግጥሚያ ገኝቶ ሆኖ ጭካኔ የተሞላበት እየሆነ ሄደ። በእሥራኤል ውስጥ ጸጥታ ያስከብር የነበረው በተንዛዛ የቢሮ አሠራር፤ በቅጥር በተገዙ ሠራዊትና በሰውር ፖሊሶች በመጠቀም ነበር። ተጠራጣሪ በመሆኑ ምክንያት የገዛ ሚስቱን ግርያምና ሶስቱ ወንዶች ልጆቹን ከመግደል እንኳ አልተመለሰም። ሌሎችን ለመግደልም ዕቅድ አውጥቶ ነበር፤ ቢሆንም ከዚያ በፊት ሞተ።

በቤተልሔም ውስጥ ይገኙ የነበሩት ሕጻናት በሙሉ እንዲገደሉ ያዘዘው ይኸው ንጉሥ ሄሮድስ ነው፤ ማቴ. 2: 16። ይህም «የአይሁድ ንጉሥ» ኢየሱስን ለመግደል ያደረገው ጥረት ነበር።

ለውይይት:-

1. አንቲጳሪስ ለአይሁዳውያን ምን ዓይነት ልዩ ዕድል አስገኘላቸው?
2. ታላቁ «ሄሮድስ» የአይሁድ ንጉሥ የሚለውን ግዕረግ ግጥሚያ የቻለው እንዴት ነበር?
3. ታላቁ ሄሮድስ በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ተለይቶ የሚታወስባቸው ሁለት ነገራት ምንና ምን ናቸው?
4. ታላቁ ሄሮድስ በአይሁዳውያን የተጠላው ለምን ነበር?
5. ስለ ሄሮድስ የመጨረሻ ዓመታት መግለጫ ስጡ።

ትምህርት አሥራ አንድ

የተከፋፈለው የታላቁ ሄሮድስ መንግሥት

ታላቁ ሄሮድስ በሞተበት ጊዜ መንግሥቱን ሶስቱ ልጆቹ ተከፋፈሉት

1/ ሬልጶስ፣ የገሊላን ሰሜናዊና ምሥራቃዊ ክፍል ይገዛ የነበረ ሰው ነው፤ ሉቃስ 3: 1።

2/ ሄሮድስ አንቲኣስ፡ ገሊላንና ፔሮያን ይገዛ የነበረ ሰው ነው። ኢየሱስ በሕይወት በኖረበት ዘመን ይገዛ የነበረው በገሊላ ውስጥ ሆኖ ነው፤ ሉቃስ 3፡1።

3/ አርኪላዎስ፡ ይሁዳን፤ ሰግርያንና ኤዶምያስን ይገዛ ነበር። ማቴ. 2፡22። አርኪላዎስ በጣም ጨካኝ የሆነ ገዢ ነበር፤ ቢሆንም የሮም ንጉሥ የነበረው አውጉስጦስ ይሁዳን የሮም መንግሥት አንድ አውራጃ አደረጋት፤ ትግዛ የነበረውም በአንድ አስተዳዳሪ ነበር።

የመጀመሪያው አስተዳዳሪ ከፖኒየስ ነበር። ቀረጥ ለመስብሰብ እንዲያመቸው የሕዝብ ቆጠራ እንዲካሄድ አደረገ። ይህም ቆጠራ ቀናተኞች በመባል ይታወቁ የነበሩትን ሰዎች ሁከት እንዲያስነሡ አደረገ። /ስለ ቀናተኞች ለመረዳት ትምህርት 20ን ተመልክቱ/ የአመጹ መሪ የገሊላው ይሁዳ ነበር፤ የሐዋ. 5፡37፤ በተወሰደው ምሕረት የለሽ እርምጃ ዓመጹ እንዲከሸፍ ከተደረገ በኋላ ከዓመጾቹ ብዙዎቹ ተሰቀሉ።

በዚሁ ጊዜም ጢባርዮስ በሮም ውስጥ ነገሠ፤ ይሁዳን በአስተዳዳሪ መግዛት ቀጠለ።

ከሌሎች ከሶስት አስተዳዳሪዎች በኋላ ኢጣልያዊ የሆነው ጴንጤናዊው ጲላጦስ የይሁዳ አስተዳዳሪ ሆነ፤ አይሁዳውያን ግን ፈጽሞ አልተቀበሉትም። አይሁዳውያን የንጉሡን ምስል ያለባቸውን ቅርጾች እንዲቀበሉ ሊያስገድዳቸው ሞከረ፤ አይሁዳውያን ግን ይህን ከግደደርጉ ይልቅ መዋትን የሚመርጡ መሆናቸውን ገለጹለት። ጲላጦስ ለቤተ መቅደሱ ይሰበሰብ የነበረውን ቀረጥ ለኢየሩሳሌም ከተማ የውኃ ማከፋፈያ አገልግሎት እንዲውል አደረገ፤ ይህም አይሁዳውያንን የበለጠ አስቆጣቸው። ከገሊላ ሰዎች እንዳንዶቹ በቤተልሔም መሥዋዕት ያቀርቡ በነበረበት ወቅት እንዲታረዱ አዘዘ፤ ሉቃስ 13፡1-5።

ኢየሱስ ከተሰቀለ በኋላ ጲላጦስ ከሰግርያውያን ጋር ስለተጣላ ወደ ሮም እንዲሄድ ተደረገ። በኋላም ራሱን እንደገደለ ይነገራል።

በሮም ውስጥ አዲስ ነገም የነበረው ጋይየስ ቃሊጉላ እንደ ዕብድ ሰው ይቆጠር ነበር። የራሱ ምስል በኢየሩሳሌም በነበረው ቤተ መቅደስ ውስጥ እንዲቀመጥ ለማድረግ ሞከረ። የታላቁ ሄሮድስ የልጅ ልጅ የነበረው አግሪጳ ግን አሳመነውና ይህን እንዳያደርግ ተከላከለው።

ቀላውዴዎስ በሮም በነገሠበት ጊዜ ሄሮድስ አግሪጳ ንጉሥ የግል ስያሜ ተሰጥቶት ይሁዳን እንዲገዛ ተደረገ። እንደገና መላው እሥራኤል በአንድ መንግሥት ሥር ሆነ። አግሪጳ በአይሁዳውያን ዘንድ ተወዳጅ ሆነ፤ ከሮም ጋር ያደርግ በነበረው ግንኙነትም ሁሉ ነገር ተላካለት፤ የዚህ ውጤት ግን ትዕቢት ሆነ። በክርስቲያኖች ላይ ስደት ማስላት የጀመረ ሄሮድስ አግሪጳ ነበር። ያዕቆብን ከገደለ በኋላ ጴጥሮስን አሰረው። ዘመነ መንግሥት ያከተመው በሕዝብ ፊት አስጠሊታ በሆነ በሽታ በድንገት ተመትቶ በሞተበት ጊዜ ነው፤ ሐዋ. 12ን ተመልከቱ።

ከእርሱ ተጥሎ ከሮም ተሾመው ይሁዳን ያስተዳድሩ የነበሩት ካስፒየስ ፍድስና ጢባርዮስ እስክንድር ነበሩ። በእነርሱ ዘመን ግን በይሁዳ ውስጥ የነበረው ሁኔታ አስከፊ

እየሆነ መጣ። የሐሰት ነቢያት ተነሥተው ሕዝቡን ያሳምኑ ጀመር፤ ከሰማርያውያን ጋር የነበረውም ጸብና ጥል እየተባባሰ መጣ።

እንድ ጊዜ ባሪያ የነበረው ፊሊክስ ተከታዩ አስተዳዳሪ ሆነ። ሐዋ. 24ን ተመልከቱ። ከእነርሱም በኋላ ፊስመስ ተተካ፤ ሐዋ. 25ን ተመልከቱ። ጳውሎስ በነዚህ በሁለቱም ፊት ተከሶ ቀርቦ ነበር፤ ይግባኙንም በዚያን ጊዜ ለነበረው ንጉሥ ለኔሮ አቅርቦ ነበር።

በ 64 ዓ.ም የሮም ከተማ በእሳት ስትጋይ ሕዝቡ እሳቱን ያስነሳው ኔሮ ነው የሚል ጥርጣራ ነበራቸው። ኔሮ ከጥፋተኝነት ለመሸሸ ሲል ክርስቲያኖችን ወነጀለ። ከዚያም በኋላ ክርስቲያኖችን ወደ ሕዝብ መሰብሰቢያ ቦታዎች ወስዶ ለአንበሳች በመወርወር፤ ግብዣ በሚያደርግባቸውም ቦታዎች በዘይት እየነከረ በማቃጠል መብራት እያደረጋቸው ማሳደዱን ቀጠለ።

በ70 ዓ.ም ኢየሩሳሌም በፈራረሰችበት ወቅት አይሁዳውያንና ክርስቲያኖች ለመጨረሻ ጊዜ ተለያዩ። ከዚያ በኋላ ክርስቲያኖች ምን ዓይነት ሁኔታ ገጠማቸው? በቆስጢንጢኖስ ዘመን በሕግ እስከታወቁበት ጊዜ ድረስ ክርስቲያኖች በሕግ እንዳልተፈቀደ ሃይማኖት ተከታዮች ይታዩ ነበር።

ለውይይት፡ -

1. መንግሥቱን የተከፋፈሉት የትኞቹ የታላቁ ኔሮድስ ወንዶች ልጆች ነበሩ?
2. ይሁዳ በሮማዊ አስተዳዳሪ ትገዛ የነበረው ለምንድነው?
3. ከኢየሩሳሌም ከተማ መፈራረስ በኋላ ክርስቲያኖች ምን ዓይነት ሁኔታ ገጠማቸው?

ትምህርት አሥራ ሁለት

አይሁዳውያን በሮም መንግሥት ላይ ያነሱት

የመጀመሪያው አመጽ

የመሪዎቻቸውን ምክር ባለመቀበልና በብዙ ሐሰተኛ ነቢያት ምክር በመነሣት በኔሮ ዘመን የነበረውን የሮምን መንግሥት ድክመት በመመልከት በ66 ዓመተ ምሕረት አይሁዳውያን በሮም መንግሥት ላይ አመጽ አስነሱ። በመጀመሪያ ሁሉ ነገር ተከናውናላቸው ድል አገኙ። ኔሮም እራሱን ከገደለ በኋላ ሶስት ሰዎች በተከታታይ ተነሥተው ለጥቂት ወራት ያህል ብቻ ነገሡ። ከዚያም ቬስፓሲያን የተባለው ሰው በሮም ውስጥ ሥልጣን በጉልበት ያዘ፤ ልጁ ቲቶም ከአይሁዳውያን ጋር የነበረውን ጦርነት ወደ ማከተም አደረሰና አይሁዳውያንን እንደገና በቁጥጥሩ ሥር አደረጋቸው።

ኢየሱስ በሉቃ. 19:41-44 ውስጥ እንደተናገረው በ70 ዓ.ም ኢየሩሳሌም ተያዘች። ቤተ መቅደሱም ወደቀ፤ ከዚያን ጊዜ ጀምሮ እስከ አሁን ድረስ በየዕለቱ ይቀርብ የነበረው መሥዋዕት አቁሟል። በዚያን ወቅትም በሺህ የሚቆጠሩ አይሁዳውያን እንዲሠቃዩ፤ እንዲሰቀሉና እንዲታረዱ ተደረጉ።

ቲቶ በዚህ ጊዜ ላገኘው ድል መታሰቢያ አድርጎ ያቆመው ድንጋይ አሁንም በሮም ከተማ ውስጥ ይገኛል። በዚህ መታሰቢያ ላይም በቤተ መቅደሱ ውስጥ ያለው የወርቅ መቅረዝ ምስል ይገኝበታል።

አይሁዳውያን በሮም መንግሥት ላይ ያነሱት ሁለተኛው አመጽ /በ132 ዓመተ ምህረት/ ከዚህ በፊት ለደረሱት ጥፋቶች እንዳችም ዋጋ ባለመስጠት ሐሰተኛ ነቢያትና መሢሐች አይሁዳውያንን በማታለል ሮምን እናሸንፋለን የሚል እምነት እንዲኖራቸው ማድረግ ጀመሩ። በዚያን ወቅት በሮም የነበረው ንጉሥ ሐድርያን ነበር።

በር ኮቼባ የተባለው ሰው በረቢ አኪባ ደጋፊነት ዓመጽ አስነሣ። ይህም ዓመጽ እንዲከሸፍ ተደረገ፤ ከዚያም በኋላም በነበረው ጊዜ አይሁዳውያን ኢየሩሳሌም ውስጥ ብቻ ሳይሆን መላው እሥራኤል ውስጥ እንዳይገቡ ተከለከሉ። ኢየሩሳሌም ጁፒተር ካፒቶሊኒስ የሚል ስም ተሰጣቸው።

ከዚያን ጊዜ ወዲህም በቤተ መቅደሱ ውስጥ መሥዋዕት ማቅረብ ስለአልተቻለና የማምለኪያ ቦታ ሊገኝ ስለአልተቻለ የአይሁድ ሃይማኖት ተለወጠ። የአይሁዳውያን አስተሳሰብ በሙሉ የሚያተኩረው በምሁራን /በረቢዎች/ ላይ ሆነ፤ ይህም በአሁኑ ጊዜ ጁዲይዝም /የአይሁድ እምነት/ ተብሎ የሚጠራውን ሃይማኖት ፈጠረ። አይሁዳውያን ከ200 ዓመታት ስደት በኋላ ወደ እሥራኤል መመለስ የቻሉት በያዝነው ክፍለ ዘመን ነው። ከ1948 ወዲህ እሥራኤል እንደገና የአይሁድ ሕዝብ መንግሥት ሆነች።

ለውይይት፡ -

1. አይሁዳውያን በሮም ላይ ጥላቻ የነበራቸው ለምንድነው?
2. ሮምን እናሸንፋለን የሚል እምነት እንዲኖራቸው ያስቻላቸው ምንድነው?
3. እግዚአብሔር አይሁዳውያን ለብዙ ዓመታት በሁከት ውስጥ እንዲሆኑ ያደረገው፤ ሀገራቸውንና የቤተ መቅደስ አምልኮአቸውን ያላጣቸውና በእሕዛብ መሃከል እንዲበተኑ ያደረጋቸው ለምንድነው ብላችሁ ታስባላችሁ?

ትምህርት አሥራ ሶስት

በክርስቶስ ዘመን የነበረው የአይሁድ ሃይማኖትና ኅብረተብ መግቢያ

የአይሁድ ኅብረተሰብ ሰዎች ቢያንስ በአስተሳሰባቸው በሕይወታቸው በማንኛውም ረገድ ቢሆን የእግዚአብሔርን ጊዢነት ተረድተው ነበር። የኅብረተሰቡ መመሪያዎች በሙሉ አይሁዳውያን ሁሉ በሚቀበሉትና በብሉይ ኪዳን ውስጥ በሚገኘው በእግዚአብሔር መግለጽ ላይ የተመሠረቱ ከሃይማኖትም ጋር ግንኙነት ያላቸው ነበሩ።

አይሁዳውያን በሙሉ በቅዱሳት መጻሕፍት የሚያምኑ መሆናቸውን ቢናገሩም በሚሰጡት ትርጓሜ ግን በኃይል ይለያዩ ነበር። ከሀገራቸው ወጥተው በሌላ ምድር ተቀምጠው የነበሩት የግሪክ ቋንቋ የሚናገሩ አይሁዳውያን በእሥራኤል ምድር ከነበሩት

አረማይክ ቋንቋ ከሚናገሩት አይሁዳውያን የተለዩ ነበሩ። በገሊላ የነበሩት አይሁዳውያን በይሁዳ ይኖሩ ከነበሩት የተለዩ ነበሩ። እንደ ፈሪሳውያን፤ ሰዱቃውያንና የሄሮድስ ወገኖች ያሉት ቡድኖች ለመመሪያዎች በሚሰጧቸው ትርጓሜዎችና በፖለቲካ ውስጥ ሊኖራቸው ስለሚገባ ተሳትፎ እርስ በርሳቸው ይጣሉ ነበር። እንዳንዶች ይበልጥ ዋጋ የሚሰጡት በዓላትንና የመሳሰሉትን ስለማክበር የሚናገሩትን ሕጎች ሲሆን ሌሎች ደግሞ ይበልጥ የሚያከብሩት የሥነ ምግባር ሕጎችን ነው። ስለ ርኩሳን መናፍስትና ስለ መላእክት፤ ስለ ሰው ነፍስና ስለ ትንሣኤ እንዲሁም ስለ መሢሐ የሚቃረኑ አስተያየቶች ነበሩዋቸው።

በምርኮ የተወሰዱት የአይሁድ ሕዝብ

በምርኮ ተወስደው ተበታትነው በልዩ ልዩ ሥፍራዎች ይኖሩ የነበሩት አይሁዳውያን የምዕራብ ስደተኞችና የምሥራቅ ስደተኞች ተብለው ለሁለት ይከፈሉ ነበር። አይሁዳውያን ወደ ተለያዩ ሥፍራዎች መበታተን የጀመሩት ከክርስቶስ ልደት 722 ዓመታት በፊት የአሶር መንግሥት ሰሜናዊውን መንግሥት በቁጥጥሩ ሥር ባደረገበት ጊዜ ነው። አሶራውያን እሥራኤልን በያዙበት ጊዜ በምርኮ የተወሰዱትን አይሁዳውያን ለመተካት ከሌሎች ከብዙ ሀገራት ሰዎችን እየመጡ አሠፈሩ። ቅይጥ ዘር የነበራቸው ሰማርያውያን የተፈጠሩት ያን ጊዜ ነው፤ 2ነገ. 17።

የደቡብ የይሁዳ መግሥት ከክርስቶስ ልደት 586 ዓመታት በፊት በባቢሎናውያን ቁጥጥር ሥር ሲውል ነዋሪዎቹ በምርኮኝነት ወደ ባቢሎን ተወሰዱ። በግሪኩ ንጉሥ በታላቁ እስክንድር ጊዜም አይሁዳውያን ወደ ግብጽ እንዲሄዱ እርዳታ ስለተደረገላቸው ብዙዎቹ ሄዱ። በኋላም በግብጹ በቶሎሚ ዘመን አይሁዶች ወደ ግብጽ በተለይም ወደ እስክንድርያ እንዲሄዱ የሚያደፋፍራቸው ሁኔታ ተፈጠረ። ወደ ግሪክ ኅብረተሰብ መሃከል ሄደው እንዲሠፍሩ አዲስ አመቺ ሁኔታ በተፈጠረላቸው ወቅትም ብዙዎቹ ሄዱ። በእስክንድርያ ውስጥም አንዱን የከተማ ክፍል ሙሉ በሙሉ የያዙት አይሁዳውያን ነበሩ። በዚያ የነበሩት ቁጥራቸው ወደ ሁለት ሚሊዮን ይደርስ የነበረ ከመሆኑም በላይ በዚያ አካባቢ የነበሩት የራሳቸው ገዢና አለቆች ነበሩዋቸው።

በሮም መንግሥት ዘመንም በተለያዩ ቦታዎች ይሠፍሩ የነበሩት አይሁዳውያን ቁጥር እየጨመረ ሄደ፤ ከክርስቶስ ልደት 4 ዓመታት በፊት በሮም ውስጥ እንኳ 8፥000 አይሁዳውያን ነበሩ።

በዘሩባቤል፤ በዕዝራና በነህምያ መሪነት ከምርኮ የተመለሱት 60፥000 አይሁዳውያን ናቸው፤ ብዙዎቹ አይሁዳውያን ሀብት የተሞላ ሥራ ባገኙበት በባቢሎን ውስጥ መቆየት ስለፈለጉ በዚያው ቀሩ።

የምሥራቅ ስደተኞች የነበሩት አይሁዳውያን ዕብራውያን ተብለው ተጠሩ። የአይሁድን ሃይማኖት ሲጠብቁ የኖሩ፤ በዕብራይስጥ ወይም በአረማይክ ቋንቋ ሲናገሩ የነበሩ፤ የዕብራውያንን ልማዶች ሲከተሉ የኖሩ እነርሱ ናቸው። ሐዋርያው ጳውሎስ በሐዋ. 22፥35 በፊልጵ. 3፥5 «ከዕብራውያን ዕብራዊ ነኝ» በማለት ተናግሯል። ቢሆንም ጳውሎስ የዕብራውያንንም ሆነ የግሪኮችን ብሉይ ኪዳን በሚገባ አጠናቅቆ ያውቅ ነበር። የግሪክ ከተማ በነበረችው በጦርሴስ ቢወለድም፤ የሮም ዜግነት ያለው በመሆኑ ቢመካም በአካባቢው በነበሩት የተለያዩ እምነት ተከታዮች እምነቱ ያልተበከለ አይሁድ ነበር፤ ሐዋ. 21፥39ና ሐዋ. 22፥25-29ን ተመልከቱ። ከአይሁዳውያን ብዙዎቹ

በእሥራኤል ውስጥ ቢኖሩም እንኳ እምነታቸውን ጠብቀው የሚኖሩም በእስያ ውስጥ ነበሩ።

የምዕራብ ሰደተኞች የነበሩት አይሁዳውያን «ሄሌኒስት» ተብለው ተጠሩ፤ ይህ ስያሜ የተሰጣቸው የግሪኮችን ባሕሎች ይከተሉ ስለነበር ነው፤ ሐዋ. 6: 1። ብዙዎቹ አይሁዶች የግሪኮችንና የሮማውያንን ባሕል ይከተሉ ነበር፤ አይሁዳውያን ያሰኛቸው እምነታቸው ብቻ ነበር። ይናገሩ የነበረው የግሪክን ወይም የነበሩበትን ሀገር ቋንቋ ነው። የንግሥታቸውን ልማዶች ይከተሉ ነበር፤ አንዳንዶችም በሃይማኖታቸው ውስጥ የሌሎችን ሕዝቦች አፈ-ታሪኮች ይቀይጡ ነበር።

በምዕራብ ሰደተኞችና በምሥራቅ ሰደተኞች መሃከል የነበረው መለያየት በሐዋ. 6 ውስጥ ተገልጿል፤ እንዲያውም የቀድሞይቱን ቤተ ክርስቲያን አደጋ ላይ ጥሏት ነበር። ሄሌኒስት ተብለው ይጠሩ የነበሩት ሰፊ ያለ አመለካከት የነበራቸው ከመሆኑም በላይ ብሉይ ኪዳንንም ሰፊ አድርገው ተረድተው ነበር።

ለውይይት

1. በአይሁዳውያን መሃከል መለያየትና መከፋፈል ያስከተሉት ነገሮች ምን ነበሩ? /«ሄሌኒዝም» ወይም የግሪካውያን ባሕል መከተል መለያየትን አስከተለ። ለብሉይ ኪዳን ይሰጡት የነበረው አተረጓጎም በመጋከላቸው ቡድኖችን ፈጠረ። በፖለቲካ ውስጥ ሊኖራቸው የሚገባው ተሳትፎ፤ ስለ መናፍስትና ስለ ትንሣኤ የነበሩዋቸው አስተሳሰቦች መቃረን መከፋፈል አመጣ።/
2. ሰግርያውያን እነማን ነበሩ? ከነርሱ ጋር መለያየት የተፈጠረው መቼ ነው? /ከክርስቶስ ልደት 722 ዓመታት በፊት በሰሜን መንግሥት ገዛት ውስጥ የነበሩት ነፍሪዎች ተግርክው ሲወሰዱ አሰራውያን በነርሱ ቦታ ከሌሎች ቦታዎች ሰዎችን አምጥተው አሠፈሩ። ከነርሱ ጋር የተፈጠረው ጋብቻ ለትይጥ ሰዎች መፈጠር አመቺ ሁኔታ ፈጠረ።/
3. አይሁዳውያን ወደግብጽ የተሰደዱት ለምንና መቼ ነበር? /በታላቁ እስክንድር ዘመን አይሁዳውያን ወደ ግብጽ እንዲሄዱ እርዳታ ተደረገላቸው። በግብጹ በቶሎሚ ዘመን ደግሞ ወደ እስክንድርያ እንዲሄዱ የሚያበረታታቸው አገኙ።/
4. በምዕራብ ሰደተኞች በምሥራቅ ሰደተኞች መሃከል የነበሩትን ልዩነቶች አመልክቱ።
5. ከላይ የተጠቀሱት ልዩነቶች በአዲስ ኪዳን ውስጥ ይታያሉ? /ከክርስቶስና የቀድሞዎቹ ደቀ መዛሙርት እንደ ፈረሳውያን፤ ሰዱታውያንና ወዘተ ካሉ ቡድኖች የተለያዩ ችግሮች ይመጡባቸው ነበር። አይሁዶች በተለያዩ ሥፍራዎች መበታተናቸውም ለመጀመሪያይቱ ቤተ ክርስቲያን አስጊ ሆኖ ነበር።/

ትምህርት አሥራ አራት

የአይሁድ ሕግ

የአይሁድ ሃይማኖት ሙሉ በሙሉ የሚያስተምረው ለእግዚአብሔር ሕግ መገዛትን ነው። ይህ ግለት ደግሞ ለአንዳንዶች እንደ በዓል ማክበር ያሉትን የቤተ መቅደስ የአምልኮ ሥርዐቶችን መጠበቅ ሲሆን ለሌሎች ደግሞ በሕይወት ዘመን ሁሉ የሥነ ምግባር ሕጎችን በሕይወት መፈጸም ነው ብለው ያምኑ ነበር። አንዳንድ ሰፋ ያለ አሳብ ያላቸው ሰዎች ሕጉን በአንድ ዓረፍት ነገር አጠቃልለው ለማቅረብ ይሞክሩ ነበር። ሌሎች ደግሞ በሕጉ ውስጥ ካልተገለጹ አንዳንድ ሁኔታዎች ጋር ግንኙነት አንዲኖረው ለማድረግ ፍጻሜ ወደሌለው የደምቦች ዝርዝር ለውጠው ይጽፋት ነበር። በኅብረተሰቡ ውስጥ የነበሩት ሰዎች በሙሉ ሕጉን በመጠበቅ በእግዚአብሔር ዘንድ ተቀባይነትን ማግኘት ይቻላል ብለው ያምኑ ነበር።

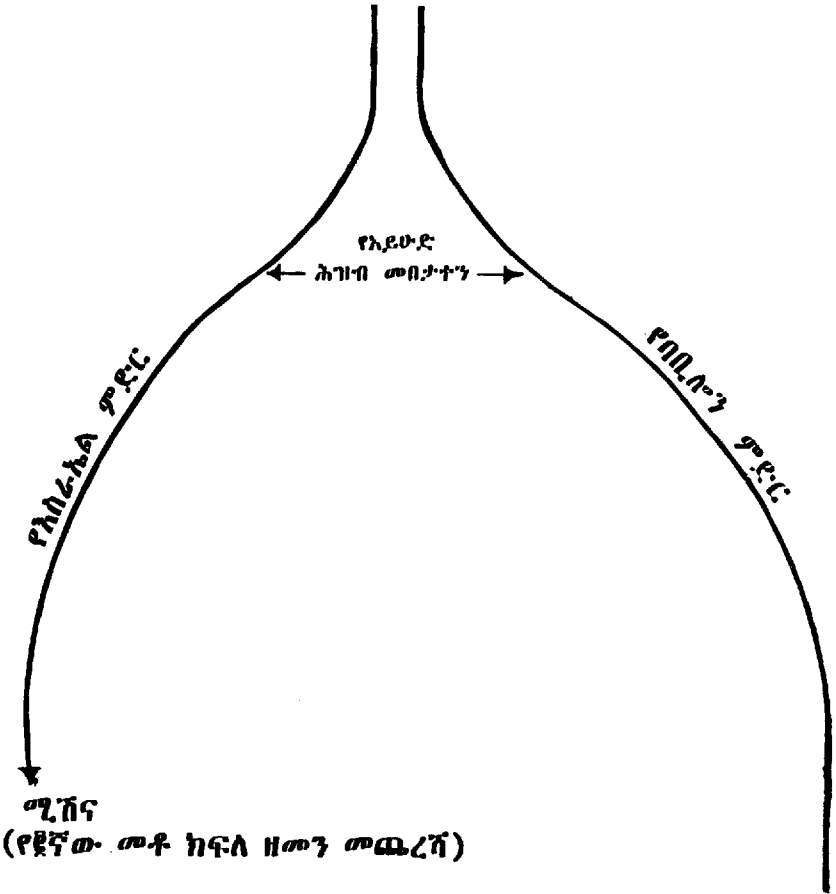
ሕጉ በተለይ የሚገኘው በብሉይ ኪዳን ውስጥ ነበር፤ ሌሎች ሕጎች ግን አጠቃላይና ገልጽ ያልሆኑ ነበሩ። ለምሳሌ ያህል ሰንበትን ስለማክበር የተሰጠው ሕግ በጣም ጠቃሚና አስፈላጊ ነው ብለው ያምኑ ነበር፤ በሰንበት ዕለትም ሥራ መሥራት የተከለከለ ነበር። ሕዝቡ ግን «ሥራ ምንድን ነው? ሥራ ያልሆነው ነገርስ የቱ ነው?» የሚል ጥያቄ ያቀርቡ ነበር። ከሕግ ዓጥቂዎች ብዙዎች የሚሰጡትን መልስ የሚጠቅሱት «የአባቶች ወግ» ብለው ከሚጠሩትና ካልተጻፈው፤ ነገር ግን ከተጻፈው ከሕጉ እኩል እምላካዊ ሥልጣን አለው ብለው ከሚያስቡት ነው። ይህ ወግ ይሠራበት የነበረው ሕጉ ከተሰጠበት ከሙሴ ዘመን ጀምሮ ነው ብለው ያምኑ ነበር። እነዚህ ወጎች አይሁድ ሊጠብቃቸው የሚገባውን የሕጎችና የደምቦች ብዛት በኃይል ያበረከቱት ነበር። እነዚህ ወጎች ጭቅጭቅ የሚያስከትሉ ከመሆናቸውም በላይ አንድ ጊዜ መስፋት ሥራ አይደለም ሁለት ጊዜ መስፋት ግን ሥራ ነው የሚልና የመሳሰሉ ስሜት የለሽ ደምቦች ይገኙባቸው ነበር።

ኢየሱስ የተጻፈውን ሕግ ተቀብሎ ሲያጸድቅ አብዛኛውን ጊዜ የመጀመሪያውን ሕግ እውነተኛ ትርጉም ያዛባ የነበረውን የአባቶች ወግ ግን ተቃወመ። ማር. 7:31 ተመልከቱ።

ብዙ ጣኦታት በነበሩበት ዓለም ውስጥ አይሁዳውያን ያሕዌ በመባል የሚጠራ አንድ እውነተኛ እምላክ አለ የሚለውን መሠረታዊ እውነት በቅንኦት ይጠብቁ ነበር፤ ዘዳግም 6:4። አይሁዳውያን በአምልኮአቸው ውስጥ ጣኦት ቦታ ስለሌለው አሕዛብ እነርሱን እምላክ የላቸውም እያሉ ይከሷቸው ነበር።

ዕብራውያን እግዚአብሔር የአይሁዳውያን አባት ነው፤ እነርሱም ልጆቹ ናቸው የሚል እምነት ነበራቸው፤ ኢሳ. 63:10። ከሄሌናውያን አንዱ የሆነውና በአሌክሳንድሪያ የነበረው ፈላስፋና የእግዚአብሔር ቃል ተማሪ «እግዚአብሔር ዘለዓለማዊ፤ የማይለወጥ፤ ቅዱስ፤ ነጻና ፍጹም ነው፤ በነገሮች ሁሉ ላይ የበላይነት ያለው ስለሆነ ስለ እርሱ ማንነት በፍጹም መገለጽ አይቻልም፤ ስለ እርሱ መገለጽ ግለት እርሱን መወሰን ነው እያለ ያስተምር ነበር። ይህ አስተሳሰብ እግዚአብሔር በግል ሊመለከት፤ ስለእርሱ መረዳት የማይቻል፤ ማንም ከእርሱ ጋር ሊገናኝ የማይችል ጩላማ የሆነ አድርጎ የመቁጠር ዝንባሌ እንዲኖር አደረገ።

የብሉይ ኪዳን ሕግ

አይሁዳውያን ሰው የተገለጸውን የእግዚአብሔርን ሕግ ለመታዘዝም ሆነ ላለመታዘዝ የመምረጥ ችሎታ ያለው የእግዚአብሔር ፍጥረት ነው ብለው ያምኑ ነበር። አለመታዘዝ ወደሞት ሊያደርስ ይችላል፤ ዘዳ. 30፡ 11-20። ስለዚህ ጥና ዓላማው የእግዚአብሔርን ትእዛዝ መጠበቅ ነው።

ለአይሁዳውያን ትንሹም ሆነ ትልቅ ኃጢአት ግለት ከትእዛዛት አንዱን ለመታዘዝ አለመቻል ነው። ከምርኮ በፊት በነበረው ዘመን በረከትም ሆነ ቅጣት የሚመጣው በመላው ሕዝብ ላይ ነበር። መላው ሕዝብ የእግዚአብሔርን ሕግ ከታዘዙና እርሱን ብቻ ካመለኩ ይብልጽጉ ነበር። ሕዝቡ ወደ ጣኦታት ከተመለሱና ሕጉን ችላ ካሉ ግን በፖለቲካም ሆነ በኤኮኖሚ በኩል ችግር ይደርስባቸው ነበር። ሕዝቡ ተግርክው ወደ ተለያዩ ሀገራት መበታተናቸው ስለ ኃጢአት፤ ስለ በረከትና ስለ ቅጣት የነበራቸውን ግንባቢዊ አስተሳሰብ ሥፍራ እንዲያጣ አደረገው። አይሁዳውያን በተለያዩ ሕዝብ መሃከል በመበታተናቸው ፍርድ በአንድ ሰው በግሉ ላይ ብቻ እንደሚመጣ ነገር አድርገው እንዲያስቡ አደረጋቸው። ሕዝቅኤልም በ18፡ 3-4 «ኃጢአት የምትሠራ ነፍስ እርስዋ ትሞታለች» ብሎ ተናገረ። ይህ በግል ሁኔታዎች ጥንቃቄ መውሰድ በክርስቶስ ጊዜ የነበሩ መሆኑም በግልጽ ይታያል።

በአዲስ ኪዳን ውስጥ ታሪኩ በግቴ. 19፡ 16-22 የተገለጸው ባለጸጋ ወጣት የሥነምግባር ሕጎችን የጠበቀ ቢሆንም እንኳ እርሱን የቆረቆረው በግሉ ከእግዚአብሔር ጋር የነበረው ግንኙነት ነው። የሸልማትን ወይም የቅጣትን ጉዳይ ሰዎች በግላቸው ሊያስቡበት ከሞት በኋላ ስለአለው ሕይወት ጥያቄ ያነግሉ።

ብሉይ ኪዳን ከሞት በኋላ ስለአለው ሕይወት ብዙም አያስተምርም። ያዕቆብና ዳዊት ሁለቱም ከሚወጁቸው ሙታን ጋር እንደገና ስለሚገኙበት ስለ ሲኦል ተናገረዋል፤ ዘፍጥ. 37፡ 35፤ 2ኛሙ. 12፡ 23። በብሉይ ኪዳን ውስጥ የሚገኙት ከሞት በኋላ ስለአለው ሕይወት የሚናገሩት ሌሎች ጥቅሶች ደግሞ መዝ. 15/16/፡ 10-11፤ ኢሳ. 26፡ 19፤ ኢዮብ 19፡ 25-27 ና ዳን. 12፡ 2 ናቸው።

የአይሁድ ሕዝብ ዘንድ ለብሉይ ኪዳን ሕግ የሚሰጡት ትኩረት የተመሰረተው በሚመጣው ሕይወት በኅዝብነት በመዳን ላይ ነው። ቢሆንም መዝሙር 50/51/ ሰው ስለሠራው ኃጢአት በግሉ ሕሊናው የሚወቅሰው መሆኑንም ያመለክታል።

ለውይይት፡ -

1. «ሕግን መጠበቅ» ወይም እያሌ ደምቦችን መታዘዝ ወደምን አመራ?

/ለሕጉ በሚሰጠው አተረጓጎምና በብዙ ሕጎች መጨመር ላይ ክርክር ወደ መፍጠር አመራ።/

2. እግዚአብሔር እንደ ልዩና ስለ እርሱ ምንም ሊነገር እንደግይቻል አድርጎ መቆጠር ምን ዓይነት አደጋ ላይ ሊጥል ይችላል?

/ሰው በግሉ ሊያመልከውና ግንም ሰው ከእግዚአብሔር ጋር ግንኙነት ሊኖረው እንደግይቻል አድርጎ ወደ መቆጠር ያመራል።/

3. አይሁዶች ከእግዚአብሔር ጋር ያላቸውን ግንኙነት መላውን ሕዝብ የያዘ የኅብረት ሳይሆን እያንዳንዱ ሰው በግሉ የሚያደርገው እንደሆነ አድርገው እንዲቆጥሩ ያደረጋቸው ምንድነው?
/የአይሁድ ሕዝብ በምርኮ መበታተን፡/
4. ሰው በግሉ ለእግዚአብሔር መልስ ይሰጣል የሚለው አሳብ ለአይሁዳውያን ገልጽ በሆነበት ወቅት በአእምሮአቸው ውስጥ ሌላ ምን ዓይነት ጥያቄ ተፈጠረ?
/ከሞት በኋላ ስለአለው ሕይወት ጥያቄ ተፈጠረባቸው፡/
5. ከሞት በኋላ ስለአለው ሕይወት የሚያስተምሩን የትኞቹ የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎች ናቸው? ስለ ኃጢአት በግል ሕሊና የመወቀስ አሳብ በብሉይ ኪዳን ውስጥ ትምህርት ተሰጥቶበታልን?

ትምህርት አሥራ አምስት

መሢሐ

በብሉይ ኪዳን ውስጥ በብዙ ቦታዎች እግዚአብሔር አንድ ቀን እርሱ የቀባውን ወይም በግርክ ክርስቶስ ተብሎ የሚጠራውን መሢሔን እንደሚልክ የሚገልጽ የተስፋ ቃሎች አሉ። እርሱም በሚመጣበት ጊዜ የአሥራኤልን ሕዝብ በአሕዛብ ላይ ድል እንዲያገኙ ያደርጋቸዋል፤ የእግዚአብሔር ዳድቅ አገዛዝ የሚሠናንበትን አዲስ ዘመን ይመሠርታል። ከቶዎች በሙሉ ይጠፋሉ፤ ሕዝቡም በሙሉ በኢየሩሳሌም እግዚአብሔርን ያመልካሉ።

ኢየሱስ በዚህ ምድር በነበረበት ዘመን፤ አይሁዳውያን ለነዚህ ትንቢቶች ልዩ ዋጋ ይሰጡአቸው ነበር፤ መሢሕ ቢቀር የፖለቲካ መሪ ሆኖ ይነሳል የሚል ጽኑ እምነት ነበራቸው።

በኩምራን ገዳም እንዳሉት ኅብረተሰብ ያሉ አንዳንዶች ደግሞ ሁለት መሢሐች አንዱ ካህን ሌላው ደግሞ ንጉሥ ሆኖ ይመጣሉ ብለው ያስቡ ነበር። ሌሎች ደግሞ አዲስ ነቢይ ይመጣል ብለው በተስፋ ይጠብቁ ነበር። አንዳንዶችም እግዚአብሔር እራሱ ሊነግሥ ይመጣል ብለው ያስቡ ነበር። አንዳንዶችም አሕዛብ በሙሉ ይጠፋሉ ብለው ሲያስቡ ሌሎች ደግሞ ከአሕዛብ ብዙዎች ወደ አይሁድ እምነት ይመለሳሉ ብለው ያስቡ ነበር። ብዙዎችም የሚመጣው መሢሕ እንደሚሠቃይ የሚያመለክቱትን የብሉይ ኪዳን ክፍሎች አይቀበሉም ነበር፤ ኢሳ. 53ን ተመልከቱ።

መሢሕ የርምን ጭቆናና አገዛዝ የሚያስወግድ የፖለቲካና ምድራዊ ገዢ ሆኖ ይመጣል የሚል የታላቅ ተስፋ ፍጻሜ ነበር። ይህ አስተሳሰብ ይበልጥ የትንቃቃው በመቃብያን ዓመፅ ወቅት ነው።

አይሁዳውያን አደገኛ በሆነ እረፍት የግጣት ደረጃ ላይ ደርሰው ነበር። አስተዳዳሪዎች ያለግዳረጥ የሚነሡትን ሁከቶች መቆጣጠር ተስኗቸው ነበር። ከሁከት አንሺዎቹ ብዙዎችን ሊከላከሉላቸው በቻሉት እንደ ሄርድስ ባሉት ገዢዎች በጣም ይደሰቱ ነበር።

ኢየሱስ በቤተ መቅደሱ ለአይሁድ መምህራን ጥያቄ ያቀርብ በነበረባቸው በኢየሩሳሌም ውስጥ ታላቅ ሁከት ይነሣ ነበር። ሁከት በሚወዱ ሰዎች ይደገፉ የነበሩ

ብዙ አሸባሪ ቡድኖች ነበሩ። ይህ ሁኔታ በርባን እንዲፈታና ኢየሱስ እንዲሰቀል በተደረገበት ወቅት በግልጽ ታይቷል።

ክርስቶስ በሞተበት ወቅት በምድር ላይ በነበረችው በመጨረሻ ሳምንቱ ውስጥ የተፈጸሙትን ድርጊቶችና እርሱን የመገደሉ ሥራ እንዲከናወኑ ለግድረግ የፖለቲካና የሃይማኖት መሪዎች እንዲተባበሩ ያደረገ ታላቅ ሁከት በሀገሪቱ ውስጥ ተፈጥሮ ነበር።

ደቀ መዛሙርቱ «በዚህ ወራት ለእሥራኤል መንግሥትን ትመላሳለህ?» ብለው ጠየቁት! ሐዋ. 1: 6። እነርሱም እራሳቸው በፖለቲካ ጠኩል ያለውን ችግር የሚያቃልሉ ሰው ይመጣል የሚል ተስፋ ነበራቸው። ክርስቶስ በኢሳ. 53 የተነገረለት የሚሠቃየው መሢሕ መሆኑን የተረዱትና ያሰቡት ከትንሣኤውና ከዕርገቱ በኋላ እስከነበረው ጊዜ ድረስ አልነበረም።

ክርስቶስ ለሥቃይና ለመስቀል ሞት ስለተገዛ አይሁዳውያን እኛ በመስቀል ላይ የሰቀልነው ሰው መሢሕ ነበረ ብሎ ግመን ተሳናቸው።

የእግዚአብሔር ልጅ የሆነው ክርስቶስ የሰውን ልጅ የጋጢአት የጋ መክፈልና ለሰው ልጅ የልብ ሰላምን ከዘለዓለም ሕይወት ተስፋ ጋር መስጠት የቻለው በዚህ አዋቂ ሁኔታ ውስጥ ሆኖ ነበር።

ለውይይት:-

1. አይሁዳውያን ስለ መሢሕ ምን ዓይነት አስተሳሰቦች ነበሩዋቸው?
2. ክርስቶስ በዚህ ምድር በኖረበት ወቅት በእስራኤል ውስጥ ምን ዓይነት ዕረፍት የሚያሳጣ ሆኗታ እንደነበረ ግለጹ።
3. ደቀ መዛሙርት እንኳ ጨምሮ አይሁዳውያን ኢየሱስ መስቀል ያለበት መሆኑን መረዳት አዳጋች የሆነባቸው ለምን ነበረ?

ትምህርት አሥራ ስድስት

ክርስቶስ በምድር በነበረበት ዘመን በእሥራኤል ምድር የነበሩ ዋና ዋና ቋንቋዎች ዕብራይስጥ

ዕብራዊ ግለት «የተሻገረ» ግለት ነው! ይህም ወንዙና የሕዝቡ ስም ከቋንቋቸው ጋር ገገኙነት እንደአለው ያሳያል።

ከከፈሉ የጻንኤል መጽሐፍና ከመጽሐፈ ዕዝራ በስተቀር ብሉይ ኪዳን በሙሉ የተጻፈው በዕብራይስጥ ቋንቋ ነው። ይህ ቋንቋ በኢሳ. 19: 18 የከነዓን ቋንቋ ተብሎ የተጠራ ሲሆን በ2 ነገ. 8: 26 ደግሞ የአይሁድ ቋንቋ ተብሎ ተጠርቷል። ዕዝራ በሕይወት በነበረበት ዘመን ብሉይ ኪዳን የተጻፈበት ቋንቋ ምሁራን ብቻ የሚነጋገሩበት እንጂ በሕዝብ ዘንድ የታወቀና ተራው ሕዝብ የሚናገርበት አልነበረም! ዕዝራ 7ን ተመልከቱ። ከክርስቶስ ልደት 150 ዓመታት በፊት የአረግደክ ቋንቋ በእሥራኤል ውስጥ የመነጋገሪያ ቋንቋ ሆነ።

የአረማይክ ጽሑፍ

ኦነነ ኦነነ

ኦነነ (ኮኮ

አረማይክ ዕብራይስጥ

ግሪክ

ሮም

×	×	አሌፍ	፬	አ	Α	አላፋ	Α
ⲁ	Ⲃ	ቤት	፭	ብ	Β	ቢታ	Β
Ⲃ	Ⲅ	ገሚል	፮	ገ	Γ	ጋማ	Γ
Ⲅ	Ⲇ	ዳሌጥ	፬	ደ	Δ	ዴልታ	Δ
Ⲇ	Ⲉ	ሂእ	ከ	ሀ	Ε	ኤፕሲሎን	Ε
Ⲉ	Ⲋ	ዋው	ወ	ወ	Υ	ዳይጋማ	Ϝ ϝ
Ⲋ	Ⲍ	ዛይን	ደ	ዘ	Ζ	ዚታ	Ζ
Ⲍ	Ⲏ	ሔት	ከ	ሐ	Η	ኢታ	Η
Ⲏ	Ⲑ	ጤት	ተ	ጠ	Θ	ዜታ	
Ⲑ	Ⲓ	ዩድ	ሃ	ዩ	Ι	አዮታ	Ι
Ⲓ	Ⲕ	ካፍ	ክ	ክ	Κ	ክፓ	Κ
Ⲕ	Ⲗ	ላሚድ	ለ	ለ	Λ	ላምብዳ	Λ
Ⲗ	Ⲙ	ሚም	ጠ	ጦ	Μ	ጦ	Μ
Ⲙ	Ⲛ	ኑን	ከ	ከ	Ν	ኑ	Ν
Ⲛ	Ⲝ	ሳሚኽ	ሰ	ሠ	Ξ		
Ⲝ	Ⲟ	ዐይን	ዮ	ዐ	Ο	አሚክሮን	Ο
Ⲟ	Ⲡ	ፊእ	ፆ	ፈ	Π	ፓይ	Ρ
Ⲡ	Ⲣ	ዳዲ	ሰ	ሠ	Ϸ	ጎን	
Ⲣ	Ⲥ	ቱፍ	ባ	ቀ	Ϙ	ክፓ	Q
Ⲥ	Ⲧ	ፊቮ	ረ	ረ	Ρ	ሮ	R
Ⲧ	Ⲩ	ሺን	ሻ	ሶ	Σ	ሲግማ	S
Ⲩ	Ⲫ	ታው	ተ	ተ	Τ	ታው	T

የዕብራይስጥ ቋንቋ 22 ፊደላት ቢኖሩትም በጽሑፍ ሊገለጽ የሚችል የተናባቢ ፊደላት ሥርዓት የለውም። በአምስተኛው ምዕተ ዓመት አካባቢ የዕብራይስጡን መጽሐፍ ቅዱስ የአናባቢ ፊደላት ባሉት መንገድ መጻፍና በአሁኑ ጊዜ በእስራኤል ውስጥ ከሚነገረው ከዘመናዊው የዕብራይስጥ ቋንቋ ጋር መዛመድ ተጀመረ።

ክርስቶስ ምናልባት ዕብራይስጥ ግንብብ ሳይችል አልቀረም፤ ከካህናት ጋር ያደርግ በነበረው ውይይት ውስጥ የተጠቀመው በርሱ ሳይሆን አይቀርም።

አረማይክ

የአረማይክ ቋንቋ ከሴም ቋንቋዎች አንዱ ሲሆን ከዕብራይስጥ ቋንቋ ጋር የቅርብ ግንኙነት ያለውና በዕብራይስጥ ፊደላት የሚጻፍ ነበር። በአሶራውያን መንግሥት ዘመን ለውጪ ግንኙነት ይሠራበት ነበር። 2ነገ. 18:26ን ተመልከቱ። በባቢሎንና በፋርስ መንግሥታትም ሲሠራበት የነበረ ሲሆን የሶርያ ቋንቋ ትብሉ ይጠራ ነበር፤ ዕዝራ 4:6-7።

ክርስቶስ ወደ ምድር ከመምጣቱ ከብዙ ጊዜ በፊት የዕብራይስጥን ቋንቋ ስመተካት የተራው ሕዝብ መነጋገሪያ ሆኖ ይሠራበት ነበር። ክርስቶስ ለሕዝብ በሚሰብክበት ጊዜ በአረማይክ ቋንቋ ተጠቅሟል፤ ግር. 5:41።

የአረማይክ ቋንቋ በመጀመሪያ ይነገር የነበረው ከደግስቶ በስተሰሜን ባለው በአራም መስክ አካባቢ ነበር። ይህ ሥፍራ በአግርኛው መጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ «የአራራት አገር» ተብሎ ተጠርቷል። 2ነገ. 19:37፤ ኢሳ. 37:38፤ ኤር. 51:27ን ተመልከቱ። ይህ ሥፍራ በአሁኑ ጊዜ አርሜንያ ተብሎ የሚጠራው ነው። በመልክአ ምድር በኩል ሶርያን ያለችበትን አካባቢ ቢጠቀልልም ቋንቋው ከሶርያ ቋንቋ ጋር ተመሳሳይነት የለውም።

ግሪክ

ግሪክ በመንግሥት፤ በትምህርትና በሥነጽሑፍ ሲሠራበት የነበረ ቋንቋ ሲሆን ብዙ ሕዝብም ሊረዳው ይችል ነበር።

በግምት ከክርስቶስ ልደት 200 ዓመታት በፊት ብሉይ ኪዳን ወደ ግሪክ ተተረጎመ። ከእነዚህ የግሪክ ትርጓሜዎች እንዱ ሴፕቶጊያንት ተብሎ የሚጠራው ነው፤ ሴፕቶጊያንት ሰባ ግለት ሲሆን ይህ ስያሜ የተሰጠው በ70 ሊቃውንት ተተርጉሞአል ተብሎ ስለሚታሰብ ነው። በእስክንድርያ ከተማ የትርጉሙን ሥራ ያካሄዱት የአይሁድ መምህራን ናቸው። አብዛኛውን ጊዜ ሴፕቶጊያንት የሚለው ቃል በሰባ ቁጥር እየተተካ ይጻፋል። መላው አዲስ ኪዳን በመጀመሪያ የተጻፈው በግሪክ ቋንቋ ነው። ክርስቶስ በአንዳንድ አጋጣሚዎች የግሪክ ቋንቋ ሳያውቅና ሳይጠቀምበት አልቀረም፤ ዮሐ. 7:35።

የግሪክ ቋንቋ ሲሠራበት የነበረው ግሪክኛ በሚናገሩ አይሁዳውያን ብቻ አልነበረም፤ የቤተ ክርስቲያንም ቋንቋ ነበር። ጳውሎስና ሌሎች ሐዋርያት ኢየሱስ ሙረሕ መሆኑን ለግስተማር የተጠቀሙበት በግሪክ ብሉይ ኪዳን ሳይሆን አይቀርም፤ ሐዋ. 17:2-4።

አዲስ ኪዳን የተጻፈበት የግሪክ ቋንቋ ዕብራይስጥና አረማይክ የተቀየጠበት ነው። ለምሳሌ በማር. 14:36 ውስጥ የተሠራበት አባ የሚለው ቃል የዕብራይስጥ ቃል ነው።

ላቲን

በሶስተኛው ምዕተ ዓመት አጋማሽ ላይ የግሪኩ አዲስ ኪዳን አንዳንድ ክፍሎች ወደ ላቲን፤ ወደ ሶርያና ኮፕቲክ ቋንቋዎች ተተረጎሙ።

በሜዲትራኒያን ባሕር አካባቢ ባሉ አገሮች ላቲን የግሪክን ቋንቋ በመተካት የመነጋገሪያ ቋንቋ በሆነበት ወቅት የላቲን ትርጉም አስፈላጊነት እያደገ መጣ። በ404 ዓመተ ምሕረት መጨረሻ አካባቢ ጄርም የተባለው ሰው የግሪኩን ብሉይ ኪዳን በላቲን ቋንቋ አዘጋጅቶ አቀረበ። ይህም የቡልጌት ትርጓሜ በመባል የሚጠራው ነው። የሮም ካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን ይህንን ትርጉም ከመንፈስ ቅዱስ በመረዳት እንደተሠራ አድርጋ ትቀበለዋለች። በዚህ በቡልጌት ውስጥ አሥራ አራት አዋልድ መጻሕፍት አሉ።

ለውይይት

1. ብሉይ ኪዳን በመጀመሪያ የተጻፈው በምን ቋንቋ ነው?
2. በክርስቶስ ጊዜ በአሥራኤል ውስጥ ይሠራበት የነበረው የትኛው ቋንቋ ነው?
3. የቡልጌት ትርጓሜ ምንድን ነው? አስፈላጊ የሆነውስ ለምንድን ነው? ትርጉሙንስ የሠራው ማን ነው?

ትምህርት አሥራ ሰባት

የአይሁዳውያን ሃይማኖት

ሳንሄድሪን /የአይሁድ ሕዝብ ሽማግሌዎች ሸንጎ/

የአይሁድ ሕዝብ ሃይማኖት ነክም ሆኑ ሌሎች ጉዳዮች የሚመለከተው ሳንሄድሪን ነው። ይህ ሳንሄድሪን ምናልባት የተቋቋመው በዕዝራ ጊዜ ሳይሆን አይቀርም፤ ሳንሄድሪን ከፍተኛ የፍርድ ጉባዔ ሲሆን በውስጡም ሰባ አንድ ሽማግሌዎችና ሊቀ ካህኑ ይገኙ ነበር። ሙሉ ሰባ ሽማግሌዎችን ሰበሰበ፤ ዘኁል.11:16-24። እነርሱም ሕጉን ይተረጉሙና በአንዳንድ ጉዳዮች ላይም ይፈርዱ ነበር። በምድሪቱ ውስጥ የነበረው ከፍተኛው ፍርድ ቤት ይህ የሽማግሌዎች ሸንጎ ነበር፤ ማቴ.26:35 57-59። አይሁዳውያን በሙሉ ሽማግሌዎች በሃይማኖት በኩል ሥልጣን እንዳላቸው ያምኑ ነበር፤ ቢሆንም የሮም መንግሥት ከሚገዛቸው ሰዎች በስተቀር ማንም የፖለቲካ ሥልጣን አልነበረውም።

ስለ ሳንሄድሪን ሥርዓቶች የተጻፉ አያሌ መጻሕፍት ማግኘት ተችሏል። ቢሆንም የሳንሄድሪን አባላት ኢየሱስን አቅርበው በመረመሩበት ጊዜ ከመመሪያዎቻቸው ቢያንስ አምስቱን ጥሰዋል። ከጣሏቸው መመሪያ ሕጎች አንዳንዶቹ የሚከተሉት ናቸው።

1. ማንኛውንም ተከላሽ በምሽት መመርመር አይቻልም።
2. ምርመራ በተካሄደበት ወይም ምስክርነት በተሰጠበት ቀን የፍርድ ውሳኔ አይሰጥም።

3. ሽግግሌዎቹ በሙሉ በአንድ ሰው ላይ ለመፍረድ መስግግት የለባቸውም፤ ቢያንስ ከመሃከላቸው አንድ ሰው ስለ ተከላሹ መቆም አለበት።

4. የምስክሮቹ ቃል እርስ በርስ ካልተስግግረው ተከላሹ ነጻ ይሆናል።

5. ተከላሹ በራሱ ላይ እንዲመስክር አይጠየቅም።

የእነዚህ ደምቦች ዓላማ ስለ ተከላሹ ለመከላከል ነው፤ ኢየሱስ ተከሶ ለምርመራ በቀረበበት ወቅት እነዚህ ደምቦች በሙሉ ተጥሰው ነበር። ማቴ. 26:59፤ ማር. 15:1፤ ሉቃ. 22:66ን ተመልከቱ።

የሳንዔድሪን ሊቀ መንበር ሊቀ ካህኑ ነበር። ሰዱቃውያንና ፈረሳውያን ሁለቱም የሳንዔድሪን አባሎች ነበሩ። ጉባዔው የቤተ መቅደሱን ቀረጥ ይሰበስብ ነበር፤ በዚህ ሽንገ የሚታዘዙና ተከላሾችን ይዘው የሚያቀርቡ ፖሊሶችና ወታደሮች ነበሩ፤ ማቴ. 26:47፤ 51:57-59።

ጴጥሮስና ዮሐንስ እንዲሁም ሌሎች ደቀ መዛሙርት እንዲቀርቡ የተደረገው ከዚሁ ከሳንዔድሪን ፊት ነበር፤ ሐዋ. 4:5፤ 6:15፤ ሐዋ. 5:21፤ 27፤ 34። በሐዋ. 6:12 በተገለጸው መሠረት እስጢፋኖስ ከዚህ ሽንገ ፊት ቀረበ፤ ጳውሎስ መቅረቡም በሐዋ. 22:30፤ 23:15 ተገልጿል።

የሮም መንግሥት አካባቢውን የሚመለከቱ አንዳንድ ጉዳዮች በሳንዔድሪን እንዲታዩ ፈቅዶ ነበር፤ አስፈላጊና አሳሳቢ ጉዳዮች ገን ለገዢው መቅረብ ነበረባቸው። ተከላሹን በሞት የመቅጣት ሥልጣን ያለው የሮም መንግሥት ብቻ ነበር፤ ዮሐ. 18:30-31፤ 19:7።

በይሁዳ ከተሞች ውስጥ የአካባቢው ሽግግሌዎችና ገዢዎች ያለባቸውና የአካባቢውን ጉዳዮች የሚመለከቱ ሌሎች የሳንዔድሪን ሽንገዎችም ነበሩ።

በ70 ዓ.ም ኢየሩሳሌም ከፈራረሰች በኋላ ሳንዔድሪንም ተበትና ቀረ።

ለውይይት

ኢየሱስ ተከሰሶ ለምርመራ በቀረበበት ወቅት የሳንዔድሪን ደምቦች እንዴት ተጥሰው እንደነበረ ተወያዩ።

ትምህርት አሥራ ስምንት

ምክራብ

ምክራብ የተጀመረው አይሁዳውያን ተበታትነው በነበሩበትና በቤተ መቅደስ ግምለክ ባልቻሉበት ወቅት ነው፤ ቢሆንም ለዚህ አሳብ የተገኘው የጽሑፍ ማስረጃ በጣም አነስተኛ ነው፤ ሕዝ. 20:1 ተመልከቱ። አሥር የአይሁድ ቤተሰብ በተገኙበት በማንኛውም ሥፍራ ምክራብ ሊመሠርቱ ይችሉ ነበር።

በምክራቦች ውስጥ በሰንበት ቀናት የብሉይ ኪዳን ክፍሎች ይነበቡ ነበር። የምክራብ አምልኮ ሕዝቡን ከሃይማኖት መሪዎቻቸው ጋር ያቀራረባቸው ነበር። በቤተ መቅደስ

ውስጥ ይከናወን በነበረው ሥርዓቱ መሥዋዕት ፋንታ የብሉይ ኪዳን ክፍሎችን ግጥናት ተተካ። ምክራቦችም ደግሞ ሕዝቡ ስለ ግዝብረዊ ጉዳዮች ተሰብስቦ የሚወያይባቸው ሥፍራዎች ሆኑ። ሕዝቡ በየሰንበቱ ግለትም በየሳምንቱ ቅዳሜ ለአምልኮ፤ ከሳምንቱ በሁለተኛውና በአምስተኛው ቀን ደግሞ ሕገ ሲነበብ ለመስግት ይሰበሰቡ ነበር። በታላላት በግላትም ወደ ምክራቦች ይመጡ ነበር።

በሰንበት ዕለት በምክራብ ውስጥ የሚከናወነው ፕሮግራም በአንድ ሰው ጸሎት መሪነት ይጀመራል፤ በጸሎት የሚመራው ሰው እብዛኛውን ጊዜ የሚጸልየው ዘጸፃ.6:4-9፤ 11:13-21 ወይም ዘኁል.15:37-41ን በግንባብ ነው። ከዚህም በኋላ የጋጢአት ኑዛዜ ይኖራል። ከሕጉ መጽሐፍ አንድ ክፍል ቀጥሎም ከነዚያት መጽሐፍ አንዱን ክፍል ይከባል። ግቲ.6:15፤ ግር.11:25። ከዚያም ከጉባዔው አንድ ሰው በፈቃደኝነት ተነሥቶ የተነበበውን ክፍል እንዲተረጉምና እንዲያብራራ ይጠየቃል፤ ሉቃ.4:16-30ን ተመልከቱ። የቤተ ክርስቲያን አገልግሎት ይበልጥ የሚመሳሰለው ከቤተ መቅደስ አገልግሎት ጋር ሳይሆን ከምክራብ አገልግሎት ጋር ነው።

በምክራብ ውስጥ መንጋውን እንዲጠብቁ በሕዝብ የተመረጡ ሽግግሌዎች ነበሩ። የምክራብ አለቃ የምክራቡን አገልግሎት የመንከባከብ፤ በውስጡ ያሉትን ብራናዎችና ሕንጻውን የመጠበቅ ኃላፊነት ነበረው። እርሱን በመረዳት የሚሠሩ አንድ ዲያቆንና አንድ ጸሐፊ ነበሩ። ጸሐፊው ጽሑፎችንና አስፈላጊ ደብዳቤዎችን በመጻፍ ይሠራ ነበር ሌሎቹ ደግሞ ምጽዋት ይከፋፍላሉ።

ጸሐፍት ወይም ረቢ በመባል የሚጠሩት ሰዎች ሕጉን ለማጥናት ሕይወታቸውን የሰጡ ሰዎች ነበሩ፤ ረቢ ግለት መምህር ግለት ነው። በመምህርነት የሚመረቁት ብዙ ጥናት ካደረጉ በኋላ ነበር። ሻግይና ሂሊል ከክርስቶስ በፊት ከነበሩት የሕግ መምህራን ሁለቱ ናቸው። ገግልያል የሂሊል የልጅ ልጅ ሲሆን የጳውሎስ መምህር ነበር፤ ሐዋ.22:3። በምክራብ ከነበሩት ሽግግሌዎች ይልቅ ረቢ በመባል የሚጠሩት መምህራን ይከበሩ ነበር።

ክርስቶስም በምክራብ አምልክል፤ ግቲ.13:54፤ ዮሐ.6:59። ሐዋርያው ጳውሎስም በእስያና በገሪክ በነበሩ ምክራቦች ሰብኳል፤ አስተምሯልም።

የብሉይ ኪዳን ክፍሎችን ተጠንቅቀው በመጻፍ ይሠሩ የነበሩት ጸሐፍት ስለነበሩ የመተርጎም ሥልጣን የነበራቸው እነርሱ ነበሩ። ከጸሐፍት ብዙዎቹ ፈሪሳውያን ነበሩ፤ የተለያዩ ወጎችን የሚያጠብቁትና በወገናቸው በአይሁዳውያን ላይ ሽክምን ያበዙ የነበሩትም እነርሱ ናቸው፤ ግቲ.23:13-33። ብሉይ ኪዳንን ጽፎ ለመጨረስ ብዕራቸውን ስንት ጊዜ መጫር እንዳለባቸው ያውቁ ነበር። ብሉይ ኪዳን አጋጣሽ ላይ ያለው የትኛው ቃል እንደሆነ ያውቁ ነበር።

በዕዝራ አማካይነት ቤተ መቅደሱ እንደገና ተሠርቶ ባለቀበት ወትትም በብዙ ሥፍራዎች የነበሩት መከራቦችም ሥራቸውን ተጠሉ። በአሁኑ ጊዜ አይሁዳውያን የሚሰበሰቡት በምክራብ ነው። በዓለም ውስጥ አይሁዳውያን በሚገኙበት በግናቸውም ከተግ ምክራብ ይገኛል።

ለውይይት

1. የምክራቦች አገልግሎት የተጀመረው መቼ ነበር? ዓላማቸውስ ምን ነበር?
2. የጸሐፍት ወይም ረቢ በመባል የሚጠሩት ሰዎች ሥራ ምን እንደሆነ ግለጹ።
3. በምክራቦችና በቤተ ክርስቲያን መሃከል ግንኙነት አለ?

ትምህርት አሥራ ዘጠኝ

ቤተ መቅደሱና ካህናት

ከምርኮ ወዲህ በነበረው ጊዜ በመላው ዓለም ምክራቦች ተመሠረቱ። አሥር ወይም የበለጠ የአይሁድ ቤተ ሰቦች በነበሩበት ከተማ ሁሉ ምክራብ ነበረ። ቤተ መቅደስ ግን አንድ ብቻ ሲሆን ይገኝ የነበረውም በኢየሩሳሌም ከተማ ነበር።

በብሉይ ኪዳን ውስጥ የሚገኘው ብዙው የአይሁድ ሃይማኖት መሥዋዕቶችን ማቅረብና የካህናትን አገልግሎት የሚጨምር ነበር። ማንኛውም እምነት ጽኑ አይሁድ ያለበት ቦታ ርቀቱ ረዥም፤ ጉዞው አዳጋችና የማይችለው እንኳ ቢሆን በተቻለው መጠን ወደ ኢየሩሳሌም ለመምጣት ይሞክር ነበር።

በቤተ መቅደሱ ውስጥ የሚገኙት ባለ ሥልጣናት ካህናትና ሌዋውያን ነበሩ። እንደ ካህን ሆነው ማገልገል የሚችሉ የአሮን ተወላጆች፤ እንደሌዋውያን ሆነው ማገልገል የሚችሉ ደግሞ የሌዊ ተወላጆች ብቻ ነበሩ። ካህናት በየተራ በዓመት ሁለት ጊዜያት እንዲያገለግሉ ሆነው በሃያ አራት ቡድኖች ተከፋፍለው ነበር። በእያንዳንዱ ቡድን ውስጥ የሥራ ክፍፍል የሚደረገው በዕጣ ነበር። አንድ ካህን በሕይወቱ ዘመን አንድ ጊዜ ብቻ ሊያደርገው የሚችለው አንድ ልዩ ተግባር ነበር። ይህም በቅድስት ውስጥ የዕጣን መሥዋዕት ማቅረብ ነበር። ክህነትን የመቆጣጠሩ ሥልጣን የነበረው በካህናት አለቆች እጅ ነበር፤ በአይሁድ ሃይማኖት ውስጥ ከፍተኛ ሥልጣን የነበረው ሊቀ ካህኑ ነበር። ኢየሱስ በምድር በነበረበት ዘመን ሊቀ ካህኑ የሚመረጠው በሮማውያን ነበር፤ አብዛኛውን ጊዜ ለሮም መንግሥት መታዘዝ ነበረበት።

ሌዋውያን ቤተ መቅደሱን የመጠበቅ ተግባር የነበራቸው ከመሆናቸውም በላይ በቤተ መቅደሱ መከናወን ያለበትን የዜማ ሥራ ይሠሩ ነበር። ታማኝ ከሆኑ አይሁዶች የሚሰበሰበው አሥራት ለሌዋውያን ይሰጥ ነበር፤ እነርሱም በበኩላቸው ለካህናት አሥራት ይሰጡ ነበር። አሥራት መከፈል የነበረበት ልዩ በሆነው በግማሽ ሰቅል እንጂ በሌላ በተራ ገንዘብ አልነበረም። ማናቸውንም ዓይነት ገንዘብ አስፈላጊ ወደሆነው ወደ ግማሽ ሰቅል የመለወጡ ሥራ በካህናት ቁጥጥር ሥር ነበር፤ እነርሱ ግን አብዛኛውን ጊዜ ሕዝቡን ከመጠን በላይ ያስከፍሉ ስለነበር ሥራው ብልሹነትና ክፋት የተሞላበት ሆነ። አብዛኛውን ጊዜ ካህናት የሚቆጣጠሯቸውና በጣም ባለ ጸጋ የሆኑባቸው ሕጋዊ የሆኑ ያልሆኑ የክፍያ ምንጮች ነበሩ።

በየማለዳውና በየምሽቱ ስለ ሕዝቡ ወንድ በግ ለመሥዋዕት ይቀርብ ነበር፤ በመሥዋዕት ወቅትም ከብሉይ ኪዳን ክፍል ይነበብ ነበር፤ ጸሎትም ይደረጋል፤ ዕጣንም ይጨሳል

መዘመርም ይዘመራል። በቀኑ ውስጥም እያንዳንዱ ሰው በግሉ እያሌ ሊቆጠሩ የግድቻሉ መሥዋዕቶችን ያቀርብ ነበር። ልዩ በሆኑ በዓላትም ብዙ ሺህ በጎች ይታረዱ ነበር። አብዛኛውን ጊዜ ለመሥዋዕት የሚመጡትን በጎች ካህናት አይቀበሉም ነበር። በዚህ ጊዜም መሥዋዕቱን ያመጣው ሰው ሌላ በግ ለመግዛት ይገደዳል፤ ይህም ለካህናት ልዩ የገቢ ምንጭ ነበር፤ ዮሐ. 2: 13-17፤ ማቴ. 21: 12-13።

የቤተ መቅደሱ ሕንጻ ክርስቶስ በምድር ላይ በነበረበት ዘመን ታላቁ ሄሮድስ የተዋበ እንዲሆን አድርጎት ነበር፤ ለሰባ ዓመታት ያህልም ተይዞ ነበር። ሰሎሞን ያሠራው ቤተ መቅደስ ከክርስቶስ ልደት 587 ዓመታት በፊት ላይ ፈረሰ፤ ከክርስቶስ ልደት 516 ዓመታት በፊት በዘሩባቤል አማካይነት ቤተ መቅደሱን መልሶ የመገንባቱ ሥራ ተካሄደ፤ በኋላም ታላቁ ሄሮድስ አላድጎ አሠራው። ሥራው ተጠናቅቆ ያበቃው በ64 ዓመተ ምህረት ነበር፤ ከስድስት ዓመታት በኋላ ግለትም በ70 ዓመተ ምህረት ቴቶ አፈራረሰው፤ ትምህርት 507 ተመልከቱ።

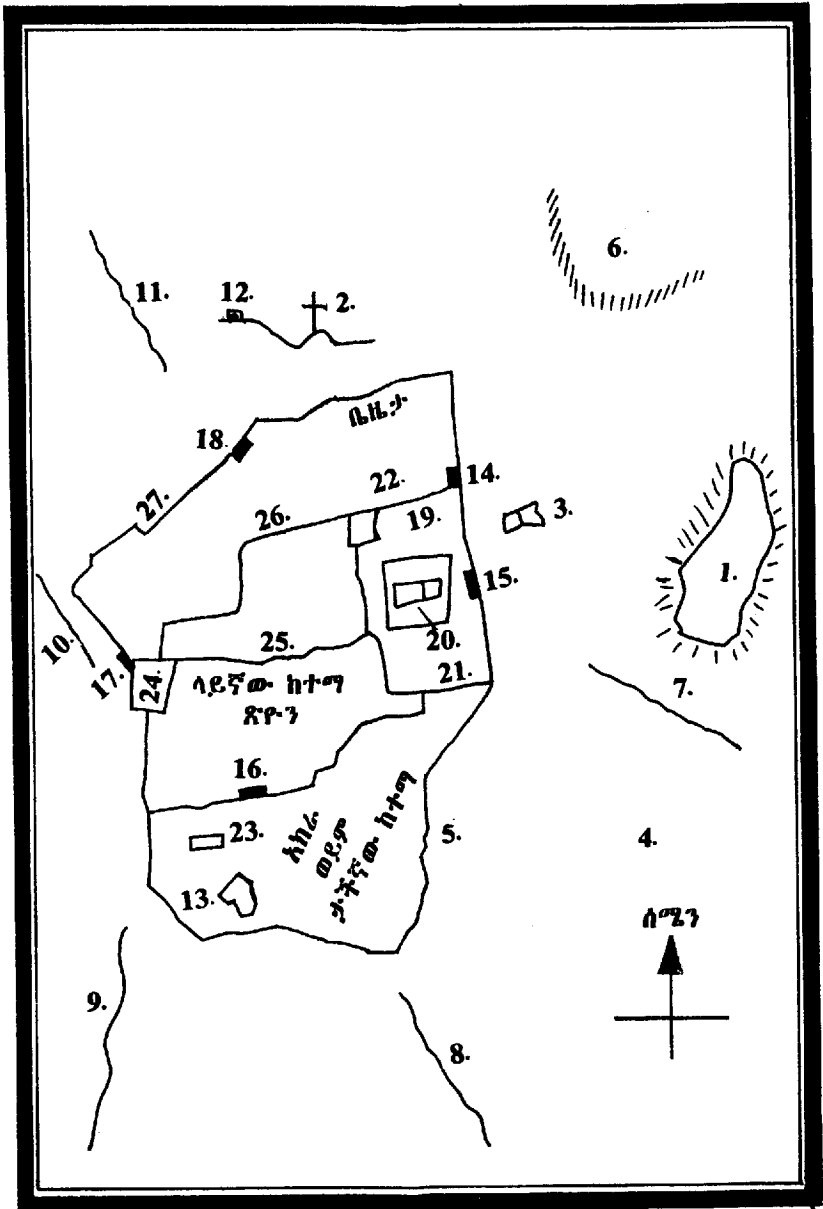
ታላቁ ሄሮድስ ያሠራው ቤተ መቅደስ ብዙ ወጪ የወጣበት ከመሆኑም በላይ በጣም የተዋበ ነበር። በውስጡም አንዱ በሌላው ውስጥ የተሠሩ እያሌ ተከታታይ የሆኑና የተያያዙ አደባባዮች ነበሩበት። ግንኛውም ከአሕዛብ ወገን የሆነ ሰው ሁሉ ሊገባበት የሚችለው የውጪኛው አደባባይ በሁሉም አትጣጫዎች ምሰዎች ነበሩበት። በውስጡም ለአሕዛብ የተከለከለ የግምለኪያ ሥፍራ ነበረ። የግምለኪያ ሥፍራው አንድ በጣም የተዋበና ሌሎች ስምንት በሮች ነበሩት። ከርሱ ውስጥ ከሚገኘው ከመጀመሪያው አደባባይ ውስጥ አይሁዳውያን ሴቶች መግባት ይችሉ ነበር። ከዚያ ቀጥሎ ግንኛውንም ሥርዓት የጠበቀና ንጹሕ የሆነ አይሁዳዊ ሊገባበት የሚችል የእስራኤል አደባባይ አለ። ኮርሱ ቀጥሎ ደግሞ መሠዊያውና ቤተ መቅደሱ የሚገኙበት የካህናት አደባባይ ይገኛል የተሠራውም ከነጭ ዕብነ በረድ ነበር። እንደግምለኪያ ድንኳን ቅድስትና ቅድስተ ቅዱሳን በመባል የሚሠሩ ሁለት ክፍሎች ነበሩ። ወደ ቅድስተ ቅዱሳን መግባት የሚችለው ሊቀ ካህኑ ብቻ ሲሆን እርሱም የሚገባው በዓመት አንድ ጊዜ ብቻ ነው። ቅድስት ቅዱሳኑ ከቅድስት ቦታ የሚለየው ወፍራሙ መጋረጃ ነው። ታላቁ አደባባይ 210+000 ሕዝብ መያዝ የሚችል ነበረ። በውስጡ የሚገኙትን አንዳንድ የተቀደሱ ዕቃዎች በ70 ዓ.ም ሮማውያን ወሰዷቸው። የወርቁ መቅረዝ ምስል ቴቶ ሮም ውስጥ ስለ ድል አድራጊነቱ ባሠራው ሐውልት ላይ ይገኛል። /ትምህርት 407 ተመልከቱ/

ለውይይት

1. በካህናትና በሌዋውያን ተግባር ላይ ተወያዩ። ምን ያህል ጊዜ ነበር የሚያገለግሉት? ተግባራቸውን የሚከፋፈሉት እንዴት ነበር? የሚከፈላቸው እንዴት ነበር?
2. ካህናት አንዳንድ ጊዜ ሕጋዊ ያልሆነ ትርፍ የሚያገኙት እንዴት ነበር?
3. በቤተ መቅደሱ ውስጥ በየዕለቱ ይሰጥ የነበረውን አገልግሎት ግለጹ።

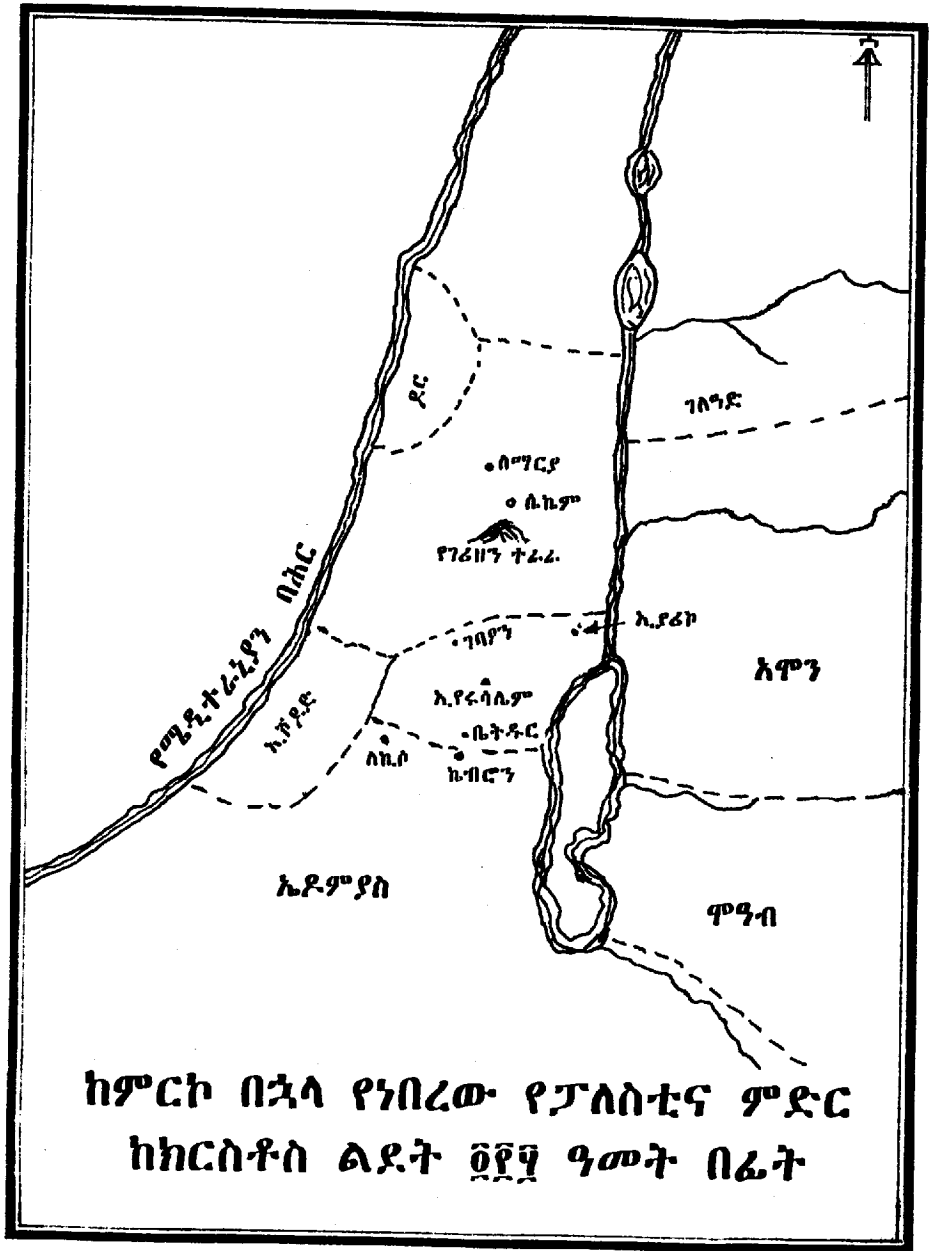
ከምራን

1. ከክርስቶስ ልደት 800 ዓመታት በፊት የተሠራው የውኃ ማጠራቀሚያ
2. የውኃ ማጠራቀሚያ
3. ዋናው የውኃ ማስተላለፊያ መስመር
4. የልብስ ማጠቢያ
5. የምግብ ማሰናጃ ማዕድ ቤት
6. የእህል ግምጃ ቤት
7. የሸክላ ሠሪዎች ጡብ ማቃጠያ
8. የእንጨትና የብረታ ብረት መሥሪያ ቤት
9. የመሰብሰቢያ አዳራሽ
10. መጻሕፍትን መጻፊያ ቤት
- 11.
12. ወደላይ የተገነባ ግንብ
13. የፈረሶች ቤት

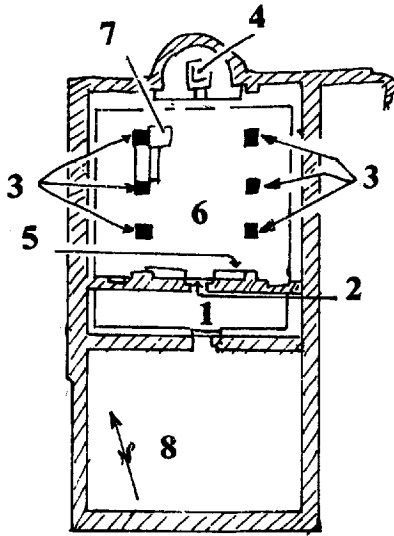

የዚህ ካርታ መግለጫ በሚቀጥለው ገጽ ይገኛል።

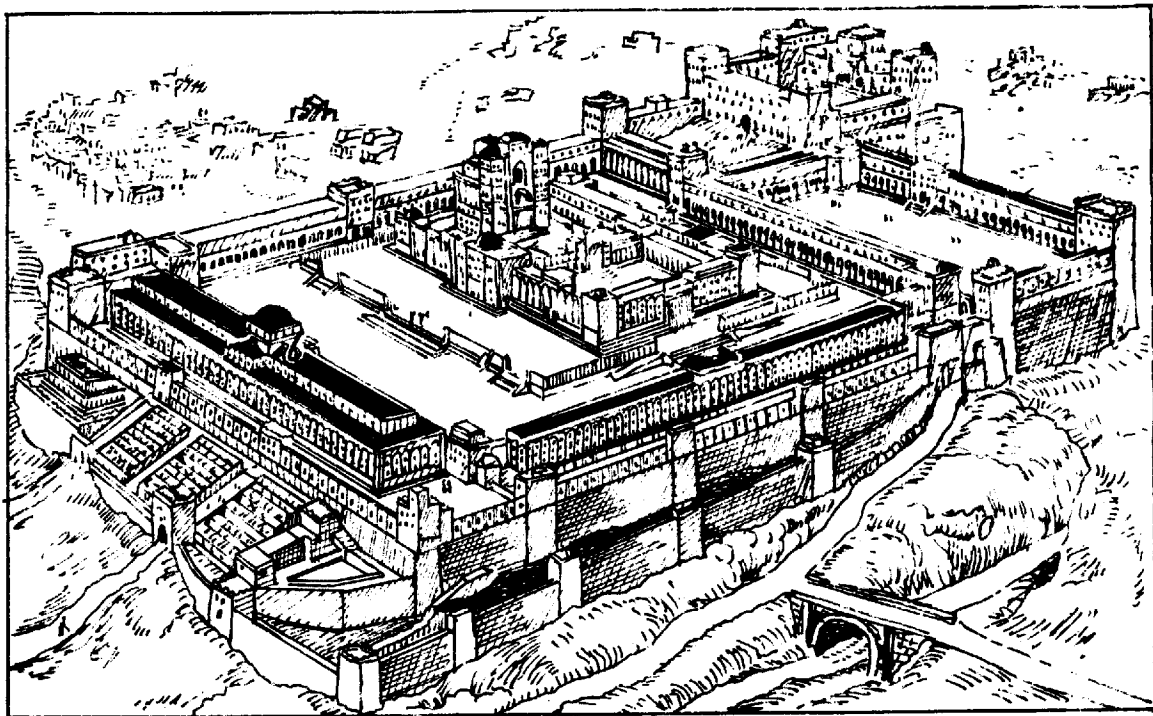
1. የደብረ ዘይት ተራራ
2. ቀራንዮ (ጎልጎታ)
3. ጌቱሴማኒ
4. የሰሊሆም መንደር
5. የቂድሮን ሸለቆ (ፈፋ)
6. የስኩፐስ ተራራ
7. ወደ ቢታንያ የሚወስደው ጉዳና
8. ወደ ኢያሪክ የሚወስደው ጉዳና
9. ወደ ቤተልሔም የሚወስደው ጉ.
10. ወደ ጃፋ የሚወስደው ጉዳና
11. ወደ ደማስቆ የሚወስደው ጉዳና
12. የጎርደን መቃብር
13. የዳዊት መቃብር
14. የአስጢፋኖስ ደጅ
15. ወርቃማይቱ ደጅ
16. የጽዮን ደጅ
17. የጃፋ ደጅ
18. የደማስቆ ደጅ
19. የአንቶኒያ ምሽግ
20. ቤተ መቅደስ
21. የሞሪያ ተራራ
22. የፍርድ ተራራ
23. የቀያፋ ቤት
24. የሄሮድስ ቤተ መንግሥት
25. የመጀመሪያው ቅጥር
26. ሁለተኛው ቅጥር
27. ሦስተኛው ቅጥር

ምክራብ

1. ወደ ምክራብ ውስጥ መግቢያ ላይ የሚገኝ ክፍል
2. መግቢያ በሮች
3. የአሰማድ (የምሳሰች) መሠረት
4. ታቦት ፡— ሕጉ የተጻፈባቸውን ብራናዎች የያዘ ሳጥን
5. ከድንጋይ የተሠሩ መቀመጫዎች
6. የምክራቡ አዳራሽ
7. ቁመቱ ከፍ ብሎ የተሠራ የመናገሪያ ሥፍራ
8. አደባባይ

ሊቀካህን

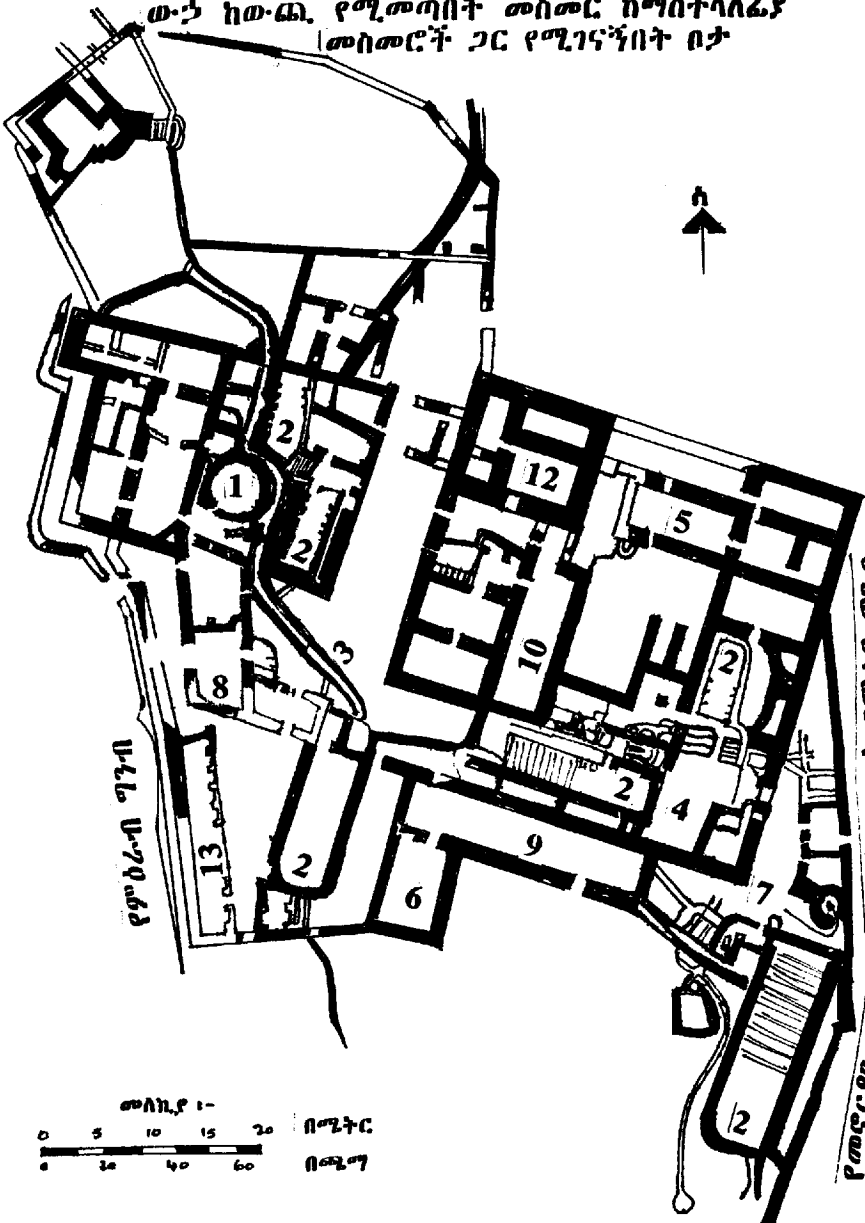
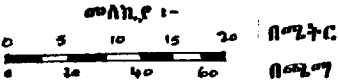
ከምራን

ውኃ ከውጪ የሚመጣበት መስመር ከማስተላለፊያ መስመሮች ጋር የሚገናኝበት ቦታ

የምዕራብ ግንብ

ህዝብ ጽህፈት ቤት ጋራ ገዢ የመኖርያ ሠፈር

ትምህርት ሃያ

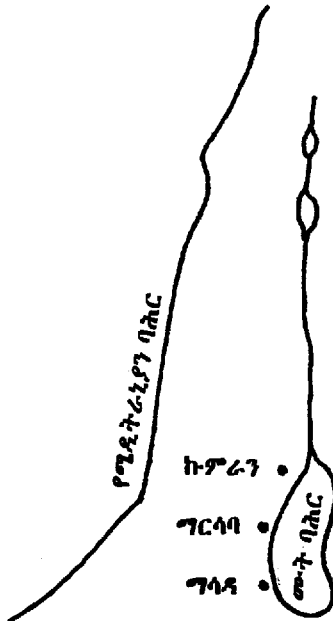
አይሁዳውያን በፖለቲካ ምክንያት የተለያዩባቸው ቡድኖች

1. ቀናተኞች

ቀናተኞች ሮማውያንን ይጠሉ ነበር። በሃይማኖት በኩል የፈረሳውያን እምነት ይቀበሉ ነበር፤ ቢሆንም ፈረሳውያን ፖለቲካ ስለማይፈልጉ ይንቋቸው ነበር። ቀናተኞች ሮማውያንን በዓመጽ፤ በተንኮልና በማሸበር ሊጥሏቸው ሞከሩ። የመጀመሪያው ዓመጽ በ 6 ዓ.ም በይሁዳ ገማላ መሪነት የተከናወነውና የከሸፈው ነበር።

ቲቶ ኢየሩሳሌምን ሲወርር ጸብ ለመመሥረት ተፈጥረው ከነበሩት ቡድኖች አንዱን የመሠረቱት እነርሱው ነበሩ። ለኢየሩሳሌም ውድቀት ከፍተኛ ምክንያት የሆነው እነርሱ የፈጠሩት ጸብ ነው፤ /ትምህርት አርባን ተመልከቱ/።

ከኢየሱስ ደቀ መዛሙርት አንዱ የነበረው ስም እን ከቀናተኞች ወገን ነበር፤ ሉቃ. 6:15፤ ሐዋ. 11:13። ቀናተኞች በሐዋ. 21:38 ከተገለጸው ነፍስ ግድያ ጋር ተባባሪነት ሳይኖራቸው አይቀርም። የእሥራኤል እውነተኛ አምላክ በሆነው በእግዚአብሔር ላይ ማመጽ ነው እያሉ ጣኦት ከጊያመልኩ ወገን ለሆነ ንጉሥ እሥራኤላውያን ግብር መክፈላቸውን ይቃወሙ ነበር። በ6ዓ.ም ያነሡት ዓመጽ ከከሸፈ በኋላ እንኳ ለ60 ዓመታት ያህል ጸብ ላማንሣት አድብተው ይጠብቁ ነበር። በግሳዳ የነበራቸው የመጨረሻው ብርቱ ምሽግ በ73 ዓ.ም ተመታ።

2. የፔርድስ ወገኖች

የፔርድስ ወገኖች የተባሉት የፔርድስ ነጋሚ ዘር የግጦዱ ሰዎች ነበሩ። ለቤተ መቅደሱ ልዩ ትኩረት ይሰጡ ከነበሩት ቡድኖች ሁሉ በፖለቲካ ጤኑል የመጠቀሙ ብሔርተኝነት የጥላቸው ወገኖች ነበሩ።

አንድ ጊዜ በገሊላ ሌላ ጊዜ ደግሞ በኢየሩሳሌም የኢየሱስ ጠላቶች መሆናቸው ተገልጾ ነበር። ማር. 3: 6! 12: 13! ማቴ. 22: 16።

ከርግውያን ባርነት ነጻ መውጣት የሚረዳሉ መሆናቸውን ለማሳየት ለርም መገገሥት ቀረጥ ለመከረል እምቢተኞች ይሆኑ ነበር።

ትምህርት ሃያ አንድ

3. ሰዱቃውያን

በዚህ የአይሁዳውያን ቡድን ውስጥ በብዛት ይገኙ የነበሩት ሀብታም ካህናት ነበሩ። ከአይሁዳውያን የሳንሄድሪን አባላት ብዙዎቹ ሰዱቃውያን ነበሩ። ሀብታም ስለነበሩ በሀብታምነት እንዲኖሩ በሕዝቡ መሃከል ሰላምና መረጋጋት እንዲኖር ይሞክሩ ነበር።

ሰዱቃውያን ይበልጥ ትኩረት የሚሰጡት ለሥነ ምግባር ሕጎች ሳይሆን በዓለንና የመሳሰሉትን ማክበር ለሚጠይቁት ሕጎች ነው። በእምነታቸው የሚተበሉት አምስቱን የሙሴን መጻሕፍት ብቻ ነው። በብሉይ ኪዳን ውስጥ ያሉት አመንዝራዎችን በድንጋይ ወግር እንደ መግደል ያሉት ቅጣቶች በሥራ ላይ የገድ ማዋል ያስፈልጋቸዋል ይሉ ነበር።

ሰዱቃውያን የመላእክትን ወይም የርኩሳን መናፍስትን ሕልውና እንዲሁም የሙታንን ትንሳኤ አያምኑም ነበር! ሐዋ. 23። እግዚአብሔር በሰው ልጅ ሕይወት ጉዳዮች ምንም አያገባውም የሚል አስተሳሰብ ነበራቸው።

4. ጸሐፍት

አይሁዳውያን በምርኮ ምክንያት ተበታትነው በነበረበትና በዕዝራ ዘመን በስደት የነበሩት አይሁዳውያን እንዲያጠናቅቁ በማሰብ ብዙ የብሉይ ኪዳን ሕጎችና የነቢያት መጻሕፍት ቅጂዎች እንዲጻፉ ተደርገው ነበር። ከባቢሎን ከተመለሱት ጸሐፍት አንዱ ዕዝራ ነበር! ዕዝራ 7: 6-10።

ጸሐፍት የእግዚአብሔርን ቃልም ያስተምሩ ነበር። በኋላ ግን ብዙዎቹ ከፈሪሳውያን ወገን ሆኑ! ከእነርሱ ብዙዎቹም የሳንሄድሪን አባሎች ሆኑ! ቢሆንም ከፈሪሳውያን የተለዩ ነበሩ። ጸሐፍት የሕግ አዋቂዎች ከመሆናቸውም በላይ የእግዚአብሔርን ቃል በዕለታዊ ሕይወት በተግባር ለመግለጽ አመቺ በሆነ መንገድ የሚተረጉሙ ረቢዎች ወይም መምህራን ነበሩ። ለታሪካዊና ለሥነ መለኮታዊ ጥያቄዎች መልስ ለማግኘት እንዲቻላቸው የእግዚአብሔርን ቃል ያጠኑ ነበር! ማቴ. 2: 3-4። በዚህ መንገድም አብዛኛውን ጊዜ የጸሐፍት ውሳኔዎች እንደ ወገና እንደ ሕግ ይቆጠሩ ነበር።

ጸሐፍት እኛ የምናመስገነውን ምስጋና መላእክት በሰማይ ይዘምሩታል የሚል አስተሳሰብ ስለነበራቸው እኛ አስፈላጊዎችና ጠቃሚዎች ነን የሚል እምነት ነበራቸው።

ከጸሐፍት መሃከል ጥቂቶቹ የኢየሱስን ትምህርት ይተበሉ ነበር፤ ግቴ. 8:19። ብዙዎቹም ኢየሱስን ከመቃወም አልፈው ከኢየሱስ ትምህርት ውስጥ ስሕተትን ይፈልጉ ነበር። ኢየሱስ እንዲሰቀል ካደረጉት ጥንኞቹ እነርሱ ነበሩ፤ ግቴ. 21:15።

ትምህርት ሃያ ሁለት

5. ፈሪሳውያን

ፈሪሳውያን ዕዝራ ከነበረበት ጊዜ ጀምሮ የሕጉን መጽሐፍ በቁጥጥራቸው ሥር ለማድረግና ለማስተግር ይሞክሩ የነበሩ ሰዎች ናቸው። ፈሪሳዊ የሚለው ስም መለየትን የሚወድ የሚል ትርጉም አለው፤ ፈሪሳውያን ቅድስናቸውን ለመጠበቅ ሲሉ ራሳቸውን ከሌሎች የለዩ ሰዎች ነበሩ። ፈሪሳዊ የሚለው ስም ፋርስ ከሚለው ስም ጋር ገንኙነት አለው የሚለው አተረጓጎም መሠረት የለሽ ነው።

የፈሪሳውያን ቡድን አባላት በጣም ትንሽ ነበሩ። ቡድናቸው የተመሠረተው እንደ አንቲዮክስ ኤጲፋኑስ ያሉ ገዢዎች የአይሁድን ባሕል ከግሪክ ባሕል ጋር ለመቀየጥ ተነሥተው በነበረበት ወትት ነው። ይህም ብዙ አይሁዶችን የሙሴን ሕግ ጠበቅ አድርገው እንዲያከብሩ አስገደዳቸው። ፈሪሳውያን ውትድርናና የመቃብያንን ሕገ ወጥነት ይቃወሙ ነበር።

የፈሪሳውያን ቡድን አባላት በተለይ ከመሃከለኛውና ከዝቅተኞቹ የሕዝቡ መደቦች የተውጣጡ ነበሩ። በቀላል የአኗኗር ስልትና በቁጠባ የሚኖሩ እርስ በራሳቸው በመረዳዳትና በጎብረት በመሆን ያምኑ ነበር።

በአዲስ ኪዳን ዘመን ለሕጉ ይሰጡ የነበረው አተረጓጎም ግትርነት የተሞላበት ከመሆኑም ሌላ ለሕዝቡ ሸክም የሆኑ ተጨማሪ ደምቦችንና ግብራሪያዎችን በሕጉ ላይ ይጨምሩ ነበር። ሰንበትን ስለማክበር፤ አሥራት ስለ መክፈልና ምጽዋት ስለመስጠት የወጡትን ሕጎች በጥንቃቄ ይጠብቁ ነበር። ሕዝቡ ያደንቋቸው ነበር፤ ኢየሱስ ግን የተመለከታቸው ልባቸው በትዕቢት እንደተሞላና ራሳቸውን የሚያጸድቁ ሰዎች አድርጎ ነው። ግብዞች ብሎ ሊጠራቸው የቻለው የሰዎችን ልብ የሚያውቀው ክርስቶስ ብቻ ነው፤ ግቴ. 23:23-33፤ ሉቃ. 18:9-14።

ሰዶቃውያን

1. የሚያምኑት በጽሑፍ በሚገኘው

በሙሴ ሕግ ነው፤ በእርሱም ላይ ጽኑ

እምነት ነበራቸው። ተጽፎ ያልተገኘ

ግንኙነት ነገር በእነርሱ ዘንድ

ተቀባይነት የለውም፤ የተጻፈው

ፈሪሳውያን

1. የሚያምኑት

ሀ/ ተጽፎ በሚገኘው የብሉይ

ኪዳን ሕግ

ለ/ በሽግግሎች ውግ

ሐ/ ጸሐፍት ወይም ረቢ በመባል

በሙሉ ግን ሕግ ነው።

2. በሙሉ መጻሕፍት ውስጥ ስለ አልተደገፈ በሙታን ትንሣኤ አያምኑም ነበር። በማቴ. 22: 29-33 ክርስቶስ ለዚህ ጥያቄያቸው ከሙሉ መጻሕፍት መለሰላቸው።

3. በሰው ላይ የሚደርሰው ማናቸውም ነገር በእርሱ ክፉነትና በጎነት ላይ የተመሠረተ ነው የሚል እምነት ብለው ያምኑ ነበር። ነበራቸው። ሰው ነጻ የሆነ ፈቃድ ስለአለው የሕይወቱን ሂደት የሚወስኑት የራሱ ድርጊቶች ናቸው ብለው ያስቡ ነበር።

4. አብዛኛውን ጊዜ የቡድኑ አባላት የሚሆኑት ሀብታም የመሬት ከበርቱዎች ነበሩ፤ ሰዱቃውያን ድሆችን የሚንቁ ነበሩ።

ኤሰናውያን

በሃይማኖት በኩል ከሌሎች በመለየት ጸባያቸው ኤሰናውያን ከፈረሳውያን ይብሱ ነበር። ራሳቸውን ፈጽሞ ከሕዝቡ በመለየት ወደ ገዳማት ይሄዱ ነበር። ከውጪው ዓለም ጋር አንዳችም ግንኙነት አያደርጉም ነበር። ከገዳሞቻቸው አንዱ የነበረው የኩምራን

የሚጠሩ ሰዎች በተናገሯቸው

አባባሎች ነበር፤ ማቴ. 23: 3-4።

እነዚህ ነገሮች የእግዚአብሔርን ቃል ሥፍራ ወስደው ነበር።

2. በሙታን ትንሣኤ ያምኑ ነበር።

3. ፈረሳውያን ደግሞ የሁሉ ነገር መሠረት የእግዚአብሔር ፈቃድ ነው ሰው መልካምም ሆነ ክፉ ከፍተኛው ሥልጣን ያለው በእግዚአብሔር እጅ ስለሆነ ታሪክን ለመለወጥ ምንም ዓይነት ነገር ማድረግ አይችልም የሚል አስተሳሰብ ነበራቸው።

4. ክርስቶስ በነበረበት ጊዜ እንኳ ቁጥራቸው ከ6000 የማይበልጥ ነበር። ከመሃከለኛው መደብ የተገኙ ስለነበሩ ሕጉን ለድሆች ትዕዛዛት ቀላል ለማድረግ ይሞክሩ ነበር።

ገዳም ከሙት ባሕር በስተሰሜን ምሥራቅ በኩል ከትርቡ ተገኝቷል። በቅርብ ከተገኙት የሙት ባሕር ብራናዎች አንዱ የነበሯቸውን ሕጎችና ደምቦች ይገልጻል። በትምህርት 20 ውስጥ የተሰጠውን ካርታ ተመልከቱ።

ወደነዚህ ገዳሞች አዲስ ሰው ሊገባ የሚችለው ሁለት ዓመታት የአመክሮ ጊዜ ከተሰጠው በኋላ ነው። ሕጉን በሚያፈርስ ሰው ላይ ብዙ ቅጣቶችና የገንዘብ ክፍያዎች ይወሰኑበት ነበር። ቡድናቸውን ለመሠረተው ሰው «የጽድቅ መምህር» የሚል ስያሜ ይሰጡት ነበር። ሁለት መሢሐች ይመጣሉ የሚል ተስፋ ነበራቸው።

ኢየሱስ ስለ ኤሰናውያን አንዳችም መግለጫ አልሰጠም። ቢሆንም ገዳም ሄዶ መቀመጥ ቅዱስ መሆን ነው ብሎ እንዳልተናገረ እናውቃለን። ኢየሱስ ያደረገው የእነርሱን ተቃራኒ ነው፤ ከቀራጮችና ከጋጢያተኞች ጋር ይበላ ነበር፤ ሉቃ. 5: 30፤ ሉቃ. 15: 2።

ለውይይት

የሚከተሉት ጥያቄዎች የተዘጋጁት ከትምህርት 20፤ 21ና 22 ነው።

1. ኤሰናውያን ለሮማውያን አገዛዝ የነበራቸውን ተቃውሞ ያሳዩት እንዴት ነው? ቀናተኞችስ?
2. ፈሪሳውያንና ሰዱቃውያን የማይስማሙት በየትኛው መሠረታዊ ትምህርተ እምነት ላይ ነው?
3. ብዙ አይሁዳውያን ከሌሎች ወገናቸው መለየትን እንዲወዱ ያደረጋቸው ምንድን ነው?
/የግሪኮች ባሕል እየሰረገ መግባቱና የመቃብያን የውትድርና መንፈስ/
4. በብዛት ካህናት የነበሩበት የትኛው ቡድን ነው? የሮማውያንን አስተዳደርስ የሚወደው የትኛው ቡድን ነው? መለየትን የሚወደው የትኛው ቡድን ነው? ሀብታሞች የበዙበት የትኛው ቡድን ነው? ከመሃከለኛውና ከዝቅተኛው መደቦች የመጡ ሰዎች ያሉበትስ የትኛው ነው?
5. ኢየሱስ የኤሰናውያንን አሳቦች ያልደገፈ መሆኑን የምናውቀው እንዴት ነው? የፈሪሳውያንንስ?

ትምህርት ሃያ ሶስት

በአይሁድ ሃይማኖት ውስጥ ሲከበሩ የነበሩ በዓላት

1. ሰንበት

ሰንበት የሚጀምረው ዓርብ ምሽት ፀሐይ ስትጠልቅ ነው፤ አይሁዳውያን ከዚህ ጀምሮ ያለውን ጊዜ የሚቀጥሩት እንደ ሰባተኛው ቀን ወይም እንደ ቅዳሜ አድርገው ነው። ሰንበትን የግክበር ሕግ እግዚአብሔር በሲና ተራራ ለሙሴ የሰጠው ከመሆኑም በላይ መከበርና መጠበቅ ያለበት ነበር፤ በተዉማሪም እግዚአብሔር በሲና ተራራ የገባው ኪዳን

እንዲ ክፍል ከመሆኑም በላይ የሰንበት ቀን የሚከበረው እግዚአብሔር ከፍተረት ሥራው እንደአረፈበት ቀን ተቆጥሮ ነበር። አይሁዳውያንን ከሌሎች ሕዝቦች የተለዩ የሚያደርጉዋቸው ሰንበትን ግዝበር የነበሩዋቸው የምግብ ሕጎችና ግዝረት ነበሩ።

ሰንበት እንደ እግዚአብሔር ስጦታ ተደርጎ ይቆጠር ነበር፤ አይሁዳውያን በዚህ ቀን ደስ እየተሰኙ ያሏቸውን የክት ልብሶች እየለበሱ ምርጥ ምርጥ ምግቦችን ይመገቡ ነበር። ቢሆንም የሕግ ሰዎች በዚህ ሰንበትን የግዝበር ሕግ ላይ ብዙ ደምቦችን፤ ሥርዓቶችንና ውሳኔዎችን ይጨምሩበት ጀመር፤ ለብዙ ዓመታት የተጨመሩት እኒህ ነገሮች ተጠራቅመው ሰንበት አስደላችነቱንና የመጀመሪያ ትርጉሙን እንዲያጣ አደረጉት።

2. ፋሲካ

በታሪካዊነትም ሆነ በሃይማኖታዊነት የፋሲካ በዓል በጣም ልዩ ገምት የሚሰጠው ነበረ። እሥራኤላውያን ከግብጽ ባርነት የመዳናቸው መታሰቢያ ሆኖ ይከበር ነበር። በዓሉ የሚከበረው ኒሳን ተብሎ በሚጠራው የአይሁድ ወር እሥራ አራተኛ ቀን ነበር።

በዓሉ በሚከበርበት ዕለት ከኢየሩሳሌም እስከ 15 ማይሎች በሚርቅ በየትኛውም አካባቢ የሚገኝ ጉዞውን ለመጓዝ በቂ ጉልበት ያለውና በሃይማኖት ሥርዓት የሚጠየቀውን ገጽሕና ያሟላ ግንኛውም ወንድ ሁሉ በኢየሩሳሌም መገኘት ነበረበት። ሌቶች በበዓሉ ላይ መገኘት ይችሉ ነበር፤ ቢሆንም የመገኘት ግዴታ አልነበረባቸውም። ዩሲፊስ የተባለው የታሪክ ጸሐፊ በፋሲካ በዓል ጊዜ በኢየሩሳሌም ከተማ የሚገኙት ሰዎች ቁጥር እስከ ሶስት ሚሊዮን እንደሚደርስ ጽፏል። ከተለያዩ የርም ግዛቶች ብዙ ተላላጊዎች ይመጡ ስለነበር፤ ብዙዎቹ ሌሊት ሌሊት ከከተማው ውጪ በመሄድ ይሠፍሩ ነበር።

የፋሲካ በዓል ድግስ የሚበላው በምሽት ነበር። በግ ከታሪደ በኋላ ከቂጣ፤ ከመራራ ቅጠልና ከወይን ጋር ይበላል፤ ዘጸአ. 12። በአዲስ ኪዳን ጊዜ የፋሲካ በግ ይታረድ የነበረው የአምላክ ሥርዓት ባለበት ሁኔታ በቤተ መቅደሱ ውስጥ ሲሆን ምግቡ ግን ከተማ ውስጥ በሚገኝ በግንኛውም ቤት ውስጥ ይበላ ነበር።

በሚቀጥለው ቀን ደግሞ አንድ ሳምንት የሚፈጀው የቂጣ በዓል ይጀምር ነበር። በዚያ ሳምንት ውስጥም በየእለቱ ለጋጢአት መሥዋዕት ሆኖ ከሚቀርበው ፍየል ጋር ሁለት ወይፊኖች፤ አንድ አውራ በግ፤ ሰባት ጠቦቶች መሥዋዕት ሆነው ይቀርቡ ነበር፤ ዘጉልቁ 28፡ 19-25 በኒሳን ወር በ16ኛው ቀን የሚቃጠል መሥዋዕት ሆኖ ከሚቀርበው ጠቦት ጋር የሚወዛወዝ መሥዋዕት እንዲሆን የአዲስ እህል ነዶ ያመጡ ነበር፤ ሌዋ. 23፡ 10-14። የፋሲካ በዓል ክርስቶስ በመስቀል ላይ የመሞቱ ምሳሌ ነበር። የቂጣ መበላትም ከጊዜ በኋላ አማኞች በጌታ እራት ላላቸው ጎበረት መሠረት ሆነ።

ትምህርት ሃያ አራት

3. ኢንጢቆስጤ፡- የሳምንታት ወይም የበኩራት በዓል

የኢንጢቆስጤ በዓል ይከበር የነበረው ከፋሲካ በዓል ቀጥሎ የአዲስ እህል ነዶ መሥዋዕት ከቀረበ ከሰባት ሳምንታት በኋላ ነበር። «ሃምሳኛ» የሚል ትርጉም ያለው ኢንጢቆስጤ የሚለው የግሪክ ቃል የሚያመለክተው በሁለቱ በዓላት መካከል ያሉትን

ሃምሳ ቀናት ነው። በሐዋርያት ሥራ መጽሐፍ ውስጥ በዓለ-ሃምሳ ተብሎ ተጠርቷል። ጥና ዓላማው ስለ ኦዲሱ ምርት አገዚአብሔርን ግመስገን ነው።

በአይሁዳውያን አስተሳሰብ የኢንጤቶስጤ በዓል የሚከበረው እገዚአብሔር በሊና ተራራ ለሙሴ ሕጉን የሰጠበትን ቀን በግሰብ ነው። የሰንደ ምርት ስለተገኘ መታሰቢያም ሆኖ ይከበር ነበር። በዚያም ዕለት ከተመረተው እህል የተጋገሩ ሁለት ቴጣዎች መሥዋዕት ሆነው ይቀርቡ ነበር። ዘጸ. 23: 16፤ 34: 22፤ ዘዳገ. 16: 10 ተመልከቱ። የምርት በኩራት ክርስቶስ ከሞት የመነሳቱ ምሳሌ ነው፤ 1ቆሮ. 15: 20።

በኦዲስ ኪዳን ውስጥ ደግሞ በዓለ ሃምሳ ኢየሱስ በሐዋ. 1: 8 በተናገረው መሠረት መንፈስ ቅዱስ በኢየሱስ ደቀ መዛሙርት ላይ የወረደበት ጊዜ ነው። ሐዋ. 2: 1-2፤ 20: 16ና 1ቆሮ. 16: 8 ተመልከቱ።

4. የዕርቅ ቀን /ሌዋውያን 16ን አንብቡ/

የዕርቅ ቀን በዓል የሚደረግበት ሳይሆን ጾም የሚጾምበት ቀን ነበር፤ ሐዋ. 27: 9። በዚህ ዕለት ሕዝቡ ስለ ኃጢአታቸው ያለቅሱ ነበር። ሊቀ ካህኑ የግዕረግ ልብሱን አውልቆ ተላልፍ ነጭ ከተልባ እግር የተሠራ ልብስ በመልበስ ከኃጢአት መሥዋዕት የደም መሥዋዕት ይዞ ወደ ቅድስተ ቅዱሳን ይገባል። የሕዝቡን ኃጢአት ለዘላለም የመወገዱ ምልክት እንዲሆን የሕዝቡን ኃጢአት በሙሉ እንደተሸከመ ተቆጥሮ አንድ ፍየል ወደ ምድረ በዳ ይለቀቅ ነበር።

በዕርቅ ቀን በምሳሌነት የሚፈጸሙት ድርጊቶች በሙሉ በዕብራውያን መጽሐፍ ውስጥ ክርስቶስን እንደሚያመለክቱ ሆነው ቀርበዋል። በአሁኑ ዘመን ያሉ በእምነታቸው ተመስጦ ያላቸው የአይሁድ ሃይማኖት ተከታዮች በዘመን መለወጫ ዕለትና በዕርቅ ቀን ባለፈው ዓመት ለሠሩት ኃጢአት ይቅርታ እንዲያገኙና ኦዲሱ ዓመት ውስጥም በይቅርታ እንዲገቡ ልባቸውን እየመረመሩ ንስሐ ይገባሉ። ይህም ድርጊት ለወጉት ለክርስቶስ መላ እሥራኤላውያን በአንድነት የሚያለቅሱለት የመሆናቸው ምሳሌ ነው፤ ዘካ. 12: 10፤ ሮሜ 11: 25፤ ራእ. 1: 7።

ትምህርት ሃያ አምስት

5. የዳስ በዓል

የዳስ በዓል ከዕርቅ ቀን ቀጥሎ ለአምስት ቀናት የሚከበር በዓል ነበር፤ ዘሐዋ. 23: 34፤ ዘዳገ. 16: 13። በበዓሉም አይሁዳውያን በምድረበዳ መንከራተታቸውን ለአንድ ሳምንት ያስቡ ነበር። በዚህ ወቅትም ከቁጥጭዎችና ከቅጠሎች በተሠሩ መጠለያዎች ይሰነቡቱ ነበር።

በዓሉ በሚከበርበት ሰዎን በዚህ መቅደሱ ውስጥ ብዙ መሥዋዕቶች ይቀርቡ ነበር። ኢየሱስ «ግንም የተጠግ ቢኖር ወደ እኔ ይምጣና ይጠጣ» ብሎ የተናገረው በደግሞ ሁኔታ በሚከበረው በዚህ በዓል የመጨረሻ ዕለት ነበር፤ ዮሐ. 7: 37።

ከጊዜ በኋላ በዚህ በዓል አከባበር ላይ አንዳንድ ነገሮች ይጨመሩ ጀመር፤ ከእነርሱም መሃከል ከወርቁ የእጅ ግስታጠቢያ ውኃ ግፍሰስና በሌቶች አደባባይ ሻግዎችን

ግብራት፤ ከሌሎች መዝሙራት ጋር መዝ. 112/113/ - 117/118/ን መዘመር ይገባቸዋል። ደስ በሚያሰኝ ሁኔታ የሚከበር ሲሆን ክርስቶስ መሢሕ ሆኖ የሚነገሥበት ዘመን ምላሌ ነው፤ ራእይ 20:4-6።

6. የማደስ በዓል

የማደስ በዓልን ማከበር የተጀመረው ቤተ መቅደሱን አንቲዮክስ ኢሲፋኒስ አርክሶት ይሁዳ መቃብያን ካነጻበት ከክርስቶስ ልደት 164 ዓመታት በፊት ጀምሮ ነው፤ ትምህርት ሰባትን ተመልክቱ። በዚያን ወቅት የእያንዳንዱ አይሁዳዊ ቤተ ለቤተ መቅደሱ መንጻት መታሰቢያ እንዲሆን በብዙ መብራቶች እንዲያሸበርት ይደረጋል፤ ለሕጻናትም የመቃብያን ታሪክ ይነገራቸዋል። በዓሉ የሚከበረው በአሁኑ ዘመን የገና በዓል በሚከበርበት ሰዎች ነው።

7. የፋሪም በዓል

ይህ በዓል የሚከበረው በንግሥት አስቴር ምክንያት አይሁዳውያን ከሐማ እጅ የመዳናቸው መታሰቢያ ሆኖ ነው። የሚከበረው በብሔራዊ ደረጃ ነው።

በዓሉ የሚከበረው አዳር በሚባለው ወር አሥራ ሶስተኛ ቀን ሌሊት ነበር፤ ይህም የሚሆነው በየካቲት ወር መጨረሻ አካባቢ ነው፤ በዚያን ጊዜም በየምክራቦቹ በሕዝብ ፊት መጽሐፈ አስቴር ይነበብ ነበር። በ14ኛውና 15ኛው ቀን በዓሉ በአስደሳች ሁኔታ ይከበራል፤ ስጦታ የመስጫ ጊዜም ነበረ፤ አስቴር 9:20-32 ተመልክቱ።

የዚህ በዓል መከበር በአዲስ ኪዳን ውስጥ አልተጠቀሰም።

ለውይይት

እነዚህ ጥያቄዎች ትምህርት 23፤ 24ንና 25ን ያጠቃልላሉ።

1. ሰንበትን የደስታ በዓልነቱን ያሳጣው ምን ነበረ?
2. ሰንበትና ፋሲካ እንዲከበሩ ባደረጉዋቸው ምክንያቶች ላይ ተወያዩ።
3. የኢንጤቆስጤ ትርጉም ምንድን ነው? በአዲስ ኪዳን ውስጥስ ትርጉሙ ምንድን ነው?
4. በሁለቱ ኪዳናት መሃከል ባሉት ዘመናት መከበር የተጀመሩት ሁለቱ በዓላት የትኞቹ ናቸው?
5. የዳስ በዓል ምን እንደሆነ ግለጹ። ዓላጣው ምን ነበር? ይከበር የነበረውስ እንዴት ነበር?